

“Я НЕНАВІДЖУ ПАЛІТЫКУ...”

Гутарка Эрнеста ЯЛУГІНА
з намеснікам дырэктара
Беларускага гуманітарнага ліцэя,
перакладчыкам і грамадскім
дзеячам Лявонам БАРШЧЭЎСКІМ.

5, 12

ТЫ, Я І ВАЛОДЗЯ

Апавяданне Раісы БАРАВІКОВАЙ

8—9

ЯШЧЭ НЕ ЗОРКІ, АЛЕ НА ФОНЕ ВОЛІ

Альгірдас ЛАТЭНАС:
“Я ніколі сваіх перакананняў
не мяняў, нават пасля няшчасця:
нам з вамі трэба грамадаваць,
зносіцца, сустракацца
па-ранейшаму. Калі хтосьці
гэтага не хоча разумець,
дык варта ім дапамагчы...”

10—11

ТЭЛЕСЕРЫЯЛЫ: БІЗНЕС, МАСТАЦТВА ЦІ ПРОСТА ЖЫЦЦЁ...

Васіль АЎРАМЕНКА: “А пакуль
мы не можам разлічваць нават
на сціплы беларускі серыял —
не столькі з прычыны фінансавых
цяжкасцяў дзяржавы ці розніцы
эстэтычнага ўзроўню Санта-
Барбары і Бялынічаў... Прыватнае
жыццё ў нашым грамадстве —
гэта жорстка рэгламентаванае,
сумнае відовішча, галоўныя падзеі
якога — чарговая бітва
за ўраджай, вываз гною
на палеткі, выкананне гадавога
плана і апошніх пастаноў урада”.

14—15

ДВА РАДКІ РОЗНІЦЫ

Уладзімір МЕХАЎ: “Рэдкі аўтар
у нашым блізкім мінулым
не сутыкаўся з хмурай
насцярожанасцю і неадольным
усеўладдзем цензуры. Пімен
Панчанка быў любімы народам,
шырока прызнаны, уганараваны
лаўрамі. Ад цензурных прычэпак
гэта не ратавала”.

14—15

Удзельніца конкурсу майстроў саломалляцтва Наталля ТАРАНКА (Гродна) пляце дзівосную птушку.
Фота А. АСІПОВІЧА

Залатое свята

“Калі з палеткаў сабрана ўсё, што вырастцілі, то можна і свята зладзіць”, — казаў Яўген Сахута, адкрываючы Першы рэспубліканскі конкурс майстроў саломалляцтва. Ён перарэзаў сярпом сімвалічны снапок, а потым на сцэну паклікалі пачынальнікаў — тых, хто праславіў Беларусь сваімі таленавітымі рукамі. Сярод іх Таіса Агафоненка, Лідзія Главацкая, Галіна Саламянка, Ла-

рыса Лось. Зала вітала іх стоячы, і гэта быў адзін з самых кранальных момантаў свята.

Салома — яна залатая, і вырабы з яе свіццяца, як сонечныя промні. У руках умельцаў яна ператвараецца ў музыку, у твор мастацтва, у чуд. Праз залатую саломяную браму прайшлі ўдзельнікі конкурсу. Па добрым
(Працяг на стар. 4)

Нельга не заўважыць, што "беларуская тэма" паступова сыходзіць з навін і іншых праграм расійскіх тэлеканалаў. Журналістаў краіны-саюзніцы нібыта не цікавіць далейшы лёс П. Шарамета, яны не заўважаюць новыя ініцыятывы і шчырыя выказванні А. Лукашэнкі і зусім забыліся, што на Беларусі ёсць сякая-такая апазіцыя. Прынамсі, на гэтым тыдні расійскія тэлежурналісты не перадалі пакуль што з Беларусі ніводнага рэпартажу. Маўчанне дзіўнае і амаль невытлумачальнае: такога даўно не было. Тым болей, што нешта цікавае і вартае ўвагі ў нас усё-такі адбываецца (мяркуюць хоць бы па гэтым "Кале дзён")... Няўжо журналісты ўсе разам узялі адпачыны пасля некалькіх "гарачых" тыдняў? А мо яны вырашылі аб'явіць інфармацыйную блакаду Беларусі за рэпрэсіі супраць іх калегаў? Ці мо "маўчанне" гэтае ёсць адна з умоў вызвалення П. Шарамета? Пэўна, ні першае, ні другое, ні трэцяе. Як і не чацвёртае: у Расіі вырашылі абмежаваць любою "рэкламу" асобы прэзідэнта Беларусі, які выдатна ўмее нават самую адмоўную для сябе інфармацыю ператварыць у станоўчую.

ФАКТ ТЫДНЯ

Палата прадстаўнікоў Нацсходу Беларусі 15 кастрычніка прыняла ў другім чытанні Закон аб друку. Праект яго быў падрыхтаваны некалькі месяцаў таму ў Дзяржкамдруку Беларусі пад кіраўніцтвам тагачаснага старшыні У. Замяталіна. Незалежныя аглядалінікі канстатуюць: з прыняццем гэтага закона са свабодой слова на Беларусі могуць узнікнуць істотныя праблемы.

ЗАГАД ТЫДНЯ

Выступаючы 10 кастрычніка перад дэпутатамі Нацсходу Беларусі, А. Лукашэнка, у сваім стылі, проста з трыбуны аддаў загад зняць з пасады старшыню славуцейшага калгаса, а цяпер акцыянернага таварыства "Рассвет", двойчы героя Сацыялістычнай працы В. Старавойтава. У гэты ж дзень на кватэры В. Старавойтава быў праведзены вобск, два яго зяці былі арыштаваны, а банк, які ўзначальвала яго дачка, алячатыны... Супраць В. Старавойтава і іншых узбуджана крмінальная справа па артыкуле "злоўжыванне службовымі абавязкамі". Адною з прычын "прэзідэнцкага гневу", лічыць В. Старавойтаў, сталі 11 гектараў жыта з канюшынай, якія засталіся ў гаспадарцы няўбранымі.

АДМОВА ТЫДНЯ

На мінулым тыдні ў Варшаве адбылася чарговая сесія Канферэнцыі канстытуцыйных судовоў краін Еўропы. На ёй было разгледжана пытанне аб прыняцці КС Беларусі ў паўнапраўныя члены гэтай арганізацыі. З дакладам выступіў старшыня КС Беларусі Р. Васілевіч. Члены Канферэнцыі палічылі, што КС нашай краіны пакуль не адпавядае патрабаванням, неабходным для атрымання статусу паўнапраўнага члена... Такім чынам, Беларусі пакуль не ўдаецца адкрыць у Еўропу не толькі дзверы, але і вакно.

ЛІЧБА ТЫДНЯ

Па Беларускім тэлебачанні прагучалі дадзеныя сацыялагічнага даследавання, праведзенага сярод магілёўскіх студэнтаў. Паводле іх — кожны дзесяты студэнт гатовы здзейсніць тэрарыстычны акт. На якой глебе: палітычнай ці эканамічнай — не ўдакладнялася. Дадзеныя гэтыя падаюцца ненадзейнымі і жахлівымі, асабліва на фоне нядаўняга забойства ў тым жа Магілёве Я. Мікалуцкага.

ПРЭЦЭДЭНТ ТЫДНЯ

Мажліва, і варта было б зрабіць выгляд, што мы не заўважылі гэты выпадак: 11 кастрычніка адзіная ў свеце беларускамоўная штодзённая газета "Звязда" ледзь не палову свайго нумара аддала рускамоўнаму тэксту — выступленню прэзідэнта Беларусі ў парламенце "Нет выше долга для политика, чем служить такому замечательному народу, как белорусский" (як і "Звязда", падаём назву на мове арыгінала). Гэты свой крок рэдакцыя "Звязды" патлумачыла тым, што матэрыял паступіў на рускай мове перад самым падпісаннем нумара ў друку... І ўсё было б "добра", калі б іншыя, не менш афіцыйныя, але так званыя двухмоўныя, газеты "Рэспубліка" і "Народная газета" не надрукавалі выступленне прэзідэнта ў наступны аўторак (а не ў суботу, як "Звязда"). Значыць, можна было не спяшацца, не ствараць прэцэдэнт, а спакойна да аўторка перакласці тэкст.

ПАСПЕШЛІВАСЦЬ ТЫДНЯ

Прэзідэнт Беларусі ўказам N 502 аб'явіў 1999 год у Рэспубліцы Беларусь "годам А. С. Пушкіна"... Пры ўсёй павазе да вялікага рускага паэта цяжка зразумець, чым было выклікана гэтае паспешлівае рашэнне. Яно паддавалася б логіцы, калі б наступны, 1998 год, быў аб'яўлены раней годам вялікага паэта, што мае беларускія карані — Адама Міцкевіча, 200-годдзе якога, як і А. Пушкіна, будзе адзначаць увесь свет... Што ж, мусібыць, нават з пераходам у апазіцыю вядомага "пушкініста" А. Фядуты, пушкіністы сярод памочнікаў прэзідэнта не перавяліся.

НЕДАЎМЕННЕ ТЫДНЯ

14 кастрычніка на Беларусі ўпершыню быў адзначаны Дзень маці. "Незаятых" дзён у календары шмат, аднак прызначана чамусьці свята ўсіх маці менавіта на гэты дзень, у які ўжо сотні гадоў адзначаецца адно з найвялікшых царкоўных святаў — Пакроў Божай Маці. Каму і навошта прыйшло ў галаву такое сумяшчэнне? Тым болей, што традыцыйнае, савецкае 8-га Сакавіка ніхто не адмяняў.

ЛАЎРЭАТ ТЫДНЯ

Уладальнікам Нобелеўскай прэміі па літаратуры за 1996 год стаў нечакана для ўсіх італьянскі драматург Дарыя Фо — ягонае імя ніколі раней не згадвалася нават сярод прэтэндэнтаў на прэмію. Затое ўжо больш за дзесяць гадоў рэальным кандыдатам на лаўрэатства ад Беларусі называецца Васіль Быкаў, аднак ніяк гэта не ўвасобіцца ў канкрэтную заяўку.

ЦЫТАТКА ТЫДНЯ

"... Калі б здарыўся цуд і ў друку з'явіўся спіс толькі тых агентаў, якіх грамадзяне ведаюць у твар, у краіне наступіў бы палітычны крызіс. На пытанне, хто нашыя лідэры, хто намі кіруе, быў бы адназначны адказ — агентура спецслужбаў". (З кнігі А. Каржакова "Барыс Ельцын: Ад світанку да заходу", якую перадрукоўвае "Знамя юности", нумар за 15 кастрычніка г. г.).

Справы не здаюцца

Выдае на тое, што зала Акадэмічнага рускага тэатра Беларусі 14 кастрычніка перапаўнялася сябрамі Барыса Луцэнкі — і толькі. Вечарына, прысвечаная ягонаму юбілею, выгукала рэха тэатральнага аншлагу. Кожнае віншаванне, адрас ды букет фільмавала тэлебачанне, каб у хуткім часе нікому не было крыўдна, што не ўціснуўся ў залу паглядзець на гэта ўласнымі вачыма...

...Канец цэлай тэатральнай эпохі абраў рэжысёра Барыса Луцэнку — каб увасобіцца ў ягоных спектаклях з усёй відавочнасцю. З усёю эклектычнасцю, уласцівай канцу любой мастацкай эпохі. З настальгіяй па ўяўным мінулым. З падступлівасцю цяпершчыны, эстэтызаванай або прыхарошанай. Стылі ды кірункі, падтэксты драматургаў і трэцяя планы, здадзеныя акцёрам-выканаўцам, хронікі стварэння і сталення чалавецтвам, вайсковыя гульні апошняга ды цяжкіх пачаткаў Творцы найвышэйшага (пакуль што — усепераможнага) — таму вадакруг сцэнічных падзей з уласных спектакляў, такія глыбіні, вышыні і шырыні Барыса Луцэнку не здавалі. Адзін з самых цікавых, самых абдымных, самых неверагодных ягоных рэжысёрскіх праектаў паслядоўна ўвасабляецца... вакол і па-за сцэнай Акадэмічнага рускага тэатра Беларусі (а мэтр Луцэнка да сёння ўзначальвае яго на пасадзе мастацкага кіраўніка): Барыс Іванавіч замахануўся, пакваліўся арганізаваць прастору вакол свайго тэатра, утарыць ды ўтрымаць тыя сувязі, тыя дачыненні з наваколлем, якое заўжды і зазвычай уплывае на мастацтва апасродкавана. Праект абдымання неабдымнага. Праект, які спраўджваецца! І, што ўжо зусім неверагодна і нават насуперак клівым мастацкім кла-

сікам, спраўджваецца паспяхова! ...Канец пэўнай мастацкай эпохі ўвасабляе сабою і гэты неверагодны праект: значныя мастацкія падзеі, кшталту прадстаўлення паэтычных "Строфаў стагоддзя" (выдавецтва "Паліфакт" Яўгена Будзінаса) або якога-кольвек адмыслоўца-акцёра, мастака, нават экстрасенса — адбываюцца ў зале Акадэмічнага рускага тэатра. Паслядоўна арганізуючы вакол яе глядацкае віраванне. Значыць — вядомасць. Рэкламу. Што з'яўляецца відавочнаю хітрасцю мэтра Луцэнкі. Толькі на ягонай сцэне можа з годнасцю паказацца Беларускі гуманітарны ліцэй, пазычывшы строі з тэатральнай касцюмернай. Можа выступіць рэжысёр-рэформатар з сінхронным перакладам і паказам. Узяць чынны ўдзел у пастаноўцы можа... радца пасольства. Нарэшце, сам спадар рэжысёр можа выйсці на падмосткі ў спектаклі, разлічаным для паказу толькі на адзін раз, толькі на адну вечарыну...

Яму яшчэ няма назову, няма дакладнага тэрміна-вызначэння, гэтаму канцу эпохі мастацкай ды тэатральнай. Ну не ляпіць жа цэтлік "постмадэрнізм" на кожны з ягоных набыткаў? Нават — сямідзесятыя пасля праглядаў Луцэнкавых спектакляў можна было разважаць пра экзістэнцыялізм, цытуючы з Сартра, з Камю, — парадокс у

тым, што у Рускім тэатры Беларусі іх так і не паставілі. Затое рэжысёры, якія дапамагалі Луцэнку (ёсць такая работа — другога рэжысёра ў спектаклі), паспяхова дайшлі і да згаданых аўтараў, і паставілі іх на іншых сцэнах, і рушылі далей, далей... Нават у драматургі...

Чатырнаццатага верасня Барысу Іванавічу зраўнялася шасцідзесяць гадоў. Чатырнаццатага кастрычніка ягоная вечарына не выглядала як справаздачная. Бо здавала справы, пільнуючыся літары, немагчыма, — справы, трэба разумець, творчыя. Яны з тых, што нікому ніколі не здаюцца. Нават пры канцы пэўнай творчай эпохі, якой яшчэ шукаць і назову, і мэты, і падставы...

Н. К.

Фота Аляксея МАЦЮША

Фестывальны кактэйль на адзін сезон

Тры міжнародныя фестывалі з чэрвеня па кастрычнік (пасля адметнага поспеху на "Славянскіх тэатральных сустрэчах") каштавалі беларускую "Крывававу Мэры", (вечаровы кактэйль на адну дзёну). На "Славянскім вячэрні" ў Маскве Аляксандр Гарцуеў, рэжысёр, пастаноўшчык, судраматург Дзмітрыя Бойкі, быў увянчаны прызам за лепшую рэжысуру. У Харкаве, на тэатральным фэсце пад назовам "Усходні экспрэс" жылі... траха як не ў экспрэсе, але без святла, без гарачай вады, працавалі на сцэне тэатра лялек. З аншлагамі. Найбольшую папулярнасць "Крывавава Мэры" мела сярод харкаўскіх студэнтаў. Павод-

ле Аляксандра Гарцуева, непаразуменняў на фестывалі было больш за мастацтва, але чаму да існа ўсходніх таджыкаў, узбекаў і іншых "экспрэсаўцаў" (удзельнікаў) далучылі і беларусаў, для Гарцуева так і засталася загадкаю.

На шыкоўным "Балтыйскім доме" ў Пецярбурзе нашу "Крывававу Мэры" прапаноўвалі 8 кастрычніка пад... "Дзікую качку" Генрыка Ібсена; яе прывёз Нацыянальны тэатр з Осла (Нарвегія). Не разумееце? Проста, паміж пачаткам спектакляў была ўсяго гадзіна і тэатральныя спецыялісты, якім было "ўжо ўсё зразумела", спяшаліся не прапусціць наступнае паразуменне, з нарвежцамі. "Гэта крыў-

дзіць, калі ўцякаюць, не дагледзеўшы?" — пытаю ў Аляксандра. "Гэта дзіўна, — адказу ён, — асабліва дзіўным здаюцца свядоўжэнне, што калі ў нас ў Беларусі не забараняюцца такія спектаклі, як наш, значыць, грамадства ў нас адкрытае, інтэграванае. Асабліва радаваліся выступоўцы таму, што, маўляў, у Беларусі яшчэ інтэлігенцыя ёсць..."

"Крывавава Мэры" была толькі госцяй, але не ўдзельніцай "Балтыйскага дома". Удзельнікаў, як і на кожным фестывалі, складу беларускіх выканаўцаў пачынаўся выпала, — ні Эймунтас Някрошусас з "Гамлетам", ні Ежы Яркодэга з "Платонавым", ні Антона Адавінскага з "Поўднем. Мяжой"...

З "Балтыйскага дома" гасцей ды ўдзельнікаў адпусцілі 12 кастрычніка. Убачыць "Крывававу Мэры" ў Мінску можна будзе толькі з лістапада.

Ж. Л.

Пасляслоўе да імпрэзы

У памяшканне Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітэта на "Адкрыццё творчага сезона" ВНУ г. Мінска я трапіў па запрашэнні аргкамітэта гэтага фэста. Запрашэнне было даслана ў рэдакцыю разам з лістом, дзе пералічваліся папярэднія заслугі аўтараў праекта і прысутнічала просьба аб інфармацыйнай падтрымцы. Вечарам 10 кастрычніка ў азначаны час я быў на месцы.

Першае, што кідаецца ў вочы, — гэта неадпаведнасць колькасці жадаючых патрапіць у актыўную залу БДЭУ колькасць месцаў у гэтай зале. Як заўсёды бывае ў падобных выпадках, знайшлося шмат людзей, якія пажадалі прысці, не маючы білета. І калі, звычайна, кантралёры для іх з'яўляюцца перашкодай, гэтым разам у "зайцаў" не ўзнікала ніякіх праблем. Інакш і быць не магло: сярод ахоўнікаў дзвярэй амаль кожны пазнаваў сваіх аднакурснікаў. У выніку тако-

га "сяброўства" некаторыя маладыя людзі з білетами вымушаны былі назіраць за відэішчам, стоячы ля сцяны ці седзячы на падлозе. Акрамя таго, некаторыя прадстаўнікі нашага студэнцтва лічаць магчымым падчас выступлення артыстаў піць піва і выкрываць абразы ў адрас таго ці іншага выступоўцы. У сувязі з гэтым паўстае пытанне: ці варта аб'ядноўваць у адным канцэрце такія разнажанравыя калектывы, як, напрыклад, струнны квартэт БАМ і тэатр эстраднай песні "Шанс"? Да таго ж, некалькі бачыць, як класічную музыку ў майстэрскім выкананні змяняюць спеваы пад фанаграму поп-спявачкі. Прычым, апошняе займаюць у праграме значна больш часу. Нехта, прачытаўшы гэтыя радкі, залічыць мяне ў рэтраграды, але справа не ў гэтым. Яе разумею, чым, напрыклад, тэатр "Коллизей" БДПА горш за агітбрыгаду "Биолакт" МДМІ і чаму адным адводзіцца для

выступлення пяць хвілін, а другім усе дваццаць? Слоў падзякі заслугоўваюць цыркавыя артысты і творчыя людзі з Лінгвістычнага ўніверсітэта. Аднак прымітыўныя жарты студэнтаў-медыкаў псууюць агульнае ўражанне ад гэтага маладзёжнага свята. Увесь час яны імкнуліся сказаць нешта смешнае на палітычныя тэмы, але, відаць, прысутнасць чыноўнікаў з дзяржкамітэта па справах моладзі перашкодзіла ім гэта зрабіць. Увагу дзяржавы ж трэба адзначыць. Дзяржкамітэт і адміністрацыя Заводскага раёна выступілі арганізатарамі "Адкрыцця творчага сезона" і, спадзяемся, падтрымка іх на гэтым не скончыцца. Але вось такі момант. З усіх выступоўцаў толькі фальклорны калектыв "Горліца" мае дачыненне да нацыянальнага мастацтва, а таму варта было хоць бы вядучым гаварыць па-беларуску. Усё ж у нас двухмоўе!

В. Д.

Сумная акцыя

Даўно ўжо ў Мінску не праходзілі масавыя мерапрыемствы апазіцыі. З гэтай прычыны чакалася, што першая акцыя "Восені-97" будзе шматлюднай. Тым больш, што арганізатарамі шэсця і мітынгу з'яўляліся не толькі Беларуска-народны фронт, але і прафсаюзы. Новы тактычны ход — правядзенне акцыі ў "пралетарскім" раёне — не прывёў у рады апазіцыі новых прыхільнікаў. Правядзенне мерапрыемства ў форме перформансу таксама чамусьці "не спрацоўвае". У выніку замест смеху, які, на думку Л. Баршчэўскага, "зброя мацнейшая за кулі і дубінкі", пакуль пануе сум. Прычын таму шмат, вось толькі некалькі з іх.

Дзеянні ўладаў, якія нарэшце пераканаліся, што забараняючы акцыі, сцягваючы да месца правядзення ўзброены АМАП, яны толькі распальваюць эмоцыі. Молодзё чачынае на сілу адказваць сілай, тэлеканалы тыражуюць "карцінку", ствараючы дрэнны імідж Беларусі і г. д. Зараз жа маладыя людзі ў большасці сваёй

сядзяць дома, ведаючы, што "нічога ТАКОГА не будзе", НТБ замоўчвае колькасць удзельнікаў і засяроджвае ўвагу на "дробных" момантах, на штат працы міліцэйскіх спецаператараў. Дарэчы, апошніх 12 кастрычніка было самае малое — 7, што для тысячнай калоны, здаецца, зашмат. Да таго ж, навошта яны патрэбны ўвогуле? Каб саставіць картатэку "нядобранадзейных"? Але твары ўдзельнікаў зафіксаваны на стужцы ўжо неаднойчы. Калі кіраўнікам МУС не шкада шараговых міліцыянтаў, пашкадавалі б бензін: яго аднойчы можа не халіць падчас пагоні за сапраўднымі злачынцамі. Арышты ўдзельнікаў мірнага шэсця не дадаюць міліцыі павагі з боку грамадства. Асабліва, калі "халун" адбываецца пасля акцыі. Да таго ж, дазволенай Мінгарвыканкамам.

Дзеянні апазіцыі. Зразумела, што не памыляецца толькі той, хто нічога не робіць. Аднак і тое, як гэта робіцца, мае значэнне. Ужо не ўпершыню лідэры апазіцыйных

партый напярэдадні нейкай падзеі абмяркоўваюць з журналістамі, "як гэта будзе". Пры гэтым не абыходзіцца без лічбаў. Маўляў, удзел у шэсці возьме дзесяць тысяч грамадзян. А прыходзіць у два-тры разы меней. Хутчэй за ўсё гэтую "памылку" заўважаюць каментатары АТН.

Правесці шэсце маршрутам "Трактарны завод — Серабранка" ідэя, безумоўна, арыгінальная. Але што з таго? Падчас руху да калоны ніхто не далучыўся, а прадыемства, на працоўных якога арганізатары так спадзяваліся, у той дзень не працувала. Увогуле ўзаемаадносінны апазіцыі з "шырокімі народнымі масамі" — тама асобнай гаворкі. Адзначым толькі, што пасля "пратэсту прадпрыемальнікаў" узімку мінулага года гэта ўжо другі падобны "пракол".

Некалькі слоў пра ролю асобы ў гісторыі. На мітынгу (які і на мінулых) выступаў легітымны старшыня Вярхоўнага Савета 13-га склікання. Пасля рэферэндуму Сямёну Георгіевічу нічога не застаецца, як выступаць на такіх сходах

і пісаць артыкулы ў газеты. Выступленні нагадваюць артыкулы і наадварот. Паказальна, што спікер не ўзначаліў калону, а прыехаў асобна ад усіх. Пасля таго, як Шарэцкі быў аштрафаваны за ўдзел у святкаванні Дня Канстытуцыі, ён больш не ходзіць па дарозе. Памятаеце, як А. Лукашэнка ў размове з журналістам М. Маркелавым сказаў: "Любы кіраўнік дзяржавы быў бы шчаслівы, маючы такую апазіцыю"? Калі чытаеш інтэрв'ю Сямёна Георгіевіча "Белорусской деловой газете", разумеш, што меў на ўвазе Аляксандр Рыгоравіч.

Надвор'е. Ужо сёння відаць: нікай "гарачай восені" не будзе. Бо ў нашай краіне, на жаль, актыўнасць мас самым непасрэдным чынам залежыць ад надвор'я. Тых, каго не запалохаў дэкрэт N 58, спыніў дождж.

Ты ж, хто выйшаў сказаць сваё "Не холаду і голаду", пасля мітынгу грэліся ля вогнішча з пудзілаў павука-дыктатара і хлуслівага пёўня. Адрозны прыехалі "пажарныя" і затушылі гэтую "не санкцыянаваную крыніцу цяпла". Пасля пад сумным вясенскім небам пачаўся традыцыйны "халун".

Вадзім ДОЎНАР

"Авантурнік Сімпліцысімус"

Ганс Якаб Крыстофэль фон Грымельсгаўзен. Апісанне жыцця аднаго дзіўнага шалапуты... "Мастацкая літаратура", Мінск, 1997.

Калі літаратурная праца ў Беларусі зараз справа няўдзячная, бо ў нас толькі прыдворныя пісьменнікі, ды і тых не надта каб ланчылі, то што ўжо тады казаць пра перакладчыкаў. Яны, на погляд некаторых "аматараў" беларусчыны, што ларваліся да дзяржаўнага стырна, увогуле займаюцца варажой дзейнасцю. Не каб прывучаць беларусаў да думкі, што без "великого и могучего" нам нікуды, як гэта робяць, напрыклад, тыя з беларускіх пісьменнікаў, што працуюць у наваствораным часопісе "Всемирная литература", дык гэтыя яшчэ і перакладаюць на беларускую творы сусветнай літаратуры.

Вось да такіх "дзівакоў" адносіцца і перакладчык Васіль Сёмуха, які ўласным прыкладам паказвае, што трэба рабіць у сённяшняе бячасце: працаваць, не сядзець склаўшы рукі, каб, калі загляне сонца і ў нашае ваконца, найбольшы і найтрывалейшы быў той падмурак, на якім узнімецца будынак беларусчыны.

В. Сёмуха перастарыў беларуску вядомы нямецкі сярэднявекowy раман Г. Грымельсгаўзена. Я недарма ўжыў гэтае слова — перастарыў, таму што пераклад В. Сёмухі нешта большае за звычайны літаратурны пераказ. Перакладчык літаральна пераапрацуў складаны па структуры і моўнай матэрыі барокавы твор у беларускую вопратку. Можна, таму даўня падзеі трыццацігадовай вайны ў Нямеччыне, як і лёс галоўнага героя твора Сімпліцысімуса, падаюцца нам, прынамсі, не чужымі.

Вёску прастадушнага хлопчыка Сімпліцыя паліць банда жаўнераў-шалапугаў, сам ён трапляе на пэўны час на выхаванне да пустэльніка, які закладае ў ім хрысціянскія дэбразействы, а потым жыццё выносіць яго ў вялікі свет, дзе, па канонах тагачаснага еўрапейскага барокавага рамана, надзвычай хутка мяняецца жыццёвая сітуацыя. Лёс пераклівае Сімпліцыя з аднаго варажана стану ў другі, то даючы яму нечаканае багацце, то імгненна адбіраючы яго. Сімпліцыя мяняе прафесію, знаёмых, сяброў і ворагаў, жонка і каханак, аказваецца то ў цэплай Францыі, то ў дрымуцкай Расіі.

Усе гэтыя прыгоды, тым не менш, не прыносяць шчасця герою рамана і ён, спытаўшы ў гэтым свеце ўсяго, чаго можна, вырашае адыйсці ад ягоных вабаў у пустэльні дзеля спазнання самога сабе. І сапраўдным прысудам штодзённай мітусні гэтага свету, які і сёння гэтаксама не выпускае душы чалавека са сваіх абдымкаў, гучыць развітанне Сімпліцыя са светам, пачатак якога не ўтрымліваецца не праціпаваць: "Бывай, свеце! бо нельга на цябе ні спадзявацца, ні абавярацца; у доме тваім ужо знікла мінулае, з рук спывае пяпярапа, а будучае не прыходзіць ніколі, самае трывалае валіцца, самае моцнае рассыпаецца пылам, і самае вечнае канчаецца, і ты — мёртвы сярэд мёртвых, і за ўсе стагоддзі не дасі нам ні хвіліны жыцця. Бывай, свеце! бо ты бярэш нас у палон і не вызваляеш; ты вяржаш нас і не развязаеш, ты засмучаеш і не суцяшаеш, ты рабуеш і не аддаеш нарабаванага; ... І няма ў цябе радасці без маркоты, міру без нязгоды, любові без злосці, спакою без страху, паўнаты без нястачы, гонару без заганы, маёмасці без нячыстага сумлення, стану без незадаволенасці і дружбы без фальшу".

Алесь БЯЛЯЦКІ

"Сцяна" за сценамі

Адной з выразных праяў крызісу ў духоўным жыцці нашай дзяржавы з'яўляецца стан сучаснай беларускай літаратуры. Праз недастатковае пісьменніцка-чытацкае статуснае яна ператвараецца ў штучна-элітарнае, закрывае з'явіцца. Хтосьці наракае на народ, што не цікавіцца належным чынам роднай літаратурай, іншыя вінавацяць цяперашнія нашы ўлады. Тым часам выданне беларускамоўных кніжак значна запаволілася (альбо, калі заўгодна, яго запаволілі).

Напрыканцы ліпеня на Другім з'ездзе беларусаў свету на пытанне з залы пра далейшы лёс кнігі Васіля Быкава "Сцяна" дырэктар выдавецтва "Мастацкая літаратура" Георгій Марчук паабяцаў, што праз тры месяцы кніга выйдзе. Было відаць, што ён сапраўды пра гэта клапаціцца, аднак не пакідала думка, што захадзі дзяржаўнага выдавецтва наўрад ці сцэльна вызначае яго кіраўніцтва. Гэтак урэшце і сталася.

І ўсё ж кніга праявіла творца В. Быкава пабачыць свет. Газета "Наша Ніва" і аднайменнае выдавецтва абвясцілі акцыю — "Народная Кніга" — па выданні "Сцяны" за грошы простых людзей. Ды ёсць вялікі сумнеў, што запланаванае будзе здзейснена належным чынам, бо сабраць патрэбную суму вельмі складана, а наклад выдання наўрад ці будзе вялікім. Сам аўтар кнігі таксама ставіцца да задумы "Нашай Нівы" скептычна, хаця і даў сваю згоду на выданне. Здаецца, гэтай акцыяй можна дасягнуць адно што сімвалічнага эфекту, як даводзяць ейныя ініцыятары, "на суперак чынічнаму да нашае мовы і культуры рэжыму сцвердзіць, што беларускія кнігі мусяць выходзіць за грошы і дзеля патрэб беларус-

кага грамадства". Але няма чамусьці ў гэтым самым грамадстве адпаведнага рэзанансу на варункі вакол кнігі самага вядомага ў краіне пісьменніка. А тым часам лёс "Сцяны" спасцігнуў ужо і кнігі іншых нашых творцаў (Л. Галубовіча, А. Асташонка і г. д.).

Разважаючы над падобнай праблемай, міжволі задумваешся, як адчувае сябе праз такія турботы аўтар, асоба. Адчуваючы далікатнасць рэчаў, я ўсё ж звярнуўся да Васіля Уладзіміравіча з пытаннем, якім чынам адбываюцца на ім загаданы падзеі. Спадае В. Быкаў распавёў, што няма анічога дзіўнага, што ягоную кнігу "зарэзалі", бо папросту змянілася дзяржаўная палітыка. Паводле слоў Васіля Уладзіміравіча, ён не дужа засмучаны з таго, што ягоная кніга пакуль не дайшла да чытача, бо, маўляў, у краіне дзеюцца куды больш небяспечныя рэчы, а заняў банне "Сцяны", будзем спадзявацца, часовае, папросту "адно з расчараванняў". Адно, на што наракае В. Быкаў, — кніга не была выдадзена своечасова і праляжала два гады марна, страціўшы пэўны чынам у актуальнасці. Таму, калі кніга нават выйдзе, то не ў тым складзе, як яна планавалася спярша Быкавым. Некаторыя рэчы пісьменнік ужо выкінуў са збору. Такім чынам, тыя, хто прыпыніў выданне кнігі "Сцяна", у некаторай ступені дамагліся свайго: калі была вельмі вялікая неабходнасць, грамадства не пачула СЛОВА. І сталася гэта праз заўдлае непрыманне дзяржаўнымі структурамі пазіцыі вядомага ва ўсім свеце беларускага пісьменніка. Ці ж гэта нармальна, хіба так павінна быць?

Кірыла ПАЗНЯК

Ордэн — Уладзіміру Ліпскаму

Вядомы пісьменнік, прэзідэнт Беларускага дзіцячага фонду, галоўны рэдактар часопіса "Вясёлка" Уладзімір Ліпскі ўзнагароджаны ордэнам "За справы міласэрнасці". Заснаваны гэты ордэн Маскоўскім патрыярхатам і Расійскім дзіцячым фондам і мае такую поўную назву: "Ордэн святога Благавернага царэвіча Дзмітрыя Мас-

коўскага і Угліцкага "За справы міласэрнасці", а прысуджаецца тым, хто ўнёс "асабліва вялікі ўклад у справу апекі і абароны пакутных дзяцей". А Уладзімір Сцяпанавіч, як вядома, вельмі шмат робіць у гэтым кірунку і як грамадскі дзеяч, і як пісьменнік. Узнагароду У. Ліпскаму ўручыў патрыярх Маскоўскі і ўсяе Русі Аляксій ІІ.

У РЕДАКЦЫЮ "ЛіМа"

Дазвольце выказаць глыбокую падазяку праз Вашу газету ўсім сябрам, асобам, установам і арганізацыям, якія павіншавалі мяне з шасцідзясяцігоддзем.

Андрэй МДЗІВАНІ

Прысутнасць Алеся Адамовіча

У верасні ў нацыянальнай акадэміі навук Беларусі прайшлі навуковыя чытанні, прысвечаныя 70-годдзю Алеся Адамовіча — выдатнага празаіка, глыбокага, таленавітага даследчыка літаратуры, крытыка, публіцыста... Распачала свае старонкі навука Адамовічазнаўства. Час выразна паказаў, што значыла ягоная прысутнасць у нашым культурным і грамадскім жыцці.

Прысутнасць Алеся Адамовіча — заўсёдная наяўнасць грамадзянскай пазіцыі, абароненасць праўды, іскіны — жыццёвай і мастацкай. І заўсёдна ягоная радасць, калі побач з ім людзі становіліся аднадумцамі, пазбаўляліся нядобрага пачуцця прагматычнай засяроджлівасці "аглядкі назад", становіліся здольнымі напачатку хаця б у ягонай прысутнасці сказаць шчырае слова падтрымкі безабароннай праўды.

Пра аблічча пісьменніка, грамадзяніна, навукоўца гаварылася ў докладах акадэміка І. Навуменкі ("Постаць Алеся Адамовіча"), кандыдата філалагічных навук М. Тычыны ("Алесь Адамовіч: жыццё як творчасць"), доктара філалогіі з Германіі Д. Шпрынгман ("Алесь Адамовіч і гуманістычная традыцыя"), прафесара І. Штэйнера ("Л. Талстой і А. Адамовіч: урокі жыцця і творчасці"). З цікаваасцю было ўспрынята меркаванне акадэміка В. Каваленкі, што "у "Запісных кніжках" Адамовіча (як, дарэчы, і ва ўсёй астатняй яго творчасці) ставіцца і вырашаецца па вельмі складаных аўтарскіх маральна-філасофскіх асновах адна з самых важных задач, зададзеных чалавечыву жорсткім, антычалавечым і крывавым XX стагоддзем: "Можна ці не можа чалавек, павінен ён ці не павінен, трапіць у нечалавечыя безвыходныя абставіны, здацца ці не здацца перад імі, і ў выпадку, калі яны вышэй чалавечых магчымасцяў, лёгка ахвяраваць сваім жыццём? І галоўнае — ці абавязаны?"

Бясспрэчна стала думка, што развіццё жанру рамана, асабліва рамана філасофскага, — сведчанне сталасці нацыянальнай літаратуры. Пакаленні філалагаў выхаваны на кнігах "Шлях да майстэрства: станаўленне мастацкага стылю К. Чорнага", "Культура творчасці", "Здалёк і блізка".... Адамовіч-мастак не баяўся сам і вучыў іншых "дадумваць да канца", не заставацца ў баку ад спасціжэння пісьменнікам самых патаемных глыбін чалавечай псіхікі. Звышзадачу літаратуры бачыў у дагаворанні ўсёй праўды. Заканамерна, што Адамо-

віч-даследчык вялікую ўвагу на пэўным гістарычным этапе надаваў развіццю раманнай формы. Але маю рацыю М. Мушыньскі, калі гаворыць: "У цэнтры ўвагі Адамовіча 70—80-х гадоў аказаліся не раман, а мастацкая, а затым і мастацка-дакументальная проза... Справадліва крытыкуючы апісальныя, расцягнутыя трылогіі, малазмястоўныя эпапеі, аўтар учарашняй дыялогіі "Партызаны" адкідае мануэнтальныя формы як непрыдатныя для ўвасаблення тагачасных канфліктаў, сацыяльных супярэчнасцяў".

Разам з Адамовічам-сцэнарыстам мы ішлі і глядзелі жахлівую "эстэтыку" вайны і чалавека ў ваенных абставінах у фільме "Ідзі і глядзі". І... выходзілі з хрысціянскім пачуццём "не забі", "не рабі другому чалавеку таго, чаго не хацеў бы сабе". І як бы ня мелі ад духоўнай моцы Адамовіча, які, знясіловаючы сябе, вучыў працаваць нашы душы. Разумна, шчыра, з вялікай адказнасцю ладаў з намі, чытачамі і гледачамі, мост аднянавасці да любові. Пра пачуццё самапавагі літаратуры, пра зацікаўленасць Адамовіча аналізаваць ачынным мастацкае слова ў кантэксце сусветнай класікі ішла размова ў выступленнях Г. Адамовіч і В. Шынкарэнькі. Адамовіч-літаратуразнаўца і крытык умеў старасна, зацікаўлена, глыбока пранікаючы ў творчыя лабараторыі многіх пісьменнікаў, умеў вылучыць галоўны пафас, стрыжань іх творчасці. Гэты аспект спадчыны пісьменніка аналізавалі Т. Тарасава і У. Лебедзеў.

Творчыя здабыткі Алеся Адамовіча яшчэ чакаюць навуковага асваення. Першыя Адамовічаўскія чытанні — першыя крокі ў гэтым напрамку. Хацелася б, каб наступныя чытанні сталі не толькі чарговымі старонкамі ўшанавання памяці Алеся Міхайлавіча, але адначасна працягам яго традыцыйнай крытыка, аналітыка станаўлення і руху наперад прыгожага нацыянальнага пісьменства. Узор служэння літаратуры, народу, Бацькаўшчыне — перад намі.

Вольга КОЗІЧ

На міжнароднай арэне

Кніга У. Снапкоўскага "Знешнепалітычная дзейнасць Беларускай ССР", якую выпусціла выдавецтва "Беларуская навука", прысвечана другому ў нашым стагоддзі выхаду Беларусі на міжнародную арэну і яе знешнепалітычнай дзейнасці ў 1944—1953 гадах. Храналагічна рамкі даследавання пазначаны наданнем рэспубліцы знешнепалітычных паўнамоцтваў і смерцю Сталіна, пасля чаго ў 1953 годзе пачаўся новы этап у гісторыі не толькі беларускай, а і савецкай замежнай палітыкі і дыпламатыі ў цэлым. Расказваецца пра ўдзел БССР у Сан-Францыскай канферэнцыі, першых сесіях Генеральнай Асамблеі ААН, Парыжскай мірнай канферэнцыі, развіцці беларуска-польскіх адносін, не абызена ўвагай і дапамога Беларусі па лініі ЮНРРА.

Традыцыйная ярмарка

Шматлюдна было на вуліцах і плошчах тысячагадовага Віцебска, калі на традыцыйны восеньскі кірмаш прывезлі сваю прадукцыю працаўнікі калгасных палёў і прывядзібных участкаў Прыдзвінскага краю. Розныя вырабы прапаноўвалі народныя ўмельцы, а ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці весялілі прысутных.

На здымку: кіраўнік клуба народных рамёстваў з Гарадка Людміла Гарава я прапаноўвае пакупнікам вырабы членаў клуба.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА

Мастак з глыбінкі

Самабытнару мастаку з Брагінскага раёна Васілю Мінавічу Шаўчэнку 72 гады. Захапляцца жывавісам ён пачаў яшчэ да вайны. У час акупацыі маляваў у падполлі партызанскія лістоўкі, быў сувязным. Любімыя тэмы Васіля Мінавіча цяпер — родная прырода, брагінскія мясціны. Верыць, што зямля залечыць хутка раны, нанесеныя чарнобыльскай бядой.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА

Запрашае "Змена"

Мінскі кінатэатр "Змена" 21 кастрычніка а 17 гадзіне прапануе кінапраграму дакументальных фільмаў студыі "Леталіс", якая прысвячаецца Першаму нацыянальнаму фестывалю беларускага кіно. Будуць паказаны фільмы "Евангелле ад мамы", "Край перакулёных нябёсаў" і "Засталася душа яго тут". Перад гледачамі выступяць народны пазт Беларусі Рыгор Барадулін, мастацкі кіраўнік студыі "Леталіс" Уладзімір Халіп, кінарэжысёр Сяргей Пятроўскі.

Залатое свята

(Працяг. Пачатак на стар. 1)

звычай іх абсыпалі зярнятамі — каб удаліся задуманыя творы, каб не абмінуў поспех. Умовы спаборніцтва былі наступныя: за дзве гадзіны, маючы пад рукамі адно дапаможны матэрыял, належала плесці той ці іншы выраб. Конкурс адкрыты: уся работа на віду, каля сталоў стаяць гледачы-назіральнікі, побач спяваюць і скачуць самадзейныя артысты (што, дарэчы, стамляла і адцягвала ўвагу). І пакуль удзельнікі падбіралі, рэзалі саламяныя сцябліны, я пагутарыла з прызнаную майстрыхай Лідзіяй Рыгораўнай Главацкай. Вось пра што яна распавяла.

Сям'ера ўнукаў падрасцала ў сям'і царкоўнага старога са Смалявіцкага раёна. Дзед плёў з лазы кашы, лапці, чайны, а яшчэ любіў упрыгожваць старыя абразы. З дзяцінства запомнілася, што на куце ў хаце віселі тры абразы, залатыя ад саломы. Малых ён вучыў плесці павучкоў на навагоднюю ёлку, рабіць кветкі з пучочкаў саломы. Пасучы кароў, Ліда пляла пярэцёнкі, пацеркі з адмысловых каленцаў. Цацка талы дзеці не мелі, а саломы заўсёды пад рукамі — пляці што хочаш, выдумляй забаўку.

16 гадоў яна адпрацавала на велававодзе, 4 — на мастацкім камбінаце, дзе займалася мастацкім вязаннем. І каб не выпадак, можа, яна і не ўспомніла б пра сваё дзіцячае захапленне. Здарылася так, што вязальны ўчастак перавялі ў Барысаў, думала ўжо звальняцца, а майстар кажа: "Паспрабуй з саломкай працаваць, ты здольная..."

Так Лідзія Рыгораўна пазнаёмілася са сваёй настаўніцай — Таісай Паўлаўнай Агафоненкай, пайшла да яе ў навучанне. Першую сваю няўдалую пляцёнку яна закінула пад канапу, каб пазней дастаць і зноў узяцца за працу. "Як гэта — не атрымаецца?" — пыталася яна ў сябе. З цягам часу навучылася выбіраць гатунак саломы, правільна намочваць яе, распрацавала ўласную тэхніку — тонкасці ювелірнага, бялюткай. Пляце кветкі, фігуркі жывёл і птушак. Конь, падараваны нашым урадам Клінтану, — адзін з дасканалейшых яе вырабаў. Яшчэ аднаго каня ўзялі на сусветную выставу. У 1985-ым годзе ў Італію яна павезла дзівоснага павука: там былі сонца, зоры, зямля — цэлы сусвет. Павук круціўся ад ветрыку, і яго бясконца здымалі фотакарэспандэнты.

Праца саломаляцтва — карпатлівая, марудная. На адзін выраб можа пайсці паўгода. І калі плесці можа ў прыныце кожны, то прыдумваць сваё, адухоўліваць матэрыял — гэта ўжо далёкая творца. "Я ніколі не думала пра грошы. Тое, што ў нас прадаюць за 150 тысяч, за мяжой каштуе сама меней 40 долараў, але там мы нічога не прадалі: усё раздалі, раздарвалі. Міхась Раманюк калісьці жартаваў:

— Ты даўно на сваёй машыне павінна ездзіць.

Шкада вельмі, што яго не стала. Ён паніў усё, што створана рукамі, у што ўкладзена душа..."

Але тут Лідзію Рыгораўну паклікаў сын (ён таксама разам з нявесткай займаецца гэтай справай), і я выходжу ў фае. Хтось з канкурсантаў ужо скончыў працу, хтось засяроджана прыладжвае апошнія элементы. У аднаго дудар з дудкай, у другога — ладны певень, у трэцяга пано на ляннай аснове ці на дрэве. Марыя Раслаўская заканчвае павука. Тэхніку гэтую, расказвае, яна асвоіла па кніжцы. Мяркуючы па тым, што павукоў толькі два, — тэхніка складаная.

Сярод майстроў пераважаюць жанчыны. Ёсць вопытныя, са стажам майстрыхі, ёсць зусім маладзенькія. Зінаіда Казлова, напрыклад, даўно працуе ў цэнтры "Адраджэнне" (пазашкольная ўстанова "Золак"), у яе праходзяць стажыроўку навучэнкі педкаледжа. Таня Мягкова нядаўна скончыла адзін з фі-

Яўген Сахута адкрывае свята.

Народныя майстры са сваімі вырабамі.

ліялаў "Золака", атрымала дыплом майстра па аплікацыі.

Між тым члены журы разам са старшыняй Саюза майстроў народнай творчасці робяць памёткі ў бланкотах, рыхтуюцца падводзіць вынікі. У кулуарах давалася пачуць такое:

— Сахута не любіць творчасці. Сахута любіць толькі традыцыю.

Што гэта не зусім так, я пераканалася пры абмеркаванні гатовых вырабаў. Яўген Міхайлавіч сапраўды аддаваў перавагу традыцыйным прыёмам саломаляцтва, але як старшыня журы не быў аўтарытарным, прыслухоўваўся да меркаванняў іншых мастацтвазнаўцаў. В. Лабчэўская і Л. Вакар, прынамсі, спрабавалі давесці, што традыцыя — толькі аснова, "узор" жа ў кожнага павінен быць свой, адпаведны часу. Ёсць прастата, якая "напрацавана", у ёй няма творчага пачатку. Вось чаму, заўважу ад сябе, я не лічу абавязковым конкурс прастай пляцёнкі — ён чыста тэхналагічны і не дае майстру выявіць сваю індывідуальнасць.

А вынікі конкурсу наступныя: першыя месцы ўзялі Т. Худзякова (Лукомль) — за пляцёнку, Т. Хадановіч (Магілёў) — за фігурнае пляценне, Т. Раманенка (Салігорск) — за аплікацыю. Спецыяльныя прызы атрымалі: А. Блудаў (Гродна) — за арыгінальнасць мыслення, Л. Валеева (Мінск) — за дасканаласць аўтарскай тэхнікі. Прызамі ўзнагароджаны найбагацейшыя выставы хатніх

работ — Г. Салун з Мінска і В. Дзмітрук з Мар'інай Горкі, а таксама сямейны калектыў (а іх было некалькі) — маці, сын і нявестка Аль з Валожына. За дэбют адзначана Л. Вераб'ёва з Віцебска. У традыцыю "не ўлез" толькі выдатны насценны анёл В. Салдатавай ды некаторыя вытанчаныя пано.

Першы рэспубліканскі конкурс не стаў бы святкам без шматлікіх фальклорных калектываў, якія арганічна ўпісаліся ў невялікую актывую залу Палаца ветэранаў. Сярод іх і дзіцячы ("Зубраня", "Пацешнік"), і дарослыя ("Валачобнікі", "Пухачанка", "Вечарына"). Трэба аддаць належнае ўдалай рэжысуры (дыпломная работа студэнта Універсітэта культуры У. Бабошына пад кіраўніцтвам П. Гуда), а таксама цудоўнай выдчай Антаніне Хатэнцы, якая ўмее прыўзняць, удыхнуць пазію ў любую імпрэзу.

Старшыня Упраўлення ўстановаў культуры Т. Стружэцкі паведаміў на заканчэнне, што адбудзецца вялікая рэспубліканская выстава народнага мастацтва і што час рыхтаваць лазу — бо ганчары спаборнічалі летась, а наступнымі будучы майстры па дрэве.

... Дасюль бачацца мне залатыя кветкі ў дзвярочных прычосках, залатыя куфэркі і птушкі, а два залатыя званочкі застануцца ў мяне дома — на памяць.

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ
Фота А. АСПОВІЧА

ІМПРЭЗЫ

Зоркі свецяць і ў цемры

У нашай рэспубліцы 20 з паловай тысяч чалавек стаяць на ўліку, як інваліды па зроку. Сярод гэтай колькасці людзей ёсць прадстаўнікі самых розных прафесій, таленавітыя і менш таленавітыя — гэтакі працэнт, як і сярод людзей "звычайных". Бяру апошняе слова ў двухкосс, бо, мабыць, толькі ў постсавецкіх краінах інваліды — гэта людзі, якіх нельга назваць звычайнымі. Нада ж нізкі ўзровень разбітасці іх у нашым грамадстве! А між тым беларускія спартсмены-інваліды рэгулярна перамагаюць на "паралельных" Алімпійскіх

гульніх. А да стагоддзя школы сляпых на Беларусі выйшаў зборнік твораў пісьменнікаў-інвалідаў па зроку "Зоркі на далонях". Выдадзены ён пры дапамозе Беларускага таварыства інвалідаў па зроку накладам 2 тысячы асобнікаў. У зборніку прадстаўлены творы сямі сяброў Саюза пісьменнікаў. Цудоўнае эса "Беларусь і беларусы" слыннага гісторыка Міколы Ермаловіча расказвае ў сціслай форме пра мінулае і сучаснае нашай краіны. Празаік Хведар Коньшаў прапанаваў для зборніка сваю маленькую аповесць "Пісталет". Надрукава-

ны таксама творы Гаўрылы Шутэнкі, Мікалая Лук'янава, Віктара Кудлачова, журналіста з Гародні Мікалая Каралёва. Зборнік выдадзены на вельмі добрым паліграфічным узроўні, на трох мовах — беларускай, рускай і англійскай. Рэдактар зборніка — В. Тодараў.

На прэс-канферэнцыі, прысвечанай выхаду зборніка "Зоркі на далонях" у свет, якая адбылася 9 кастрычніка ў мінскім "Доме прэсы", аўтары зборніка дзякавалі старшыню праўлення Беларускага таварыства інвалідаў па зроку Анатолю Нятылькіну і галоўнаму рэдактару часопіса "Маладосць" Генрыху Далідовічу, які прысутнічаў на прэс-канферэнцыі, за падтрымку і заўсёдную ўвагу.

Н. К.

— ШАНОЎНЫ Лявон Пятровіч, перш-наперш віншую: Беларускі гуманітарны ліцэй усё ж застаўся ва ўнікальным будынку на Кірава, 21, што ёсць перамогай здаровага сэнсу і проста такі гераічны намаганні ў выкладчыкаў, і ліцэйстаў з іх самаахвярнымі бацькамі. Хачу ў вас, як аднаго са стваральнікаў і кіраўніка навукова-метадычнай працы ў ліцэі, запытацца: а колькі магла б урэшце каштаваць беларускаму народу ды і дзяржаве страта гэтай унікальнай навучальнай установы? Бо, па чутках, пагроза яе ліквідацыі (скажам, пад выглядам "зліцця" з якой рускамоўнай школай) усё ж застаецца.

— Звесткі, якія мы маем, сведчаць, што гэта, на жаль, так. А кошты страты... Мяркуюце самі: для Беларусі гэты ліцэй не менш важны, чымся ў свой час быў Царскасельскі

можна даваць сапраўдную еўрапейскую адукацыю. І ўсе разам яны выдатны спецыялісты па сваіх прадметах. Ніякіх анкет адносна партыйнай арыентацыі ці прыналежнасці ў нас няма. Скажам, у 1991 годзе пасля сумнага жніўняскага пучку і прыпынення затым дзейнасці КПСС адным з першых настаўнікаў, залічаных на працу ў ліцэй, быў выкладчык Вышэйшай партыйнай школы, дацэнт Віктар Кісель, які потым перайшоў у выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя". Ён у нас некалькі гадоў выкладаў геаграфію, і мы былі ім вельмі задаволеныя як добрым спецыялістам.

— У канцы лета, калі была пагроза, што ліцэй можа пазбавіцца свайго будынка, калі яго сноўдаліся актывісты з так званых Беларускіх патрыятычнага саюза моладзі з рознымі плакатамі, у тым ліку з такім: "Борщевский, руки прочь от дет-

лацкім літаратурным аб'яднаннем "Крыніцы" ў пачатку васьмідзесятых гадоў.

— Калі там быў Уладзімір Арлоў?
— І ён, і Сяржук Сокалаў-Волюш, і Навум Гальпяровіч, і Ірына Жарнасек, і Вінцэс Мудроў... Высветлілася, што я ў іхнім асяродку зусім не белая варона. Гэта сузор'е яркіх, таленавітых, адукаваных і высокамаральных асоб, дзе можна было абмеркаваць усе свае праблемы — і літаратурныя, і жыццёвыя, і знайсці паразуменне, безумоўную падтрымку. Мы ўсяляк дапамагалі адзін аднаму і разам сталелі.

— Эса, надрукаванае нядаўна ў газеце "Свабода", Уладзімір Арлоў пачынае так: "Бог, як вядома, няроўна дзеліць. Хтосьці, быццам семкі лузгае дыферэнцыяльна ўраўненні. Хтосьці, як, напрыклад, палітык і перакладчык Лявон Баршчэўскі — на

ці пазт. Гэта чалавек вельмі тонкай душы, я яго лічу лірыкам, а не эпікам, а значыць, хутчэй пэтам. Што да майго адыходу ў прозу, то я ж спярша выдаў кнігу прозы Генрыха Бяля. Письменніка, якога я выключна паважаю не толькі за літаратурнае майстэрства, але і маральнасць. Вось чаму ў мяне было вялікае імкненне, каб Бель прагучаў і па-беларуску. А Кафка... Мясце зацікавіла ягоная безабароннасць перад жорсткасцю свету, тое, што гэта было за асяроддзе, як мог узнікнуць псіхалагічны клімат, у якім чалавек пачынае адчуваць сябе невядома чым, нейкай кузюркай.

— У часе публічных выступленняў на палітычных мітынгх вы выглядаеце вельмі суровым, амаль як Зянон Пазняк. У той жа час, даючы назіраючы за вамі, я пераканаўся, што вы ўмеце быць далікатным з чалавекам, нават калі ён рашуча не падзяляе вашы погляды, прыслухоўваецца да крытыкі, хоць часам бачна, што вам даводзіцца стрымліваць свой тэмперамент. Якім, на вашу думку, павінен быць кіраўнік, асабліва той, хто прэтэндуе на дзяржаўныя ролі?

— Кіраўнік павінен быць, урэшце рэшт, добрым арганізатарам. Па сённяшнім часе адчуваецца відавочны недахоп арганізатараў, якія б добра разумелі псіхалагічны асаблівасці тых, з кім яны маюць справу. Калі мы пераадолеем гэты недахоп, то пераадолеем і шмат якіх іншых. А што да мяне асабіста, то я ніколі не ўяўляў сябе нейкім харызматычным палітычным лідэрам і не імкнуўся "свяціцца" перад тэлекамерамі і фотааб'ектывамі журналістаў. Проста адчуваў патрэбу добрасумленна рабіць неабходнае дзеля агульнай мэты, імкнуўся арганізаваць працу так, каб людзі, якія мне даверыліся, у кожны момант разумелі, што рабіць, калі, як і дзеля чаго, а не былі нейкімі пешкамі.

— Як бы вы ахарактарызавалі два словы-паняцці — фанатызм і нацыяналізм, якімі зараз модна палюхаць людзей?

— Фанатыкаў нам якраз не хапае.

— Увогуле не хапае?

— Тых, хто, нягледзячы ні на якія перашкоды, упарта і якасна імкнецца рабіць сваю справу. Не прымаю такіх фанатыкаў, якія выкарыстоўваюць усе сілы дзеля падаўлення іншых, каб запанавала толькі ўласнае ўяўленне пра парадак рэчаў. А калі чалавек — фанат сваёй справы... Толькі такія і дасягаюць выдатных вынікаў. Уззяць хоць мастацтва, хоць шахматы, хоць матэматыку — і гэтак далей. На жаль, іх у нас вельмі мала. Што да нацыяналізму, то ўвесь мой уласны досвед жыцця, пачынаючы з дзяцінства, мне падказвае: без выразнай нацыянальнай акрэсленасці добрага асобы ды грамадзяніна не бывае. У нашым жа выпадку калі ў каго няма беларускага нацыяналізму, то ёсць рускі нацыяналізм альбо і шавінізм. Усё роўна чалавек прывязаны да нейкай культуры, сістэмы жыццёвых каардынатаў. Ёсць сістэма куміраў, аўтарытэтаў. На жаль, у нас гэты ўсё нярэдка перакручанае. Мне казалі сацыялагі пра такі тэст: вазьміце зняцку каго-небудзь за рукаў на вуліцы і папрасіце назваць прозвішча пісьменніка. Працэнтаў дзевяноста з аптычных назавуць Пушкіна. Гэта, безумоўна, вялікі паэт, але ж у Беларусі тым не менш будзе нармальнай псіхалагічнай сітуацыяй, калі большасць усё ж адразу зможа ўспомніць Купала. Ці Багдановіч, Гарэцкага, Быкава, каго іншага з гэтых шэрагу. Даможамся такога — тады можна сказаць, што ў нас псіхалагічная сітуацыя ўнармалася, і нацыянальнае адраджэнне адбылося. Калі хача б прыкметная большасць людзей займае такую падсвядомасць, што самымі аўтарытэтнымі для іх стануць перш-наперш свае майстры культуры, значыць, грамадства ў нас будзе здольнае паспяхова развівацца.

— Вы казалі, што не дамагаецеся палітычнага лідэрства. Тым не меней аказаліся ў самай гушчыні палітычных страстей апошняга часу. Былі адным з самых яркіх дэпутатаў Вярхоўнага Савета 12-га склікання, апынуліся ў гурце апазіцыянераў, каго збілі і сілкам выцягнулі з Авалянай залы Дома ўрада, цяпер вось адзін з лідэраў такой моцнай і баявой апазіцыйнай арганізацыі, як Беларускі народны фронт...

— А што ж застаецца, калі склалася такое палітычнае становішча, што нармальна нават філалогія ўжо немагчыма займацца! На краю пагібелі беларуская мова, культура, парушаюцца асноўныя правы чалавека на свабоднае і годнае жыццё. Мой удзел у палітыцы — гэта проста сродак абароны магчымасці спакойна займацца тымі ж літаратурнымі справамі. Вядома, я хачу ў вас, каб у Беларусі як найхутчэй сфармаваўся кантынгент прафесійных палітыкаў, якія працуюць па пэўных цывілізаваных правілах, якіх бы сапраўды свабодна выбіралі людзі, падтрымлівалі пэўныя партыі, электарат, і якія б сваёй дзейнасцю ўжо ніякім чынам не разбуралі Беларусь.

(Працяг на стар. 12)

"Я ненавіджу палітыку..."

З НАМЕСНІКАМ ДЫРЭКТАРА БЕЛАРУСКАГА ГУМАНІТАРНАГА ЛІЦЭЯ, ПЕРАКЛАДЧЫКАМ І ГРАМАДСКІМ ДЗЕЯЧАМ ЛЯВОНАМ БАРШЧЭЎСКІМ ГУТАРЫЦЬ ЭРНЕСТ ЯЛУГІН

ліцэй для Расійскай дзяржавы, адкуль выйшлі не толькі Пушкін, але і шмат хто з самых выдатных дзяржаўных дзеячаў. Тут адбываецца станаўленне новага пакалення нацыянальнай інтэлігенцыі Беларусі. Думаю, гэтым усё сказана.

— Натуральна для моцы дзяржавы было б асабліва падтрымліваць навучальныя ўстановы, якія даюць найбольш падрыхтаваных выпускнікоў. А менавіта ж гадаванцы Беларускага гуманітарнага ліцэя, па звестках, набываюць такія ґрунтоўныя веды, што амаль усе потым вытрымліваюць конкурсы пры здачы ўступных экзаменаў у вышэйшыя навучальныя ўстановы. Я чуў, такіх ажно каля 95 працэнтаў — неверагодна высокі паказчык. Ён дакладны?

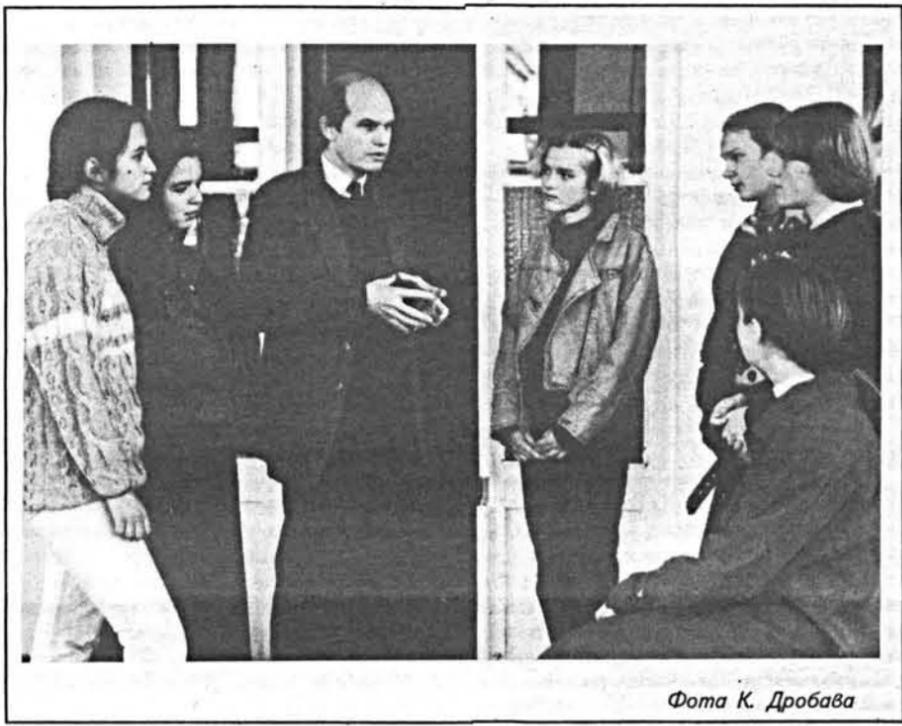
— Вядома, дакладны. Хоць з году ў год крыху вагаецца ў той ці іншы бок, таму што бывае больш моцны патак вучняў, а бывае крыху слабейшы. Але ў цэлым усё ліцэйцы, з якімі не адбываецца псіхалагічных зрываў ці нейкіх незвычайных здарэнняў у дзень экзаменаў, сапраўды паспяхова вытрымліваюць конкурсы ў самыя прэстыжныя вышэйшыя навучальныя ўстановы.

— Вы ўдзельнічалі ў распрацоўцы, а затым ажыццяўленні стратэгіі навучальнага працэсу ў ліцэі. Як бы вы яго ахарактарызавалі?

— Гэта стандарты самых лепшых еўрапейскіх навучальных устаноў такога класа. Мы ґрунтуем нашу працу на педагагічным партнёрстве. Выхаванцы нашы, мяркую, не адчуваюць, нібыта іх тут вучаць нечаму зусім інакш, чымся дзе. Нярэдка яны прыходзяць да нас таксама з добрых школ, гімназій з высокападрыхтаванымі выкладчыкамі і г. д. Іншая рэч, што з першых жа заняткаў у ліцэі яны трапляюць у атмасферу дружалюбных чалавечых адносін. Ліцэйцы адчуваюць сапраўдную павагу да сябе як да асоб, дэмакратызм і спрыянне ўсім, хто тут працуе, таму, каб яны набылі ґрунтоўныя веды самастойна, без нейкага прыкметнага ўцёску дарослых, настаўнікаў. Асабіста я, як педагог з семнаццацігадовым стажам, перакананы, што добра навучыць нечаму прымусам нікога ніколі і нікому не ўдавалася. Таму мы намагаемся стварыць такую атмасферу, каб вучні самі імкнуліся развіваць свае прыродныя здольнасці і набываць веды.

— У савецкі час іншым разам занадта "ідэйныя" дырэктары школ і завучы спрабавалі падбіраць настаўнікаў па прынцыпе членства ў КПСС. Пра ліцэй той-сёй распаўсюджвае чуткі, нібыта суды бяруць у залежнасці ад членства ў БНФ.

— Такого ў нас не толькі няма, але не можа быць у прынцыпе. Ліцэйцы, само сабою, залічаюцца паводле балаў, якія яны атрымалі ў саборніцтве за права тут вучыцца. Сёлета, напрыклад, паступалі да нас некалькі дзяцей фронтоваўскіх актывістаў — добрых беларускіх патрыётаў, якія шмат зрабілі дзеля Айчыны, годных людзей. Але ж гэтыя дзеці не змаглі прайсці конкурс. З другога боку, у нас вучыцца пэўная колькасць дзяцей высокапастаўленых чыноўнікаў, якія хто насцярожана, а хто і непрыязна ставіцца да БНФ. Ніякіх праблем. Мы на гэта не звяжам, да ўсіх дзяцей ставімся аднолькава. А што да настаўнікаў, дык, зноў жа, кадры падбіраліся не па нейкай там партыйнай прыкмеце, а на конкурснай аснове, згодна з кваліфікацыяй кожнага. Выкладчыкі ў нас ёсць і палітычна пасіўныя, і з рознымі поглядамі на пабудову грамадства, але ўсе яны маюць аднолькавыя погляды на неабходнасць нацыянальнага адраджэння і прыярытэту беларускай мовы, на якой

Фота К. Дробава

ких душ!" Але ж я ведаю, што вашы паказваюць ґрунтоўныя веды па літаратуры, і іншых дысцыплінах, якія вы выкладаеце; яны высока цэняць вас як настаўніка і старэйшага таварыша. Скажыце, дзе мяжа ва ўзаемаадносінах настаўніка і вучня?

— Гэта ў многім залежыць ад узросту вучняў. Безумоўна, з васьмікласнікамі трэба сябе паводзіць адным чынам, а з адзінаццацікласнікамі — інакш. Але аснова ўсё роўна застаецца: безумоўна павага да вучня як да асобы і — партнёрства. Гэта не проста фармальнасць, што мы заўсёды ў ліцэі звяртаемся да вучняў на "вы"; мы і размаўляем з імі так, каб яны адчувалі, што іх паважаюць. Узаемаадносіны паміж настаўнікам і вучнем — рэч псіхалагічна вельмі тонкая, шмат што ґрунтуецца, як і пераканаўся, на ўласным досведзе, залежыць ад канкрэтыкі, ад індывідуальных асаблівасцей кожнай асобы, але аснова, паўтаруся, адна — стварэнне атмасферы нязмушанасці і ўзаемапавагі.

— Безумоўна, чалавек усё жыццё займаецца самавыхаваннем, вучыцца на ўласным вопыце, хоць і тое, што атрымана ў дзяцінстве, многае значыць. А якім яно было ў вас? Чым цікавіліся, калі адчулі сваю беларускасць, дарчы?

— Рос у звычайнай працоўнай сям'і, жыў у прыгарадзе Полацка. Куміры мае былі, відаць, звычайныя для падлеткаў тых часоў — Акуджава, Высоцкі... У васьмым класе да іх далучыўся Максім Багдановіч. Вось тады неяк я і адчуў сваю беларускасць. А спярша ўвогуле пачаў задумвацца над тым, хто я такі, бо маці ў мяне руская, а бацька беларус, абодва вельмі цанілі менавіта сваю культуру, і мне была вярзана бачная іх розніца. З малога ўзросту я адчуў, што гэта не адно і тое ж. А дзе было маё? Паколькі мы жылі ў асяродку палачан і ніяк ад іх не адмяжоўваліся, то і я паступова адчуў сваю моцную духоўную сувязь менавіта з гэтымі людзьмі, а не нейкімі іншымі. У большыні палачанай нацыянальная самасвядомасць у пэўнай ступені заўжды існавала, і таму і я не знаходзіўся ў гэтым сэнсе ў нейкім вакууме. Але сапраўды карэнным, пераломным у маёй самасвядомасці стала знаёмства з навапо-

васымі мовах гаворыць і яшчэ на дваццаці васьмі чытае"... Можна дадаць, што вы бліскуча скончылі Мінскі інстытут замежных моў, які цяпер стаў лінгвістычным універсітэтам, абаранілі вучоную ступень па філалогіі. А што б вы паралі звычайнаму чалавеку, які вырашыў самастойна авалодаць замежнай мовай?

— Параіў бы набрацца цярпення. Упэўнены, што кожны сярэдніх здольнасцей чалавек можа, прыкладна, за лета вывучыць адну замежную мову на ўзроўні, дастатковым, каб яна прыносіла асалоду, а не пакуты пры карыстанні. Адно толькі трэба: штодзённы абавязковы занятак. Нельга рабіць пропускі. Калі вы ўзяліся за вывучэнне мовы, не рабіце гэта толькі раз ці два на тыдзень. Штодня абавязкова аддавайце гэтаму нейкую частку свайго часу. Паўтары, дзве гадзіны ці болей — меней, але абавязкова рэгулярна. Калі вы так з любым падручнікам папрацуеце месяцы тры, то к канцу адчуеце, што зможаце больш-менш прыстойна чытаць літаратуру на гэтай мове і выказвацца. Гэтак, прыкладна, я і рабіў у часе летніх настаўніцкіх водлускаў. Нездзе к канцу жніўня меў прыстойны вынік.

— Ну, а як настаўнік, што б вы паралі бацькам у іх адносінах з дзецьмі, у тым ліку са школьнікамі?

— Самая галоўная парада — быць для дзяцей асабістым прыкладам. Хто хоча ўгадаваць добрых дзяцей, павінен перш за ўсё мець мужнасць удасканалвацца сам. Нельга думаць, што школа навучыць добрым манерам, калі іх няма ў сям'і. Нельга чакаць, што дзеці будуць размаўляць, як Купала ці Адам Міцкевіч, калі дома чуюць адно абразліваю лаянку і маўчкі.

— Вы прызнаны перакладчык самых выбітных пэстаў свету. А нядаўна я сустрэкаю кнігу прозы Кафкі "Прысуд" у вусным перакладзе. Гэта пераход на прозу ці вы адмыслова зацікавіліся творчасцю Кафкі — як своеасаблівага філосафа, даследчыка змрочных таямнічых чалавечай душы ў сувязі з сучасным станам нашага духоўна хворага грамадства?

— Спрэчнае пытанне — празаік Кафка

Экзамены — рэч сур'езная

На жаль, даволі часта атрымліваецца так, што пра ўступныя экзамены выпускнікі школ успамінаюць толькі тады, калі прыходзіць час саміх іспытаў. А куды ж лепш падрыхтавацца загадзя. Тым больш, што цяпер выдаецца дастаткова самых розных дапаможнікаў. Нам жа хацелася б звярнуць увагу на гэты — “Экзамен па беларускай літаратуры”, выпушчаны выдавецтвам “Сучаснае слова”. Ён адрасаваны як навучэнцам, так і абітурэнтам. Матэрыялы, што сабраны ў гэтым дапаможніку, адпавядаюць экзаменацыйным білетам за курс сярэдняй школы. Даюцца парады, якія творы лепш выбраць для аналізу, якія правільней і лагічнай выказаць сваю думку... Кніга “Экзамен па беларускай літаратуры” вартая, каб набыць яе цяпер ужо, хоць да экзаменаў, як выпускных, так і ўступных, яшчэ далёка.

В. ЗУШЧЫК

Першая персанальная

Каля паўсотні жывапісных палотнаў прадставіла на суд глядачоў відаблянка Ліля Тарасова на выставе, якая адкрылася ў цэнтры народных рамёстваў і мастацтва “Задзвінне” ў абласным цэнтры. Гэта першая персанальная выстава мастачкі. Ліля — член гарадскога клуба самадзейных мастакоў “Контур”.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА

Вясёлыя гісторыі Чапека

Выдавецтва “Полюмя” ў перакладзе на беларускую мову выпусціла кнігу вядомага пісьменніка Карэла Чапека, адрасаваную дзецям. Пра змест твораў, што трапілі пад адну вокладку, яскрава сведчыць назва зборніка — “Казкі і вясёлыя гісторыі”. А пераклалі іх Яўген Курто і Анатоль Чаркасаў.

У свет прыгодаў з... Муркай

Што найперш важна ў творах для дзяцей? Відаць, займальнасць, досціп, нечаканасць сітуацый. Усё гэта ёсць у новай апавесці-казцы Алеся Савіцкага “Прыгоды Муркі”, якая надаўна выйшла ў выдавецтве “Юнацтва”. Тыя, хто пакуль не прачытаў новы твор вядомага пісьменніка, асумненна, зробіць гэта ў бліжэйшы час. У першую чаргу, безумоўна, дзеці, што прысутнічалі на прэзентацыі кнігі, якая праходзіла ў Цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы Мінска. У госці да дзяцей прыйшлі не толькі сам аўтар, а і дырэктар выдавецтва “Юнацтва”, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Валянцін Лукша, рэдактар кнігі Міхась Зарэмба.

Усім было хораша, весела — і дзякуючы знакамітым гасцям, і дзякуючы выступленням юных акцёраў, якія падрыхтавалі паводле “Прыгод Муркі” тэатральнае прадстаўленне.

КРЫТЫКА

ЗНАК Скарпіёна па-нуе на небе і зямлі з 24 кастрычніка па 22 лістапада. Як засведчана ў астралагічным календары, “асоба Скарпіёна — гэта зменлівае яднанне антаганістычных сіл. Душа і плоць заўсёды ў барацьбе паміж сабой”. Кім жа, у якой іпастасі прадстае лірычная герайна першага паэтычнага зборніка Аксаны Данільчык, пад загадкавай назвай “Абрыс скарпіёна”?

Жахліва? У гэтым і чуд, У гэтым і абаяльнасць. Людзі баяцца пакут, А мараць пра геніяльнасць.

На мяжы дабра і зла

Такімі радкамі пачынаецца зборнік. У іх ключ да разгадкі таямніцы скарпіёнавай душы, якая існуе на мяжы дабра і зла, чорнай і белага магіі. З кантэксту верша “Чорная магія” паўстае азартная натура герайні, якая прапануе — “рызыкні. Хай рука не дрыжыць. Нават калі атрута. Якая розніца — жыць ці не жыць? — Калі не зведзе чароўных пугаў...”. Герайна кнігі, як і прамаці Ева гатова ахвяраваць усім дзеля спазнання. Так праяўляецца адвечная цяга Чалавека да Абсалюту, да авалодання Вышэйшай Гармоніяй. І на такім шляху герайні А. Данільчык пакуе што ўсе сродкі даспадобы — нават Чорная Магія.

Паэтка верыць, што прыйшла ў гэты свет, каб стаць “белай кропляй” на фоне змрочных фарбаў. І тады “вакол жыццё пачнецца з новым імем незвычайным”. Аднак жахліва-васць неспазнае, але прыцягальнага свету ахінае душу неспакоем і трывогай, бо дзень “Прыдзе і пойдзе”, а “бясконцаць — імгненне”, і немагчыма ўгнацца за гэтай хуткапыннасцю часу. “Думка ўладарыць” і патрабуе асэнсавання адвечнага супрацьстаяння ў прыродзе і лёсе чалавека чорнага і белага.

Белае — рай, створаны марамі і жаданнямі. Гэта былі рай Адама і Евы, у якім “для мяне шчэ яблык не даступе”, у якім добра натхнёна сузіраць зямныя прасторы. Аднак рэальнасць спакушае адкусіць ад яблыка спазнання — адсюль пакуты ў самавызначэнні, бо “і не згаджуся з раем развітацца...”. Лірычная герайна яшчэ не ведае, што рэальнасць не любіць няпэўнасці, дваістасці, а таму наступіць час, калі прыйдзеца вызначыцца.

Зрабі мяне, Гасподзь, віном чырвоным. Хай дапаможа тым, хто не пасмеў Пачуць свой крок і вырвацца з палону.

Шлях Евы накіраваны лірычнай герайні. Чырвонае віно, якім яна хоча зрабіцца, сімвалізуе сілу духа.

Пасля выхаду з раю кантрастам паўстае “чорным колерам свет. За сцяною сцяна. За каменнем каменне, І слова за словам...”, белае пераўтвараецца ў чорнае, грахоўнае — і ў такім дысанансе рэзка абмалёўваецца тое, што не бачылася на белым фоне. Думкамі рухае трывожны песімізм, адчай ад немагчымаці вызначыцца — “не ўплатаешся ў прозу ты, А паэтычнасць праходзіць...”, таму і адбываюцца нечаканыя пераходы з белага (раю) — у чорнае. Рай — вывераны, празрысты, ясны, а рэчаіснасць, што ўпала на граіну пераважна цёмнымі, чорнымі колерамі, “раздзёрта да крыві палётам птушкі дзікай...”.

Узнікае вобраз кроплі — як пераменнасці чалавечага лёсу: “кроплямі з бакала Па часе разлятаецца жыццё...”. Нягледзячы на незваротныя, цяжкія душэўныя страты, на тое, што яе духоўная моц — чырвонае віно не заўсёды паспявае вырацоўваць іншых і губляе свае сілы з дня ў дзень лірычная герайна ўсё ж адчувае сваю жыццесцвярджальнасць.

Падобны свет вялікай цяжкай глыбе, Дзе пасяродку ўмуравана я.

Слова “пасяродку” выклікае асацыяцыі: “я — цэнтр зямлі”, “цэнтр Сусвету”, і заканамерная з’ява — чалавек, імкнучыся да выразнага асэнсавання сваёй самасці, свайго “эга”, адчуваючы рэальныя і нерэалізаваныя сілы, прыходзіць да завышанай самаадзнакі. Супярэчлівая скарпіёнава натура дае аб сабе знаць у акрэсленні жыццёвых устаноў. Аддзейснага, неўтаймаванага жадання быць карыснай, дапамагаць герайна пераходзіць

Аксана Данільчык. “Абрыс Скарпіёна”. Вершы. Мінск, “Мастацкая літаратура”, 1996.

на пазіцыі чакання: “ёсць на свеце мой мужчына. Ёсць кароль. Хоць без кароны...”. Магчыма, толькі ён, які ўжо недзе жыве і абавязкова прыйдзе, зможа пераўтварыць мрамур у жывую прывабную жанчыну.

Стваральная жыццёвая актыўнасць герайні ўвасобілася ў самаазначэнні “Я — дождж”. Дождж — гэта ачышчэнне, вырашчванне, дар, малітва ад згрызот, чорнай гразі і печка — “Пранізілівым ранкам Ледзледзь да шкла дакрануся, Вымыю вокны старанна, Знікну і зноў вярнуся...”. Дождж праходзіць скразным вобразам праз зборнік А. Данільчык, напаяўняючыся новымі адценнямі. Яго прышэсце — як споведзь,

як абнаўленне душы.

Стан “завісання” паміж рознымі падзеямі, сітуацыямі — звычайны, арганічны для няроўнага характару герайні Аксаны Данільчык: “За пяць хвілін да адкрыцця, хвіліну да сустрэчы. Ужо не тут, яшчэ не там — між цемрай і святлом”. У хаосе самавыяўлення неспадзявана ўзнікаюць карціны з пазарэальнасці, падсвядома пераасэнсаваныя старонкі паўсядзённых клопатаў.

Біблейскія вобразы неаднаразова ўзнікаюць у тканіне вершаў, аднак гэтая цяга да сувязі з Небам, не набывае яшчэ ўстойлівага асэнсавання. Хутчэй гэта зварот да Неба з просьбамі ў хвіліны адчаю і падзякай у моманты душэўнай акрыленасці: “Я вокны, быццам Новы Завет, Пакуль не згасла вера, адчыніла...”

Незразумелымі, пакручастымі шляхамі ідзе лірычная герайна да самаспасціжэння. І песімізм усё часцей уваходзіць у яе роздумы аб будучым: “З люстэрка цымяна бляск вачэй ступіць у восень клікаў...”, “І немагчыма ўжо праспяваць Лепшыя песні ў свеце...”, бо дзяўчына (адкуль здавалася б, узнікаюць падобныя думкі ў 20 гадоў) упэўнена ў пакутлівым накіраванні свайго лёсу — “Чужыя пакут і слёз тканіна Тваім жыццём знайшла працяг...”

Другая частка паэтычнай кнігі адкрываецца вершам “Балеро” Равеля”. У творы вядомага аўтара А. Данільчык адчувае суаднанасць “сюжэтных ліній”: яе цяперашняга стану і натхняльнага настрою балетнага спектакля.

У рытме танца ствараецца верш, набіраючы моц ад самаўнушэння “ты зможаш, ты зможаш, ты зможаш...”, Паўторныбы замацоўвае ўстаноўку герайні самой сабе на новы штуршок, новы крок у жыццё. І як у кульмінацыі балета, у вершы акордам неўміручасці чалавечага духу, яго непазнаным да канца сілам, гучаць радкі:

Я змагу, я змагу, я змагу...

Так працінуўся зняволены дух.

Так прарваўся знясілены голас...

Герайна асэнсоўвае “спосабы руху” ў заўтрашні дзень. Прычым рух — не абстрактная катэгорыя для маладой паэтки, а хутчэй праблема сэнсу быцця, прызначэння асобы. Герайна губляецца ў мностве спосабаў самавыяўлення: “Крок назад. Блуканне... Што ж, таксама гэта спосаб руху...”. Дзеянне, хай сабе і не мэтанакіраванае, усё роўна прыносіць свае вынікі: “Пусціш з горкі кола і ўтрымаць не зможаш, Кацішся са смехам сам за ім услед”. Сама герайна ператварылася ў кола, якое коціцца да разумення сэнсу існавання, і ўжо не можа спыніцца ў “балоце” шэрай паўсядзённасці, бо цяпер яе істота належыць не толькі ёй, а і часу — “У цябе ўпусціла прагнае карэнне Ці імгненнасць часу, ці імгненнасць сну...”.

Імгненнасць часу — вызначэнне, дадзенае А. Данільчык, дастасуецца да мудрых выказванняў філосафаў даўніны, што жыццё ўсяго толькі міг, а таму неспакойна, трывожна гучаць разгубленыя ўсплэскі эмоцыі:

І шляхоў не знайсці,

І пайсці — не пайсці...

...Я ж — дык нават дарогі не ведаю.

...Памажы... падкажы...

Не пакінь мяне перад нязведаным.

Да каго звяртаецца А. Данільчык з просьбай аб дапамозе? Раней, у памкненнага стаць “чырвоным віном”, ратаванне бачылася ў Богу. Адзін Бог можа асвятліць шлях, на якім “толькі крок — і бясконцаць намерай”. З-за няўпэўненасці, нявызначанасці сваіх магчымасцяў і здольнасцяў у барацьбе з жыццёвымі цяжкасцямі герайна думае, што “адзіны рух — на шлях да небыцця”.

Чалавек пакутуе ў сутарэннях Уласнай душы.

І толькі адно існуе вырашчванне — Пацалунак Кобры.

Верш, напісаны пад уплывам “Маленькага прынца” Сент-Экзюперы (дарэчы, па словах аўтаркі, гэта яе любімы твор) адстойвае ідэю жыццяў Вялікай Адзінкі сярод пустага Мноства.

Як захаваць тонкую, ранімую душу, калі “свет і жорсткі і прывабны, свет бязлістасны і мілы...”? Свет падзелены на дзве палавінкі, за кожнай з іх “замацаваны” свой спектр дазволенага, сваё кола абавязкаў (“Там святары. Тут — вар’ят на вар’яце...”), пры-

чым усё лепшае засталася “там”, тут жа “калецтва, пачварнасць, Тут не адводзяць вачэй ад зямлі...” Такого роду жорсткі падзел абумоўлены ўпэўненасцю, што ў свеце пануе Дождж, і ён “няёмольна зацерушыў Дамой Старыя дахі, і пыл, і плач, і вецер...”

Лірычная герайна разумее сваю недастатковасць у даручанай ёй Небам ролі быць “свет нясучай”, таму адмаўляецца — “Я не хачу быць дажджом, але Неба ідзе на паклон...”. Зноў узнікае ў вобразе дажджу вобраз прарока.

Святло не прыходзіць без намаганняў, як не можа збалелая душа герайні дапамагаць іншым, быць чырвоным віном, калі самой патрабуюцца лекі:

Прайшла пара чырвонага віна

І зараз льецца белае віно.

Белае віно становіцца ўвасабленнем не толькі новага стану лірычнай герайні і яе часу, але і ўспрымання ёю акаляючай рэчаіснасці. Белае віно — гэта “не чуць, не бачыць, шкоды не рабіць, Не адчуваць, а можа, і не быць...”, а значыць яно ў некаторай ступені ўвасабленне раўнадушша, якое страшней за правыя зла. Зло адкрытае, раўнадушша ж не займае ніякі бок, яно нейтральнае.

Душа скараецца з тым, што дом становіцца халодным, свет — бязлістасным, з’яўляюцца чорныя думкі, “можа, таму, што жыць не хацелася, Памяць знішчала ўспышак мільёны...”. Магчыма, слабасць жаночай душы, блытаніна думак прывялі да падобнага стану: “І аб смерці спыняюцца словы Пад бурштынавым сонцам вясновым...”. Песімістычныя настроі нараджаюць вырашэнне, што “над жыццём пахаванне ўладарыць...” Але гэта толькі часовая ўлада сіл цемры, бо:

Як толькі зара абвясціла,

Што скончыўся цемры праклён,

Сабраўшы апошнія сілы,

Паранены знік скарпіён.

“Цемры праклён” навісае над кожным чалавекам і нярэдка вельмі балюча рانیць душу, але трэба мець вялікі ўнутраны патэнцыял, веру, як і ў герайні А. Данільчык, што ў любых непрыемнасцях “Скарпіён і з попелу ўваскрэсне”. Знак Скарпіёна стаў для паэтки і яе герайні “маім зверам, чудам і абаронцай”, аднак душа чалавека, дадзена пры нараджэнні Небам (зорным знакам) і Богам, напаяўняецца на працягу свайго існавання гукамі, пахамі, колерамі рэчаіснасці, і становіцца яшчэ багацейшай: “І зоркі ўпадзюць іскрыстыя На чысты аркуш паперы...”

Не вясковая прырода, а гарадская становіцца “вызначальнікам” настрою герайні. Яе горад жыве адным жыццём з ёю. Знаходзяцца незвычайныя параўнанні, адмысловыя асацыяцыі, лаканічныя вобразы пры стварэнні аблічча горада: “Перавітыя стужкай агнёў, Гароды расціскалі далоні...”, “І дрогі горад цягне рукі без пальчаткаў белых...”, “На клавішах лагодных адрыватай душы, Імправізуе горад і песьціць подых нечы...”

Нягледзячы на тое, што “пад цяжарам бясколernesных нябёс Згінае спіну горад са старэлы...” і што не раз яму прыходзілася падымацца з руін, усё ж тэма горада застаецца светлай старонкай жыцця герайні, яе надзеяй і будучыняй. Толькі любячы родныя мясціны, можна напісаць:

...зоркі пакідаюць свет,

Каб на асфальце рассяпацца.

Таму ёсць надзея на далейшае самапазнанне — самастварэнне паэтэсы Аксаны Данільчык, якое выявіцца ў яе паэзіі, а значыць — у новых цікавых кніжках. Бузем чакаць.

Святлана КАЛЯДКА

Іншага не дадзена

Мікалаю ЧАРГІНЦУ — 60

Здзіўляючае спалучэнне ў адной асобе — пісьменнік, генерал-міліцыі, сенатар, старшыня Камісіі па міжнародных справах і нацыянальнай спецыяльнай Савета рэспублікі Нацыянальнага сходу Беларусі. І што характэрна, ва ўсіх гэтых іпастасях Мікалаі Іванавіч адчувае сябе годна. Так упэўнена, быццам самім лёсам было загадзя наканавана яму стаць пісьменнікам, генералам, сенатарам... І далёка не ўсе ведаюць, наколькі няпростым быў у яго шлях да падобнага самасцвярджэння. Не здагадваюцца, што Мікалаі Чаргінец, каб дамагчыся нечага істотнага ў жыцці, мусіў заўсёды разлічваць толькі на сябе, на свае сілы, разумеючы — іншага не дадзена.

Інакш жыццё магло б распарадзіцца пасвойму, выбраўшы далёка не лепшы варыянт.

Сталенне М. Чаргінца адбывалася ў цяжкі паспяваенны час, і не дзе-небудзь, а ў раёне мінскай Камароўкі, дзе пастаянна хапала розных крымінальных элементаў.

Наўкола разруха, да ўсяго яшчэ нішчымніца: бацька вярнуўся з фронту бязногім, а ў сям'і сям'яра дзяцей... Тады нярэдка надаралася, што хлапчукі-падлеткі траплялі пад уплыў вуліцы. І калечыліся лёсы, ламаліся, так і не паспелішы сфарміравацца. Лёс М. Чаргінца мог бы зламацца, калі б адразу не ўзяў сябе ў рукі, не знайшоў занятка па душы. А ім стала — любоў да спорту.

Дарэчы, і ў спорце Мікалаі Іванавіч таксама дасягнуў многага. Спачатку займаўся ў дзіцячай спартыўнай школе, пазней — у футбольнай школе майстроў. Іграў у камандах Мінска, Вінніцы, Кішынёва... А яшчэ была вышэйшая школа трэнераў, пасля якой атрымаў так званы "чырвоны дыплом" — першым з футбалістаў-прафесіяналаў.

Здавалася б, далейшы лёс прадвызначаны, а ён — дыплом у "кішэню" і... і рабочым на завод. Стаў зборшчыкам і рэгуліроўшчыкам дазіметрычнай апаратуры. Нечаканасць такога ўчынку сёння вытлумачае каротка: "Проста захачелася". Але, калі б не гэта, хутэй за ўсё ніколі б не трапіў ён у міліцыю. Справа ў тым, што пры заводзе існаваў спецавдзел, а М. Чаргінца прызначылі ў ім камісарам. У райкаме партыі, з ведама якога тады, як вядома, падбіраліся і кандыдаты для службы ў міліцыі, не маглі не звярнуць увагі на яго, бо падстаў было больш чым дастаткова. Цудоўна працуе — да таго дасканалы авалодаў новай прафесіяй, што прыборы, сабраныя ім, прымаўся без далейшай праверкі. У барацьбе са злачынцамі паказвае прыклад... У 1964 годзе М. Чаргінец прапанаваў пайсці ў крымінальны вышук... Гэта на доўгія гады і вызначыла яго лёс.

У службовай кар'еры авалодваў прыступкай за прыступкай. Быў намеснікам начальніка Першамайскага раённага аддзела ўнутраных спраў г. Мінска, начальнікам Ленінскага аддзела, намеснікам начальніка ўпраўлення ўнутраных спраў Мінскага гарвыканкама, начальнікам Упраўлення крымінальнага вышуку Міністэрства ўнутраных спраў БССР.

За гэты час скончыў юрыдычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, абараніў кандыдацкую дысертацыю. Давялося і ў Афганістан трапіць, дзе прымаў непасрэдны ўдзел у баявых аперацыях, быў паранены, а вярнуўшыся на радзіму, працаваў начальнікам Беларускага ўпраўлення ўнутраных спраў на транспарце...

Галоўнае — праца ў органах унутраных спраў спрыяла нараджэнню М. Чаргінца-пісьменніка. Праўда, у друку ён пачаў выступаць яшчэ ў 1963 годзе, але гэта былі звычайныя нататкі, артыкулы на спартыўныя тэмы. А падчас працы ў міліцыі пад рукою апынуўся іншы матэрыял, прывітым вельмі багаты фактурай. А яшчэ, што таксама немалаважна, асобныя працы напісаныя пра міліцыю, яго не задавальнялі. У іх сустракалася шмат надуманага, прысутнічала псеўдарамантыка, далёкая ад рэалістычнасці. Адрозна было відочна, што напісана гэта людзьмі выпадковымі. Захацелася пра многае расказаць самому — праўдзіва, аб'ектыўна, непрадурзята, належным чынам раскрыўшы характары, — як тых, хто стаіць на ахове законаў, так і парушальнікаў іх.

Паступова нарадзілася задума аповесці "Чацвёрты след". Галоўнымі героямі гэтага твора — а некаторыя іх з цягам часу перайшлі ў іншыя кнігі — М. Чаргінец абраў людзей апантаных, чыстых душой і гарачых сэрцам, няўрыслівых і неспакойных. Асноўнае месца сярод іх заняў Ветраў — чалавек крыштальнай чысціні і надзвычайнай адданасці справе. Услед за "Чацвёртым следом" з'явіліся аповесці "Трывожная служба", "Следства пра-

цягваецца"... Калі першая прыйшла да чытача не без дапамогі сябра М. Чаргінца, журналіста Эльдара Найдзёнава, якому давялося папрацаваць над рукапісам, дык наступныя засведчылі, наколькі пісьменнік хутка і лёгка засвоіў законы жанру.

Аповесць жа "Фінал Краба" — гэта ўжо тая вышэйшая майстэрства, якое падуладна толькі сапраўднаму таленту. На гэтую акалічнасць у прадмове да кнігі звярнуў увагу Васіль Быкаў, які адзначыў, што "для мастацтва, як і для гісторыі, асабліваю каштоўнасць маюць сведчанні відавочцы, удзельніка, чалавека бывалага, які ведае ўсё аб прадмеце свайго апавядання і нават трошкі болей".

А "трошкі болей" М. Чаргінец ведаў не толькі ў "Фінале Краба". Апошняе і паспрыяла таму, што ў хуткім часе ён стаў адным з самых вядомых пісьменнікаў у рэспубліцы. Кнігі яго немагчыма было ўзяць у бібліятэках, па выхадзе іх выстроіваліся чэргі ля кнігарняў...

Падобная папулярнасць многім сярод калег літаратараў не падабалася. Знаходзіліся ахвотнікі (а хіба іх сёння няма?) вытлумачаць усё нізкімі эстэтычнымі густамі чы-

тачоў. Густы і на самай справе трэба выхоўваць, але ж не ў апошняю чаргу і высокамастацкімі прыгодніцкімі творамі. І не трэба баяцца дэтэктаваў, бо дэтэктыву дэтэктыву розніцца. Як і ў іншых жанрах тут сустракаецца нямаля звычайнага "лёгкага чтива", але ж ёсць і тое, у мастацкіх вартасцях чаго сумнявацца не даводзіцца. Відаць, ніхто не стане аспрэчваць, што пэўныя элементы дэтэктыву ёсць у знакамітых "Злачынстве і пакаранні" Фёдара Дастаеўскага, не кажучы ўжо пра "Дзікае паляванне караля Стаха" і "Чорны замак Альшанскі" Уладзіміра Караткевіча.

Напісанае М. Чаргіцом у прыгодніцкім жанры, з'яўляецца сапраўднай прозай. А што ён мае яркі талент, пацвярджае і тое, як паспяхова спраўляецца і з матэрыялам, які вымагае даследчыцкага пошуку. Менавіта так атрымалася, калі пісаў аповесць "Загад N 1", у якой праўдзіва расказаў пра дзейнасць у рэвалюцыйным Мінску Фрунзе, пра тое, як ён арганізаваў народную міліцыю і павёў наступальную барацьбу са злачыннасцю. Давялося карыстацца архіўнымі матэрыяламі, нешта "мадэліраваць" інтуітыўна.

А наколькі новы матэрыял у рамане "Тайна Чорных гор", "Сыны"! Праўда, акурат гэтыя творы і выклікалі ў адрас М. Чаргінца ці не шквал крытыкі. А ўсё з-за таго, што ў яго ёсць свой погляд на трагедыю Афганістана, на ўдзел ў баявых аперацыях савецкіх салдат і афіцэраў.

Каб жа былі гэта звычайныя літаратурныя спрэчкі! У рэшце рэшт, каб даводзілася толькі ўласная пазіцыя! Ды дзе там?! Пачаліся неабгрунтаваныя закіды, з'явіліся ледзь не сумненні і наконт таго, як сам М. Чаргінец там ваяваў.

Няма асаблівага жадання адказаць на ўсё гэта. Адно хочацца сказаць: чалавек, які быў там, чалавек, які вярнуўся адтуль, чалавек, які неаднойчы глядзеў смерці ў вочы, чалавек, які, дарэчы, асобныя старонкі рамана "Тайна Чорных гор" (першапачатковая назва "Таргор — Чорныя горы") пісаў у перапынку паміж баямі і ноччу — такі чалавек мае права, на ўласны погляд адносна ўсяго, што адбывалася ў Афганістане. І гэтым правам М. Чаргінец, хочацца таго каму-небудзь ці не хочацца, карыстаўся, пішучы свае "рэпартажы" з пярэдняга краю. І працягвае карыстацца сёння, аб чым, у прыватнасці, сведчыць яго раман "Ілоты вар'яцтва", у якім востра ставяцца праблемы барацьбы з міжнародным тэрарызмам.

Сёння на рабочым сталі Мікалаі Іванавіча старонкі новай кнігі, пішацца сцэнарыі і будучага фільма, а фільм "Бегства ад смерці" нядаўна з поспехам прайшоў у кінатэатрах сталіцы.

Літаратуры, кіно яму даводзіцца ахвяраваць толькі вольным часам, якога пастаянна катастрофічна не стае. Падумаць толькі: дзевяць гадоў не быў у адпачынку! Ды як жа інакш, калі даводзіцца спалучаць у адной асобе пісьменніка, генерала, сенатара...

І нічога не зробіш — іншага не дадзена.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Займальна і дасціпна

Была ў Алесь Письмянкова кніжка для дзяцей "Заўзятары", цяпер выйшла чарговая — "Ласуны-веселуны". Абедзве з'явіліся ў выдавецтве "Юнацтва" і абедзве невялікія па аб'ёме (у "Ласунах-веселунах", напрыклад, толькі 28 твораў). Ды вылучаюцца зборнікі не гэтым, а ўменнем пазта гаварыць з малечай нароўным і тонка спасцігаць унутраны свет хлопчыкаў і дзяўчынак, глядзець на жыццё іхнімі вачыма — даверлівымі, адкрытымі, прагавітымі да пазнання. А яшчэ А. Письмянкова разумее, што там, дзе маленства, заўсёды ёсць месца досціпу, займальнасці і, зразумела, багатай фантазіі.

Пісаць пра "чамучак" пазт умее не проста непаўторна, а нярэдка з той выдумкай, на якую здатны толькі творцы, што сталі дзіцячымі пісьменнікамі па прызыванні. Каб пераканана ў гэтым, дастаткова згадаць верш "Кот-мушкетёр" — падобны твор не ў многіх сустрачэш. Вядома, гаворка не толькі пра змест — тут увогуле А. Письмянкова нікога не паўтарае. Маю на ўвазе кампазіцыйную стройнасць, узважанасць радка і настрою — сакрэты стварэння яго тлумачэнню наўрад ці паддаюцца, — што перадаецца чытачу ад аўтара.

Пацукбург — мышэй сталіца — Стаў часцей ён Васку сніцца. Чуў калісьці ён ад дзеда, Што там слаўныя абеда, Але сам не быў ні разу — Не хапае ў Васкі часу: То мультфільмы, то камп'ютэр, То Барбос ганяе люты. А было б, відаць, няблага

Адшукаць старую шпагу, Ды ў мышыную сталіцу Мушкецёрам заявіцца, — Пазнаёміцца з чароўнай Каралеўнай Пацукоўнай.

А яшчэ А. Письмянкова ў гэтым творы ўдалося ўдала спалучыць самыя розныя "пласты". З аднаго боку — традыцыйны матыў Ката як персанажа, які заўсёды палюе, каб здабыць сабе спахыву. Поруч жа элементы сучаснасці — Васка не абы-хто, а кот "вучоны": і мультфільм любіць паглядзець, і за камп'ютэрам бавіць час... Нарэшце, паколькі ён хоча стаць мушкецёрам, відаць, і кнігі чытае, пра "Трох мушкецёраў" А. Дзюма чуў.

Невялікі верш, а як шмат асацыяцый выклікае! Калі ў дарослага чалавека, дык у дзяцей — тым больш, а гэта яшчэ адно ярскае сведчанне, наколькі А. Письмянкова уважліва ставіцца да напісання твораў для дзяцей: ён іх не "выдумляе", а старанна ўзважвае загадзя, як тая ці іншая сітуацыя можа, павінна ўспрымацца дзецьмі. Калі гэта прадумаць своечасова, перш чым узяцца за пяро, "праколаў" не будзе. І ў правільнасці падобнага шляху пераконвае пераважна большасць твораў, што ўвайшлі ў зборнік, незалежна ад таго, кампазіцыйна яны больш разгорнутыя, ці літаральна ў некалькі радкоў, хоць А. Письмянкова увогуле не прыхільны доўгіх вершаў, і не толькі ў дзіцячай, а і ў пазіі "дарослай".

Для прыкладу, верш "Хлус у доктара" — надзіва лаканічны:

...І сказаў мне: "Ну-с" Вухагорланос,

І дыягназ ХЛУС Мне ў квіток запіс Вухагорланос.

А "Скорагаворка" — тым больш:

Басака Зусім не кусака. Басака Зусім не бяка: Басака — Вясёлы сабака.

Не пакінуць дзетак абыякавымі і вершы "Добры певень", "Антон Батонавіч", "Бабчыны драпікі", "Невучоны кот", "На канцэрце"... А побач не менш цікавыя — "Зайцаў хлеб", "Ласуны", "Цымбалы", "Ляснік"... Дык, па праўдзе кажучы, у А. Письмянкова слабых твораў няма, але гэта, калі падыходзіць да напісанага ім з пункту гледжання літаратурнага майстэрства як катэгорыі ацэннай. Калі ж зірнуць на іх вачыма дзяцей, дык сее-тое ім падасца ўскладнёным для ўспрымання і разумення, хоць у мастацкіх адносінах і бездакорнае.

Найперш гэта тычыцца верша "Азябля Мядзведзіца":

Азябла неба ад зімы, Прылегла неба на дымы. Вялікая Мядзведзіца Ад радасці аж свеціцца: На дзедавай хароміне Прыгрэлася ля коміна.

Мастачка Алена Лось афармленне "Ласуноў-веселуноў" выканала таксама бездакорна.

Язэп ЛІТВІНОВІЧ

А паэзія ўсё ж ЖЫВЕ

У гэтым можна было лішні раз упэўніцца, завітаўшы ў Дом літаратара, дзе праходзіла вечарына, прысвечаная 80-годдзю з дня нараджэння Пімена Панчанкі. Дарэчы, гэтай вечарынай адкрыўся ў ДOME літара тара-чарговы сезон. У такім разе можна спадзявацца, што пройдзе ён належным чынам, бо пачатак добры. Зала была настолькі перапоўнена, што не ставала вольнага месца нават у праходах. І што ўсцешна, дык тое, што на вечарыну прыйшло шмат моладзі.

Адкрыў вечар Генадзь Бураўкін. І Генадзь Мікалаевіч, і іншыя выступоўцы — народны пазт Ніл Гілевіч, а таксама Мікола Аўрамчык, Сяргей Грахоўскі, Аляксей Слесарэнка — гаварылі пра П. Панчанку не толькі як пра творца, а і як пра чалавека. І гэта невыпадкова, бо ён так хараша жыў як і тварыў, і цудоўна тварыў, як і жыў. А што такое паэзія Пімена Емяльянвіча прысутныя і змаглі пераканацца ў гэты вечар. І дапамаглі ім у гэтым народны артыст СССР Ігар Лучанок, народная мастыца Беларусі Марыя Захарэвіч, спявак Іван Краснадубскі, піяністка Элеанора Тумас...

Н. К.

Семнаццаць кніг у... адной

Выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя" імя Петруся Броўкі выпусціла ў серыі "Школьная бібліятэка" кнігу паэзіі "Семнаццаць песень", складзеную Янкам Сіпаковым. У прадмове да яе Міхась Кенька піша, што "гэта анталогія твораў беларускіх паэтаў першай паловы дваццатага стагоддзя. Паэтаў, якія нарадзіліся, гадаваліся, сталі творцамі менавіта ў дваццатым стагоддзі... Цяпер, калі стагоддзе гэтае завяршаецца, як не азірнуцца, не згадаць, што за паэтычныя зоркі свяцілі на яго небасхіле, водблеск пачуццяў, думак, перажыванняў якіх сягае і да нашых дзён. Як тут не згадаць і пра само дваццатае стагоддзе — бурнае, густа насычанае самімі разнастайнымі падзеямі — ад высакародных, светлых, якімі чалавецтва будзе ганарыцца, да ганебных, брыдкіх, на якія хацелася б найхутчэй забыцца".

У адной кнізе па сутнасці прадстаўлена 17 самастойных зборнікаў, аўтарамі якіх з'яўляюцца такія непадобныя між сабой творцы, як Уладзімір Дубоўка, Пятро Глебка, Аляксей Званак, Сяргей Дзяргай, Максім Лужанін, Аляксей Зарыцкі, Васіль Вітка, Анатоль Астрэйка, Аляксей Русецкі, Сяргей Грахоўскі, Міхась Калачынскі, Аляксей Бачыла, Кастусь Кірзенка, Мікола Аўрамчык, Пятро Прыходзька, Аляксей Пысін, Анатоль Вялюгін.

"Беларускі гістарычны агляд"

Выйшаў з друку чарговы, шосты за тры гады, сшытак часопіса "Беларускі гістарычны агляд" — адзінага ў краіне прыватнага гістарычнага перыядыка.

Нумар адкрывае артыкул Святланы Марозавай "Берасцейская унія і этнічная свядомасць беларусаў". Ён — адна з нешматлікіх публікацый, што з'явіліся ў беларускім друку з нагоды 400-годдзя падпісання уніі.

Малараспрацаваную тэму абраў і аўтар артыкула "Базыліяне на землях Вялікага княства Літоўскага" Сяргей Клімаў. Гісторык даследуе ролю ордэна і каталіцкай царквы ў фарміраванні беларускай інтэлектуальнай эліты ў XVIII—XIX стагоддзях.

Раздзел артыкулаў зачынае праца Бернгарда К'яры "Гісторыя як паслядоўнасць катастроф".

Беларускі рэгіён як акупаванае грамадства 1939—1944/47". "...зому акупаванага грамадства нельга асвятляць ні савецкімі чорна-белымі выявамі ды атаясамленнем складаных стратэгіяў выжывання са здароўем радзіме, ні з'яўленнем у гістарыяграфіі новых нацыяналізмаў". Гэтая фраза, якой нямецкі даследнік канчае сваю працу, найхутчэй будзе, як і ўвесь яго твор, без захаплення ўспрынята часткаю чытачоў. Але тым больш цікавым падасца артыкул іншым.

"Прычыннасць у гісторыі" і "Марксісцкая гістарыяграфія: ад гістарычнага матэрыялізму да крытычнай антрапалогіі" — гэтыя працы нямецкага і англійскага гісторыкаў яднае жаданне іх аўтараў вызначыць ролю аб'ектыўнага і суб'ектыўнага як у суветнай гісторыі, так і ў справе яе даследавання.

Гісторыю нашай краіны вывучаюць не толькі айчыныя, але і замежныя навукоўцы. З асобаю аднаго з іх — прафесара гісторыі Пітсбургскага (ЗША) універсітэта Міхаіла Чарняўскага і з яго працамі — чытачоў знаёміць Міраслаў Філіповіч (Польшча) у артыкуле "Міхаіл Чарняўскі і яго канцэпцыя гісторыі Русі і Расіі".

Наступныя дзесці матэрыялаў нумара — агляды і рэцэнзіі новых гістарычных выданняў Беларусі, Вялікай Брытаніі, Літвы, Польшчы, Нямецчыны.

Апошні раздзел "Беларускага гістарычнага агляду" складаецца з паведамленняў аб канферэнцыях гісторыкаў, што летась адбыліся ў Беларусі, Нямецчыне і Польшчы.

У. П. Больш падрабязную інфармацыю аб выданні чытачы могуць атрымаць у рэдакцыі "БГА", адрас якой: 220072, Мінск, вул. Ф. Скарыны, 1, тэлефоны (017) 268-54-21, 268-48-93.

"Памяць дзяцінства майго..."

Парог

Ад пачатку — пачатак. Бог, што на кожнай зямной дарозе папярочкі усклаў Парог — крыж для ўсіх, хто спачыў у змозе. На парозе чужым — не гроззяць. За парогам сваім — не спяць... У парозе — качэргаў шоргат, што ля печы навек стаіць. Аб парозе спатыкнуцца — значыць недажыцьмеш наступны год... Сніць парог — прычакаць удачу. Мыць парог — шанавець свой Род. Перад тым, як пакінуць хату, на вяртанні з усіх дарог, накланіся яму, ён варты — ён пачатак і скон — Парог.

Сітнік

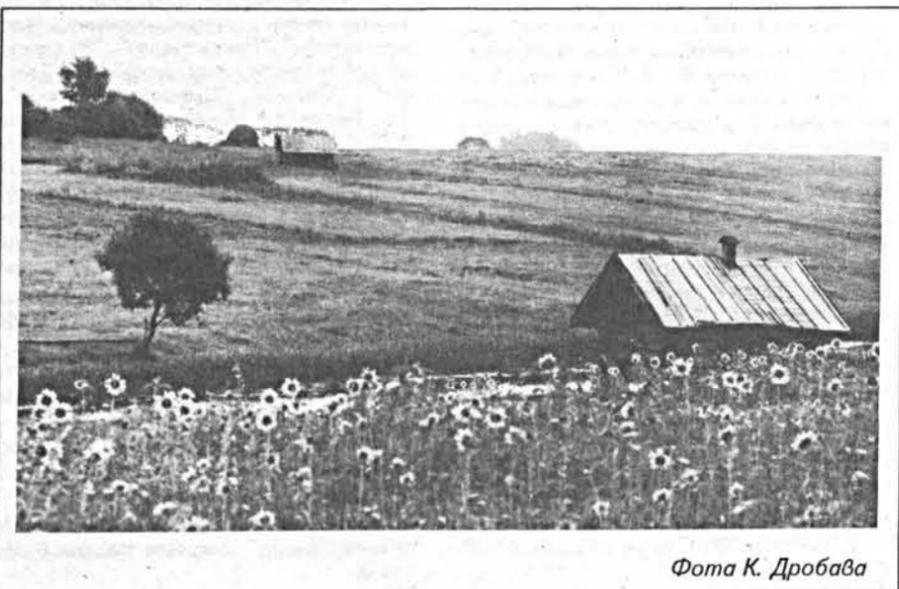
Пагрозны выгляд падводных воўў здалей разгледзець адзін ракітнік, таму на бераг таропка выбег — далей ад дзідаў, што выгнаў сітнік. Тут сойм саміны са снамі ў сонме. Для сома сітнік — рачны асітнік... Абкруціць вусам камель у стоме і спіць да ночы — варушыць сітнік. Лілея мае — як плас змялее, хто вызваляцьме яе з няславы?.. Без страху выйдзе на бітву з Глеем адважны рыцар рачной дзяржавы. Усюдысны віровы Пільнік. Радыст "зялёных" — азёрны Сітнік.

Нерат

Дзе твой зад, мабыць, там дзе перад... Знаць не марна сярод людзей кажуць: "Трапіў, ну, як у нерат — на ратунак няма надзей. Твой лавова-драцяны верад быў турмой акунёвых зграй. Рак-турэмшчык дарэмна верыў, што знайшоў тут жаданы рай... У цябе не ўваходзяць двойчы. Ты — бярмудфілія ракі... Нораў твой — згаладала-воўчы. А віноўцы, што ты такі, — рыбакаі."

Пачына

Плъткі човен з ракой лучыла. Мазалямі смылела ў снах...

Фота К. Дробава

Падпаветны прамень — Пачына, недасяжна-віровы страх. Ты — драўляны пляўнік для лодкі. Ты — крыло для маёй душы... Пах аеравы, дух салодкі, вадамер залатых вышынь. Стан твой тонкі — амаль дзясочы. Строй твой — ясеневы, густы. Помніш поўню купальскай ночы, што разбіла на яскі ты? Не вяслом — а пачынай лёгкай праўлю човен свайго жыцця... Ці уздых, ці ўзмах высокі — прага новага — адкрыцця!

Лівень

Летні лівень спаймаў дзяўчо у палон неспатольных ліній. Па-мастацку абвёў плячо, грудзі, клубы, бутон юргіні... На ружовых палёстках вуш запаліў завушніцаў зоркі. Лівень — ён не лянівец-муж — лашчыць зранку да адвечорку... Выцалоўвае кожны рух. Выпрабоўвае ўсё на спотык... Лівень — Вішна з мільёнам рук — далікатны, як першадотык. Лівень — знаўца найрайскіх зон і гатовы разбіцца вобзем за прызнанне, што толькі ён — Дон Жуан да апошняй кроплі.

Дзябла

Пэўна ёсць нешта ў ім ад д'ябла... Яго сутнасць — схавана ў сець. Дзед дзяўбе, нібы дзяцел, дзябла. Дух ліпнёвы — на ўсю павету. Дзябла — золак ад роззлабы. Дзябла — дзень, як змялелы Сож. Дзябла — вечар ашчэрны жабры — акунём на рыбацкі нож... Часам — дах ад дурной хмурыны. Назаўсёды — аерны пах. Патаемны азарт звярныны. Рыбнаглядны дзіцячы страх. З дзяблам, быццам з надзейным сябрам, скрозь з уловам вяртаць дамоў... Без яго — не злавіць і жабы — нат на сподзе рыбацкіх сноў.

Зугаліна

Лета бабіна навальніцай трызніць поўднём, што спёкай мгліца... Сцежа. Ровар. Зіхцеюць спіцы — на базажніку — мех з ігліцай. Для зугаліны — ад заваяў, ад калядных вятроў і сцюжы. Я — дашкольнік, а разумею — без зугаліны хата — нужнік... Эх зугаліна! З лесу Сталіна. "Петачкі" пад гармонь да раницы. Хата дзедава — як прыталена. На зугаліне — леші хахаецца... Ані шышкі ў прыпол, ні шыгалі — змураваны падмурак муліца... Скрозь зугаліну вёска дыхала. Без яе — спірацела вуліца.

Гужы

Гожая назва у іх — гужы... Скажаш — і засмяешся. Нібы з лаўжоў прыпаўзілі вужы, леглі ў разорах грэцца... Гуж у руках — падмануты муж. Гуж разарваны — сварка. Стомлены, потны ад працы гуж — бульба, дакопкі, чарка. Гожая назва — спрабуў, кажы — рот без зубоў здаецца... Памяць дзяцінства майго — гужы. Памяць — яна не рвецца.

пад вечар, загарэлыя, радасныя. Апачынак на Браслаўскіх азёрах, відавочна, пайшоў ім на карысць. Дачка, крутнуўшыся туд-сюд, адразу пабегла да сябровак хваліцца загарам. Сын засеў за тэлефон... А муж пачаў распакоўваць чамаданы: гэта — памыць, гэта — у шафу. Пачыналася звычай будзённасць.

— Ну, усё!.. Чамаданы можна на бал-кон.

— А гэта? — яна позіркам паказала на нешта грувасткае, абгорнутае пгчыльнай шэрай паперай, перавязанае тоўстым шпагатам. — Што ў цябе там?

Муж марудзіў з адказам, потым нешта мармытнуў невыразнае, пачаў раз-вязваць шпагат.

— Ты толькі не смейся, Надзя, — сказаў ён. — Я зусім нечакана адкрыў у сабе талент.

— Цікава? Што ж гэта за талент такі? Ёй сапраўды стала весела. Ейны муж, Аляксандр Сямёнавіч Вячорка, быў даволі звычайным сухаватым чалавекам. Праўда, гэта не замінала яму загадваць аддзелам у даследчым інстытуце, своечасова абараніць дысертацыю па нейкіх рэдкіх мінералах, і вось на табе... талент!

— Угу-у... На самай справе, — Аляксандр Сямёнавіч, нібыта ў нечым апраўдваўся. — Нейкі ген у ва мне ўзяў і выбухнуў! — ён усё разгортваў і разгортваў паперу. — І ўяўляеш, атрымалася! Першы раз узяўся за пэндзаль, а такое адчуванне, быццам усё жыццё толькі гэтым і займаўся! Адным словам, глядзі і апэньвай.

Ад нечаканасці яна адхінулася. З грудкі папер вытыркалася блішчастая жоўтая рама, а ў раме... Так, гэта быў партрэт незнаёмага ёй чалавека на фоне невыразнага кустоўя, у поўны рост. І першае, што ёй кінулася, — вясёлы, нават гарэзлівы позірк незнаёмца, які, нібыта казаў: "Ну вось ён, я... Такі, які ёсць. Будзем знаёмы!"

А муж удакладніў: — У пансіянаце нашыя нумары былі побач. Ён, можна сказаць, мяне і падбухторыў паспрабаваць. Нават пагадзіўся пазіраваць! — і дадаў. — Табе гэта спадабалася? — ён не адважыўся тое, што было ў раме, назваць партрэтам. Хаця, партрэт, як ні дзіўна, атрымаўся, і яна не пакрывіла душою.

— Вельмі сімпатычны твар... Думаю, гэтую раму трэба некуды павесіць.

— Давай, у тваім пакоі, — радасна прапанаваў муж. — Калі табе спадабалася, хай гэта будзе маім падарункам.

... І вось ужо рама прымаванана да сцяны ў яе маленькім пакойчыку. Яна ўпісалася ў агульны інтэр'ер. Нават у позірку незнаёмца, які, нібыта толькі што выйшаў з-за кустоўя, як ёй здалосся, заіграла штосьці ўхвальнае: "А нішто... Нішто... Мне тут, уявіце, вельмі падабаецца!" Але на раме асабліва не засяроджваліся: павесілі, дый павесілі! Да таленту Аляксандра Сямёнавіча, які так нечакана раскрыўся ў ім, таксама больш не вярталіся. У іхняй кватэры запанавалі звычайны душыны вечар яшчэ спякотнага жніўня, размешаны з радасцю вяртання, сустрэчы, тых дробных прыемнасцей, якія ўсе спышаліся выліць з сябе.

Надзя Паўлаўна Вячорка любіла сваю сям'ю, ганарылася дзецьмі і была даволі-такі прывязана да мужа. Таму, калі, нарэшце, апынулася ў сваім пакоі, адчувала сябе шчасліва-прытомленай. Першае ад таго, што ўсе сабраліся дома, а другое... Прытомленасць нярэдка бывае прыемнай, тым больш, калі ведаеш, што хутка забярэшся пад лёгкую коўдру, перагорнеш старонку-другую нейкага інтрыгуючага чытання. У іх з Аляксандрам Сямёнавічам ужо даўно не было той ранняй маладой страсці, што ўкінула іх аднойчы ў гаражую бездань, з якой яны паступова вынырвалі. Пасля вячэры разыходзіліся па сваіх пакоях. І ўжо толькі час ад часу, звычайна пад раницу, ён прыходзіў да яе. Без асаблівага палу палаваў шчокі, плечы... Напэўна, так будзе і гэтай ноччу.

Яна нетаропка расшпільвала гузікі камізэлькі і ў нейкі момант рука замерла... Здаў пачуўся выразны шоргат і адразу лёгенькі стук, быццам хтосьці знекуль саскочыў. Потым — крокі: адзін, другі.. Хутка азірнулася. Ёй хацелася закрычаць дзіка, на ўвесь голас, але дух заняў. Павяла позіркам у бок рамы... Невыразнае кустоўе нагадала памяму, якая выпягнулася, расплылася, а той, хто быў намалёваны на яго фоне, стаяў перад ёю. Ёй чамусьці схачелася ўпасці, уціснуцца ў мяккі тушысты дыванок на падлозе, толькі б не бачыць гэтай збянтэжанай усмешкі. Але яна не ўпала, по-

зіркі іх сустрэліся... Ну, вась зараз... Зараз ягонае аблічча зменіцца і яна пабачыць штосьці такое, што можа ўявіць толькі нездаровая псіхіка. Але з псіхікай да гэтага моманту ў яе ўсё было нармальна, і ў абліччы незнаёмца нічога не мянялася. Ён толькі злёгка пасміхнуўся, як ёй здалося, вінаватай усмешкай.

— Я вас напалохаў? Далібог, не хацеў гэтага, — ён гаварыў пранікнёна, прыемным мужчынскім голасам. — Не трэба мяне баяцца, вам нічога не пагражае. Мне чамусьці захацелася прадставіцца, — і ён зрабіў яшчэ адзін крок. — Валодзя... Для вас проста Валодзя.

У яе не было слоў. Але першае здранцвенне прайшло і яна захінула твар рукамі. Ну, вась зараз... Зараз... ён накінецца на яе. У тым, што пад гэтым прыемным абліччам была пачвара, монстр не з гэтага свету, яна не сумнявалася. Ён

Сядайце за стол.

Яна не магла выціснуць з сябе ні слоўка, толькі, калі пачула ад яго: "І, як вы яму такое дазваляеце?! Ён тут усю раніцу раздаваў свае загады, быццам вы за наймічку ў яго! Проста не муж, монстр нейкі. Я ледзь сябе стрымліваю! Хацелася выскачыць з рамы і даць яму па мордзе!". Ну, ці ж магчыма гэта?! Ёй захацелася разрагатацца вар'яцкім смехам, ці наадварот, зайсціся ў плачы, адчайным і нястрымным. Але такая ўжо істота чалавек, ён вельмі хутка да ўсяго прывыкае, з усім звыкаецца. Больш таго...

Праз некалькі тыдняў Надзея Паўлаўна не зайшла, а ўляцела ў свой пакой і не паверыла вачам: на тумбе ў агромністай керамічнай вазе стаялі астры. Колькі ж іх, гэтых махрыстых пудуў ужо прывялага верасня?! У позірку іграла такая радасць, што яна й не пачула лёгка-

А яна ўжо вырашыла. Яны паедуць да ейнай сяброўкі. Вось толькі б не заспелі іх на выхадзе дзедзі, што разышліся пасля школы па нейкіх сваіх справах.

Праз якую гадзіну яны ўжо ехалі ў гарадскім таксі. Надзея Паўлаўна пазірала на прыгожыя Валодзевы рукі і думала пра мужа. "Які ўсё-ткі ён няўважлівы! Зазірнуў у пакой і нават не заўважыў букета астраў. Ды што астры? Ужо колькі часу яна матыльком лётае па кватэры ў кароценькім шаўковым самым што ні ёсць сапраўдным японскім кімано з жоўдзенькім дракончыкам на спіне, а ён нават не запытаўся, дзеля чаго такі экстравагантны ўбор?! А мяккія атласныя пантофлікі на абцасіках? А гэтая прычоска "пад хлопчыка", што так удала падкрэслівае прыгажосць плячэй і шыі? Не, Аляксандр Сямёнавіч ніколі не зможа стаць мастаком, — заключыла

набрыўшы. Далёка ўнізе ў нейкай здранцвела нерухомасці дрэвы дзвалілі сонну кранаце свае кронны вясёлымі блікамі, магчыма, яны лавілі і пах кавы, што распылаўся па балконе. Надзея Паўлаўна перлася пачаком аб Валодзеву плячо, распылавала верхні гузік ягонай кашулі, губамі прыціскалася да ледзь прыкметнай пульсуючай жылкі на ягонай шыі... Ён любіў падстаўляць ёй сваё каленка. Яна садзілася на яго, спіскалася ў камячок і замірала...

Там, унізе, напружваўся, дыхаў жыццёвы хаос... Левыя, правыя, камуністы, цэнтрысты, лібералы, радыкалы, народны фронт, пікеты, мітынгі... А ў яе — Валодзя! Маленечкая радасць маленькай жанчыны ў кароценькім шаўковым кімано. Аўторак змяняла серада, серада — чацвер... Дні наскоквалі адзін на адзін, пакуль нечакана не ўперліся ў дажджысты ветраны адвячорак. Надзея Паўлаўна, у які ўжо раз, натхнёна заварвала каву на кухні, звінела посудам...

— Ну, колькі можна заварваць гэтую каву! — Аляксандр Сямёнавіч выгледу са свайго пакоя. — Ты што там, апіваешся ёю ў сваім пакоі?!

— Ты... Ты дома? — яна, нібыта толькі цяпер успомніла пра існаванне мужа і пайшла на ягоны голас, дзеля цікавасці зазірнула ў пакой. — А, як жа твае эцюды?

— Ага-а, эцюды! Ты паглядзі, што ўсчалася ў прыродзе! У мяне рукі калюць...

Ёй здалося, што ён вась-вась расплачавіцца. Але Аляксандр Сямёнавіч не расплакаўся, наадварот, падхапіў з падлогі нейкі мазаны-перамазаны ватман і пачаў з ярасцю рваць яго на дробныя кавалчкі, шпурляючы іх проста ў ейны твар...

— На!.. На!.. Мае эцюды!.. Любуйся!..

У іншы момант яна, несумненна, пакрыўдзілася б на яго, цяпер жа, наадварот, схачелася суцешыць, і гэтая судышэнне з'явілася вельмі хутка, бы хтосьці падказаў ёй.

— Саша... Што ты так распаліваешся! — нават ласкава сказала яна. — Бывае... Не атрымаўся ў цябе пейзаж, паспрабуй узяцца за нацюрморт!.. І нікуды ехаць не трэба з эцюднікам, галоўнае, скампанаваль удавую кампазіцыю.

Твар Аляксандра Сямёнавіча засвяціўся.

— А, што ты думаеш... — з радасцю ўхапіўся ён за ідэю.

І вась прайшло некалькі дзён. Надзея Паўлаўна вярталася з першай змены і адна-адзіная думка трывожыла яе. Тое, што Аляксандр Сямёнавіч возьмецца за нацюрморт, яна не сумнявалася, а вась дзе ён засядзе за іх? Хоць ты вазьмі, ды здымі яму нейкі пакойчык, каб ён і начаваў там! З гэтай сваёй трывогай яна і ўвайшла ў кватэру і, як жа была здзіўлена, пабачыўшы Аляксандра Сямёнавіча, які з ліхаманкавым бляскам у вачах, кінуўся да яе.

— Узяў адгул! — на вялікім пад'ёме паведаміў ён. — Ты мела рацыю... Цудоўны нацюрморт атрымаўся!

— Ну і дзе ж ён, твой нацюрморт? — яна чамусьці падумала пра Валодзю: "Бедны мой! Калі Аляксандр Сямёнавіч увесь гэты час быў дома, у Валодзі не было ніякай магчымасці вылезці са свайго рамы..."

Аляксандр Сямёнавіч падхапіў яе пласч:

— Уяўляеш, выпадкова зайшоў у твой пакой. Пальшоў да акна, а там сідна... Сідна суседняга дома. Астатняе я далумаў!

— Ты не раскажы! — у ёй закіпела незадаволенасць. — Проста вазьмі і пакажы мне.

— Тады пойдзем... Нацюрморт там... У тваім пакоі.

І яны пайшлі ў яе пакой... Аляксандр Сямёнавіч павёў рукою ў бок рамы:

— Вось... Нічога трапнага не знайшлося, дык я...

Надзея Паўлаўна ашаломлена глядзела на раму, у якой яна раненька пакідала Валодзю. Цяпер жа ў ёй быў шэры квадрат сідны з мёртвым аранжавым матыльком і нейкім цыяна-жоўтым акраўкам накішталт кляновага лістка.

— Дзе партрэт?! — яна яшчэ не зусім усвядоміла, што адбылося, але ў горле перасохла да хрыплення і слабасць разлівалася па целе.

— Я... Я замалываў яго! Ты ж сама сказала: "Не ўпісваецца!.. Муляе..."

Надзея Паўлаўна яшчэ раз зірнула на раму... Ёй раптам схачелася накінуцца на Аляксандра Сямёнавіча з кулакамі і біць, біць, біць яго, але замест гэтага яна, як падкошаная, упала на канапу і разрыдалася, па-жаночы, няўдешна і горка.

Раіса БАРАВІКОВА

ТЫ, Я І ВАЛОДЗЯ

АПАВЯДАННЕ

лёгенька ўздыхнуў:

— Даруйце... Мне не трэба было сыходзіць з рамы... Я... Я... Добрай ночы.

Калі яна адняла далоні ад твару, яго ўжо не было перад ёю. Хутка зірнула на раму... Незнаёмец быў там на фоне невыразнага кустоўя, як і некалькі хвілін да гэтага. І тут яна закрывала, на злом галавы кінулася з пакоя і, калі ўжо ляжала побач з мужам, думала... думала...

"А, можа, яно і добра, што Саша не пачуў гэтага ейнага крыку. Што б яна сказала яму?! Хіба можна паверыць у такое? І ўсё ж гэта было не насланне. Пакуль я тут, з Сашам, ён, той, у раме, зусім не страшны, — запэўнівала яна сябе. — Ён не пасмее з'явіцца сюды. Ну, а заўтра... Заўтра яны з Сашам выкінуць гэтую раму, раструшчаць, парвуць на часткі..."

І вась прыйшло тое заўтра. Яшчэ палетняму ясна заднела ў акне. Яны трошкі заспалі, а ў Аляксандра Сямёнавіча быў першы пасля адпачынку працоўны дзень. Ён мітусіўся, насіўся з пакой ў пакой, ляпаў нейкімі дзверцамі, шумеў, патрабаваў: "Дзе дэзандарт? Падай кашулю ў сінюю палоску! Чаму так кепска адпрацаваны каўнеры?! Не бачу свайго сіняга гальштук! Занадта многа цукру ў каве! Колькі разоў казаць, не рабі бутэрбродаў з сырам!" А ў ейнай галаве ўсё круцілася і круцілася злашчасная рама. І, нарэшце, яна ўсё-такі вынайшла паўзу:

— Саша, а Саш... Учора кінула вокан... Далібог, не ўпісваецца гэтая рама ў маім пакоі. Муляе позірк.

Аляксандр Сямёнавіч зморшчыўся, адмакнуўся:

— Бач, рама ёй муляе! Ды кінь ты... Мяне распірае талент! І першае, што паспрабаваў зрабіць, я падарыў табе... — Падумаў. — Ты сёння ў якую змену? — У другую.

Надзея Паўлаўна працавала пазменна тэхнолагам на заводзе медыцынскіх прэпаратаў.

— Тады пакуль! Пабег... Хацеў цябе падвесці.

Яна прысела да століка на кухні. Па целе ўжо блукаў страх, а, калі раздумацца, чаго яна баіцца? Магчыма, гэта была проста гульня ўяўлення?! Нейкая падвядомая фантазія. Зусім побач, у сваім пакоі спяць дзедзі. За акном — людзі. Вось спыніўся на іхнім паверсе ліфт. Усё нармальна, а яна штосьці сабе прыдумала. Трэба паставіць чайнік, ды нечым заняцца. Устала, падышла да пліты, але за чайнік узяцца не паспела. Па спіне прабег халадок. Яна выразна чула лёгкія, асцярожныя крокі. Вось яны зусім побач. Патыліцай адчула гарачае дыханне. Адхінулася. Божа, які кашмар! Зноў ён... з рамы, і ўжо ставіў на пліту чайнік, паварочваўся да яе:

— Будзеце каву ці чай? Даўно не падносіў жанчыне кавы. Ну, ідзіце...

га шоргату. А потым быў дотык, бы хтосьці палаваў закручаную ў завіток пасмачку. "Валодзя!" — затрапятала дыханне.

— Адкуль астры? — яна павярнула да яго.

— Гэта ўсё, пра што табе хочацца запытацца? — ён узяў яе рукі ў свае. — Я сумаваў... Чакаў і чакаў цябе.

— Надзея-я-я! Надзея-я-я!

Гэта быў голас Аляксандра Сямёнавіча і, калі б Валодзя імкнуўся не адскочыць за дзверы, Аляксандр Сямёнавіч перажыў бы не лепшы момант свайго жыцця.

— Чым тут можна займацца?! Няўжо нельга пачуць?

Яна міжволі заступіла яму дарогу.

— Ты некуды сабраўся? Зноў нацягнуў гэты жадлівы берэт!

Выгляд у Аляксандра Сямёнавіча быў няшчасны. І чорны берэт, які бліном трымаўся на ягонай галаве, толькі падкрэсліваў гэта.

— Паспрабуем заняцца пейзажам... Трэба ўзяць некалькі ўрокаў. Мяне пазнаёмлілі з мастаком-прафесіяналам. — І дадаў кісла. — З партрэтамі Міхейчыка ў мяне нічога не атрымалася.

Міхейчык быў супрапоўнікам адзела, якім загадваў Аляксандр Сямёнавіч. У той дзень, калі муж сказаў ёй, што бярэцца за ягоны партрэт, яна не без іроніі падумала, "Што будзе, калі яшчэ адна рама з'явіцца ў іхняй кватэры?!" І вась, дзякуй Богу, партрэта не атрымалася, ад чаго Аляксандр Сямёнавіч і пакутаваў цяпер.

— Вярнуся позна, — сказаў ён. — На вячэру згатуй што-небудзь, каб было лёгка разграць.

Яна згодна кінула і ён пайшоў. Крокі Аляксандра Сямёнавіча былі цяжкімі і нервовымі. Надзея Паўлаўна з радасцю павярнула да Валодзі.

— Ніякай яму вячэры! — у Валодзевым голасе трымцела раздражненне. — Мы таксама куды-небудзь сядзем. У нас вольны вечар!

Яна сама падумала пра гэта, як толькі за Аляксандрам Сямёнавічам зачыніліся дзверы.

— Мастак... уеў! — Валодзя не мог супакоіцца. — Ты паглядзі на мае рукі. У мяне ж пальцы п'яніста! А ён, што намалываў? Сасіскі нейкія. Калі я залажу ў гэтую раму, у мяне такое адчуванне, быццам надымаю на рукі баксёрскія пальчаткі!

Надзея Паўлаўна засмяялася, бо й сама не верыла ў здольнасці Аляксандра Сямёнавіча. Ну, а што да Валодзі, да ягонага партрэта... тут проста, што называецца, пшчаслівага выпадковасць.

— Дык я пайшоў?

— Куды? — здзіўлілася яна.

— У раму! Ты ж будзеш займацца макіяжам, будзеш пераапрацаваць... Потым вырашым, куды нам з'ехаць.

яна. — Поўная адсутнасць усялякай назіральнасці! І больш да думак пра мужа яна ўжо не вярталася увесь вечар. А вась пра Валодзю думала... Сяброўка адразу ж у першы зручны момант шагнула ёй на вушка: "Дзе ты яго падчапіла? Такі абалыны і рэспектабельны!"

Валодзя сядзеў у крэсле, час ад часу браў у рукі тонкі кілішак, адпіваў маленькімі глыточкамі духмяны напоў. "Яму можна даць і трыццаць, і сорак пяць гадоў, — думала яна. — Выключна няпэўны ўзрост. І чымсьці няўлоўным нагадвае ён Дзіна Рыда, калісьці вядомага спевака, якога яшчэ памятае яе пакаленне. А ўвогуле, у ім штосьці ёсць ад мексіканца". Яна ўпершыню бачыла, каб так грацыёзна на адлёпе мужчына трымаў руку з цыгарэтай, над якой у лёгкія кольцы згортваўся дым. Яна сачыла за гэтым дымком, прымружвала вочы, і, бы выстрэльвала далё з бясконцаю апаленым сонцам прэрыі. З іржаннем наравістых гарачых скакуноў, дзе грывы пераблыталіся з фалдамі чагосьці паветрана-празрыстага. Ідыётка! Як ні старалася, позірк увесь час п'ягнуўся да Валодзі. Згадалася ягонае частае: "Ну, я пайшоў!". "Куды?" "У раму!"

Яна абагаўляла і разам з тым ненавідзела гэтую раму. З часоў егіпецкіх пірамід фараоны, цэзары, князі, паны, рознага роду падпанкі ды простыя рабацігі, увесь гэты, так званы, дужы пол... Як яны здэкаваліся, у які шалёны вір укідвалі жанчыну, якія наймаверныя пакуты... Слэзы, бясонныя ночы, адчай, рэўнасць, а то і халодная палонка, ці кропелька атруты. А ўсё аказваецца так проста... Узяць у раму! Хм-м... Цэзар у раме! А разам з тым... Ну, рама... Блішчастая, жоўтая вісць у яе на спіне, а потым лёгенькі шоргат... Пацалунак крадком... І кожны раз боіцца, што вась-вось пачуецца ненавісна-патрабавальнае: "Надзея-я!" І Аляксандр Сямёнавіч нагадае аб сваёй прысутнасці цяжкімі нервовымі крокамі. "Божа, хоць бы яго захапіў "пейзаж", хаця б у яго штосьці атрымалася, каб ён палюткімі вечарамі карпеў над нейкімі там сваімі накідамі!"

...Яны вярталіся далому позна. Валодзя нячутна праслізнуў у яе пакой, а яна, ужо распрануўшыся, мімаходзь зазірнула да мужа. З густога змроку цягнула такім жа густым пахам алейных фарбаў і ацэнтону. Ляснула дзвярыма, а за акном дзесьці ўжо зусім блізка завязваліся дні кароткага і асляпляльна-бліскавага бабінага лета. Яна купіла даччэ ролікі, сына ўладкавала на нейкія камп'ютэрныя курсы, а Аляксандр Сямёнавіч, сапраўды не на жарт захапіўшыся пейзажам, адразу ж пасля працы ехаў за горад з эцюднікам на "эцюды". А яна з Валодзем... О, гэтыя дзве-тры гадзіны на ўтульным балкончыку, дзе яшчэ не адвялі, і пасаджаныя вясною настуркі і чар-

Невядомае — у вядомым

Вечар старадаўняга рускага раманса сабраў амаль поўную залу слухачоў. Нязменную папулярнасць гэтага жанру ў нашай публіцы пацвердзіла ва ўступных словах і вядучая канцэрта — музыказнаўца Ала Агаркава. Але, прызначыўшы збіраючыся ў залу камернай музыкі, я з сумам чакала пачуць які ўжо раз чутыя "шлягеры", накіраваныя "Чырвоная сарафана" ці "Салаўя". Я амаль не памылілася. Але даўно знаёмым твораў трэба было прагучаць яшчэ раз, каб дзякуючы майстэрству выканаўцы мне адкрылася іх чароўнасць.

Мецца-сапрана, тэмбр, звычайна схільны да празмернай пачуццёвасці і перабольшанага вібрата глыбокага груднога гуку, у салісткі Беларускай дзяржаўнай філармоніі Ніны Цішко (у суправаджэнні канцэртмайстра У. Міхневіча) гучаў дзіўна чыста і пранікнёна, уражваючы не меладраматычнай афектацыяй жорсткага раманса, а высакароднасцю перажыванняў і высокай культурай выказвання пачуцця.

Некалі дыскрэдытаваныя цыганскай манерай выканання, што паволі пранікла на канцэртную эстраду, раманы Н. Харыто ("Отцвела хризантема"), М. Абухава ("Калитка") ці П. Булахава ("И нет в мире очей") у бездакорным стылі Ніны Цішко вярнулі сабе кранальную інтымнасць сардэчнай споведзі. Асабліва ўразліва астраўкі цішыні і паглыбленасці — раманы Т. Кірзеўскай "Мираж", П. Булахава "Не пробуждай воспоминаний", — уся выразнасць якіх засяродзілася ў пяшчотных паўтонах прыглушанай дынамікі. А спакойны, з горкай паўсмешкай і без усялякага псіхалагічнага націску выкананы раманы А. Пятрова на вершы М. Цвятаевай "Генералам 1812 года" здаўся ледзве не вяршыняй трагедыі насці і амаль выклікаў слёзы на вачах узрушаных слухачоў.

У апошні час адраджаецца форма канцэрта з удзелам музыказнаўцаў. Некалі з яе пачыналі сваю асветніцкую дзейнасць Б. Асаф'еў, І. Салярцінскі, але прайшло больш за паўстагоддзе, а неабходнасць у папулярнасці класічнай музыкі не зменшылася. І хаця нават на канцэрты "лёгкіх" класічных жанраў ходзяць хутчэй адукаваныя музыканты, чым аматары, але Агаркавай удалося не толькі падтрымаць агульную лірычную атмасферу вечара, але і здзівіць музычную эліту невядомымі ёй фактамі з гісторыі музычных твораў ды іхніх аўтараў.

Але галоўны цуд, безумоўна, стварала натхненне спявачкі, якая адкрывала невядомае ў даўно вядомым, прыгожае ў пабляклых ад часу і ўстойлівых манерных шаблонах. Ад самых слаўтых выканальніц бытавых рускіх раманаў Ніну Цішко адрозніваюць асабліва элегантнасць стылю спеваў і вытанчаны артыстызм сцэнічных паводзінаў.

Захапленне слухачоў, без сумнення, яшчэ не раз прывядзе іх у філарманічную залу.

Алена КАЗЛОЎСКАЯ,
студэнтка Акадэміі музыкі

Рэканструявалі клуб

На цэнтральнай сядзібе калгаса імя Дзімітрава Драгічанскага раёна — у вёсцы Заверша рэканструявалі клуб. У выніку ён пашырыўся — дадалося яшчэ некалькі памяшканняў. Цяпер тут ёсць "гасцёўня", танцавальная зала, пакой сялянскага побыту. А галоўнае — па арыгінальным праекце пабудаваны прасторная канцэртная зала.

Фота Рамана КАБЯКА, БЕЛТА

Уразіла не тое, што гран-пры фестывалю "Белая вежа" з'ехаў у Вільню: сярод драматычных спектакляў летувіскі "Івану" выдаваў на бяспрэчны. Уразіла не тое, што сам тэатр "Вайдзілас" (тэатр актэраў маладых і вельмі не спалохаўся на месцы "Белай вежы" заспець вежу вавілонскую: напраўду, "Вайдзіласу" не пагражала непаразуменне! Уразіла іншае.

Пасля візіту "Трох сяцёр" Някрошуса на пазалатанні тэатральны фэст у Віцебску, пасля леташняга прыезду "Старэчы" Каршуноваса ў Мінск (спектаклі паводле Чэхава і Хармса), менавіта брэсцкае спатканне з літоўцамі набыло абрысы вызначанасці, пэўнасці, калі хочаце, этапнасці. Падобна, віленскі "Вайдзілас" стаў не пры канцы гэтага этапу, а на пачатку. Бо нават перамовы пра вясеннія гастролі віленскіх адмыслоўцаў у Мінску ўжо адбыліся... Каб жа толькі іх не напаткала кепская доля: за савецкім часам знакамiты маладзёжны тэатр свае мінскія гастролі адклаў назаўжды...

Яшчэ не зоркі, але на фоне волі

— Дзеці, найперш церпяць дзеці. У вас (прынамсі, у Брэсце) не бачыў, каб яны бадзьяліся ад слупа да слупа ды выпрошвалі што дасі. У нас цяпер шмат бацькоў, якія спіліся, асабліва ў вёсках, ды з вялікімі сем'ямі. Атрымліваюць на дзяцей грошы, пракручваюць — на гарэлку, а дзяцей у школу не пускаюць. Малыя ўжо мусяць рабіць. Шмат бяздомных дзяцей, — на вуліцах яны "працуюць" ад слупа да слупа, збіраюць грошы з прахожых, але — арганізавана, для дарослых дзядзькоў. З гэтым варта і трэба нармальна змагацца. Інтэрнаты засталіся, дзіцячыя дамы засталіся, але ў іх не засталася і прывіду нейкай улады, нейкага права. Усе адчулі волю. А якую?..

— У "Вайдзіласе" — учарашнія дзеці...

— З ім я... для душы. А так паўгода ўжо кірую Маладзёжным тэатрам; Костас Смарыгінас — дырэктар! І калі толькі навучыўся так спрытна справы спраўляць ды грошы лічыць?.. З Маладзёжным проста: надыйшоў час, калі Эміс Някрошус пайшоў, калі Даля Тамулявічутэ пайшла, а хтосьці мусіў прыйсці (а мусіў прысці Вайткус са сваім акадэмічным кірункам), — мы ж не хацелі ніякіх паўтараў. Так што мастацкім кіраўніком Маладзёжнага я зрабіўся нібы міжволі, але хочацца працаваць... (Альгіс падшуквае слова і раптам выдае па-беларуску) Шчырэ. Ёсць такое слова? Па шчырасці... Ды надта цяжка. Цягнуцца за намі шлейфы, хвасты...

— Шлейфы ад Някрошуса? Хвасты ад савецкай улады?

— Не. Не! Мы чымсьці былі (я пра ўзровень, прызнанне, творчасць). І актэрам здаецца, што гэтае штосьці проста права не мае скончыцца. Ніколі. А яно, гэтае зорнае штосьці, канчаецца. Мы размаўлялі на гэты конт з Костасам, — каб толькі нас не раскідалі! Усё-такі Маладзёжны мы стваралі разам. І яшчэ разумеем: каб вытрымаць і жыць, нам трэба рабіць спектаклі, якія называю тэатральным хлебам. Каб у тэатра былі зборы, Фактычна, Маладзёжны ізноў пачынаецца, — хочацца вытрымаць ды захаваць людзей. Не так, як у нас у Літве шабляй махалі: разгагналі калгасы, грамадскія структуры парухлі, — тая самая рэвалюцыя. Пра якую ўсё штудавалі пры савецкай уладзе. І яе памылкі паўтарылі рыхт у рыхт.

— А што з сябе ўяўляе "Вайдзілас"?

— Ён існаваў яшчэ да вайны. І пасля няшчасця... ну... волі, дзве трупы змяніліся, толькі памяшканне засталася. Затое знайшоўся чалавек, якому рупіў "Вайдзілас"... Тым часам у мяне з маім насампершым курсам кансерваторскім быў тэатр "Паўночныя Афіны"; у раз'ездзе мы пратрымаліся два гады, памяшканне нам нават не абыццалі. Пакуль я рабіў "Паўночныя Афіны", ён рабіў "Вайдзілас". Да кансерваторыі ён скончыў будаўнічы інстытут, дык яму лягчэй было... з будаўнічымі спецыяльнасцямі. Адбудаваў памяшканне, пражэктары з Украіны прывезлі... упадабаў мой курс, але не паўночнаафінскі, а наступны, які цяпер і зрабіўся "Вайдзіласам". Такім прыватным тэатрам...

— А на якія грошы вы жывяце?

— Спачатку зусім на грашы. Потым з'явіўся банк "Снорас". Там, дзякаваць Богу, працуюць маладыя людзі, яўрэі, беларусы, рускія, яны сёе-тое па-свойму разумеюць, не так, як сённяшнія нашы ўлады. Летувіскія

З актэрам, рэжысёрам, а цяпер і мастацкім кіраўніком Маладзёжнага, — але ўжо і як з мастацкім лідэрам нядаўна адроджанага тэатра "Вайдзілас" Альгірдасам ЛАТЭНАСАМ выпадала размаўляць... хіба пра агульную нязбытую любоў да тэатральнай Вільні, якая раптоўна нагадала пра сябе ў Брэсце; хіба пра жаданне творчых стасункаў; хіба пра адзінае вартае шчасце ў творчасці — паразуменне...

"Перад няшчасцем таксама было", — быў усміхнуўся Альгіс. — "Гэта калі сава крычала і самавар гудзеў ды гудзеў?" — "Ну ты малайчына: я так люблю гэта з Чэхава цытаваць!"

Калі б я не была такой малайчынай, наш дыялог выглядаў бы класічна, але завершана, як у Фірса з Гаевым: "Перад няшчасцем таксама было: і сава крычала, і самавар гудзеў ды гудзеў". — "Перад якім няшчасцем?" — "Перад воляй".

Становішча малайчыны абавязвала працягваць дыялог і папытаць: як жа там, на волі, годна паменаванай літоўскай незалежнасцю?

прадпрымальнікі не даюць нічога. "Снорас" ужо трэці год лічыць тэатр сваёй крэўнай справай. Квіток у тэатр каштуе чатыры дзяляры. Заробкі актэраў — ля трохсот літаў, калі сямідзесяці дзяляраў (у дзяржаўных тэатрах актэры маюць удвая больш). Я ім кажу: маўляў, калі не разбяжыцеся, у вас ёсць адзіная магчымасць выбіцца — працаваць. У нас ёсць добрая зала, а ўжо са сваім першым выпускам я зразу меў, што без пам'яшкання тэатру не адбыцца. Так, дарэчы, меркавала і Даля Тамулявічутэ.

— Яшчэ калі кірвала вашым курсам у кансерваторыі?

— Так, праклятай нашай дзесяткай.

— Праклятай?!

— Ты хочаш сказаць, што нашаму поспеху зайздросцілі? Затое як цяжка цяпер несці яго, памятаць пра яго...

— Эймунтас Някрошус вучыўся ў Вільні, вучыўся ў Маскве; шмат хто атасямляе адметную тэатральную мову Маладзёжнага з ім і толькі з ім. Для мяне рэжысура Някрошуса раздзялілася — на час Маладзёжнага тэатра і фестывалю LIFE, дзе перадусім вядзе рэй камерцыя. Мяркую па тваім "Іванаве" — "Вайдзілас" тэатр творчы, кірунку надзіва адметнага, тэатральнага ў лепшым сэнсе. Можна было б меркаваць пра рэжысёра Латэнаса, як пра эпігона Някрошуса, але гэта было б няпраўдаю (надта ўжо свежы, жывы спектакль).

— Ты пра школу? Мы з Эймисам шмат працавалі яшчэ ў кансерваторыі (яго б, напэўна, выкінулі б адтуль, калі б Даля ім так не апекавалася; надта ўжо здзівіла некаторых ягонае мысленне ды няспехі па пэўных працэнтах). Калі Даля выправіла яго ў Маскву да Ганчарова, памятаю, мне нават крыўдна было (і я хацеў). Бо ёсць актэрскае натурны, якім заўжды мала сваёй прафесіі. Дай Даля сказала, што вучэбны актэрскае ўрыўкі трэба афармляць нейкай рэжысурай. І Смарыгінас, і Вілкайціс (вядомыя актэры тэатра. — Ж. Л.) рабілі гэта вельмі дакладна. Дарэчы, яны і цяпер ставяць, і Крысціна Казлаўскайтэ пра нешта падобнае рупіцца, а яна сур'ёзна можа. Я даўно сказаў сабе, што рэжысураю займаюся, — у нас усе спектаклі ў Маладзёжным ад пачатку былі... як гэта — самаробнымі? Актэры збіраліся, распачыналі, а потым падключалася Даля і нешта атрымлівалася. Разумею, часам не адным актэрам, але і крытыкам карціць высветліць, хто прыдумаў сцэну, хто колькі чаго ўклаў у спектакль, але я гэтае разбіральніцтва не вітаю. Якім бы ні быў унёсак — спектакль даражэй за ўсё. Мы са студэнткай лаўкі, паўтараю, працавалі разам. Збіралі, абмяркоўвалі тэатральныя пльыні, раіліся, сварыліся, бо рупіла зрабіць і цікава, і зразумела, і нетрадыцыйна, свежа. Вырашалі кожную драбніцу... Эймис гэта першым прыняў і сябе, перастрававаў, калі хочаш. У яго ўвайшоў і Шальцяніс (адметны драматург. — Ж. Л.), і школа Тамулявічутэ, і Масква, і тое, што прыносілі актэры... Мы заўжды працавалі нароўні, толькі ён... выконваў ролю рэжысёра. Не сакрэт, што актэры няроўныя ўнёскі даюць у спектакль; дай Бог, каб у кожнага рэжысёра былі такія актэры-сборы, як у Эймиса. Каб неслі тое, што варта прымаць. Дарэчы, мне асабіста было цяжка асвойтацца з тым, што прыношу сцэну, а яе канчатковае вырашэнне пра-

пускаецца праз іншага чалавека (Эймиса), што — не маё ўжо, або партнёрам не тымі словамі ператлумачыцца, і я проста не магу вытрымаць у зале, таму што мы зусім пра іншае дамаўляліся... У мяне была доўгая рэжысёрская вучоба.

— І адзіная школа...

— Маладзёжнага тэатра. Мы ад пачатку ўсе размаўлялі на такой тэатральнай мове, якая акаляючых здзівіла; першы спектакль, які я рабіў, крытыкі да сёння не ведаюць, на якую паліцу пакласці. То былі параўноўвалі з Рымасам Тумінасам ("У вас такая гуманістычныя спектаклі"), то маўчалі...

— Калі па шчырасці, дык мяне здзівіць (шчасліва здзівіць), што ты наважыўся прыехаць і прыехаць на беларускі фестываль менавіта цяпер. Нам пасля... пасля няшчасця на імя свабоды, здаецца, што Літва тэатральная не надта імкнецца да паразу-

мення з тэатральнай Беларуссю. Усе яшчэ памятаюць, што з ласкі Вільні "Балтыйскія тэатральныя вясны" не надыходзяць ужо колькі гадоў...

— Дай веры, я нават Руце Ванагайтэ (LIFE) заўжды казаў, маўляў, няхай улады глядзяць выключна на Запад, мы ж не ўлады, нам вочы не запарушыла. Уяві, што першыя выезды са спектаклямі таго самага LIFE — былі ў Піцер, "на "Балтыйскі дом"; як нас прымалі! А потым, на Пушкінскім фестывалі ў Пскове! Калі не надта запрашаюць туды, куды рупіць LIFE, дык ёсць выбітныя прапановы, скажам, вандроўкі па чэхайскіх месцах, ажно да Сахаліна. І нашы гастролі ў Мінску абсалютна рэальныя. І я тлумачу сваім артыстам: не зарывайцеся, не прагнеце адрознаваціх ганарараў, цяпер паўсюль цяжка. Дзякаваць Богу, цяпер нават LIFE змяніўся. А што да мяне, дык я ніколі сваіх перакананняў не мяняў, нават пасля няшчасця: нам з вамі трэба грамадаваць, зносіцца, сустракацца па-ранейшаму. Калі хтосьці гэтага не хоча разумець, дык варта ім дапамагчы... Дарэчы, літоўскія прадстаўнікі да сёння вучацца ў Маскве (мой вучань нядаўна паступіў да Фаменкі), а што да Парыжа або Лондана, дык я не чуў, каб хтосьці там займаўся. У нашай кансерваторыі кафедрай акцёрскага майстэрства цяпер загадвае Уладас Багдонас. Але мае дыпломныя работы, акрамя сваіх майстроў, падпісвала і Кнэбель, — я гэтым ганаруся. Курс, які ператварыўся ў "Паўночныя Афіны", я веў разам з Далай Тамулявічутэ: падчас навучання нас, як выкладчыкаў, запрасілі ў нью-йоркскі "Джуліярд" (прэстыжная амерыканская тэатральная школа. — Ж. Л.). Амерыканцы месяц выкладалі ў Вільні нашым дзецям. Пасля абмену, вяртання ды натуральнага параўнання мне было прыемна пачуць ад студэнтаў пра вартасці нашага з Далай выкладання. Яго перадусім назвалі... жывым! Праўда, уціск Галівуда ў Амерыцы вельмі моцны, патрабаванні да прафесійніка як дакладныя, так і стандартныя, а першасныя, існыя акцёрскія карані — у адрознасці, у непаўторнасці. Але праз адметны стандарт да адметнай адрознасці цяжка скочыць.

— **Альгіс, мы ўсё круцімся вакол школы, але ў Беларусі рэжысёрскай школы так і не склалася; адметныя спектаклі апошняга часу належаць рэжысёрам з акцёрскай адукацыяй...**

— Памятаю, паставіў "Докіжкіс" Шальцяніса, — а гэта быў мой першы спектакль, — і нібы падбухторыў калегаў-акцёраў на пастановкі. І яны ставілі столкі, што нашы крытыкі ўжо амаль як тэрмінам пачалі карыстацца вызначэннем "акцёрскага рэжысура", — з такой ледзь улоўнаю пагардаю, хоць, напрыклад, тое, што рабіў Шынкарукас у Каўнасе, варта і доследу, і ўвагі; цікава працаваў Вілкайціс... Але іншая рэч, што чалавеку пры творчай уладзе трэба быць вельмі мудрым і памяркоўным, не ўладарным над людзьмі... У нас цяпер ставіць Ванцявічус, рэжысёр акадэмічнага тэатра. І я шчыра раю сваім маладым артыстам — вучыцца, бо тое, што яны могуць атрымаць ад дзёда, я ім ніколі не дам. Гэта ў адказ на пытанне, маўляў, што ён зможа, гэты стары? А чалавек паставіў на ногі Адамайціса, і ён гэтымі нагамі па ўсім свеце пакрочыў. Тое, што Даля прывучыла нашу дзясятку працаваць толькі з ёю, было не зусім слушна. Часам мая работа нагадвае працу псіхолога, бо на сцэне партнёры часам рэагуюць... як людзі, а не як персанажы, якіх яны ўвасабляюць. Рэжысёрскі паказ у нашай справе — ці не самае лёгкае, ведаеш, каб тынкоўку прыгладзіць. Акцёры, з якімі колькі гадоў працуеш, імгненна здымаюць з цябе, што трэба, але... ненадоўга. І таму стары тэатральны прыклад пра пункт А і пункт Б я паўтараў, і нагадваў, што самае цікавае — працэс руху. Увогуле, ад сваіх маладых у "Вайдзіласе" паслядоўна вымагаю і самастойнасці, і павягі, — да справы, адно да аднаго. Бо калі з тэатра знікае павяга, яе месца займае звада. Я ім паўтараю: у вас ёсць дах, ёсць павяга адно да аднаго, і пакуль вы яшчэ не зоркі: гэта ваш самы шчаслівы час! Але ён вельмі пэўны, абмежаваны, непрацяглы, таму — ацаніце яго, адчуіце! Нам у свой час такога не казалі. Нібыта Маладзёжны будзе й будзе... Але ўсё мусіць скончыцца. І трэба гэта ўсведамляць. Пасля дыпламаў мае дзеці былі без работы, пакуль не сабраліся ў "Вайдзілас", а цяпер у кожнага з іх вартыя прапановы. Самыя буйныя летувіскія рэжысёры бачылі нашы спектаклі, усе хочучы іх узяць. Так лёгка спакусіцца й разысціся. Але пакуль яны разам, пакуль могуць і мусяць адчуць свой самы дарогі, самы дзівосны — першы самастойны шлях... з пункта А ў пункт Б. І самае цікавае, як яны яго прайдучь...

З Альгірдасам ЛАТЭНАСАМ сустракалася і гутарыла Жана ЛАШКЕВІЧ

На здымках: А. Латэнас; сцэна са спектакля "Іванаў".

Фота Эдуарда КАБЯКА

Брэст—Мінск

ПАМ'ЯТЬ

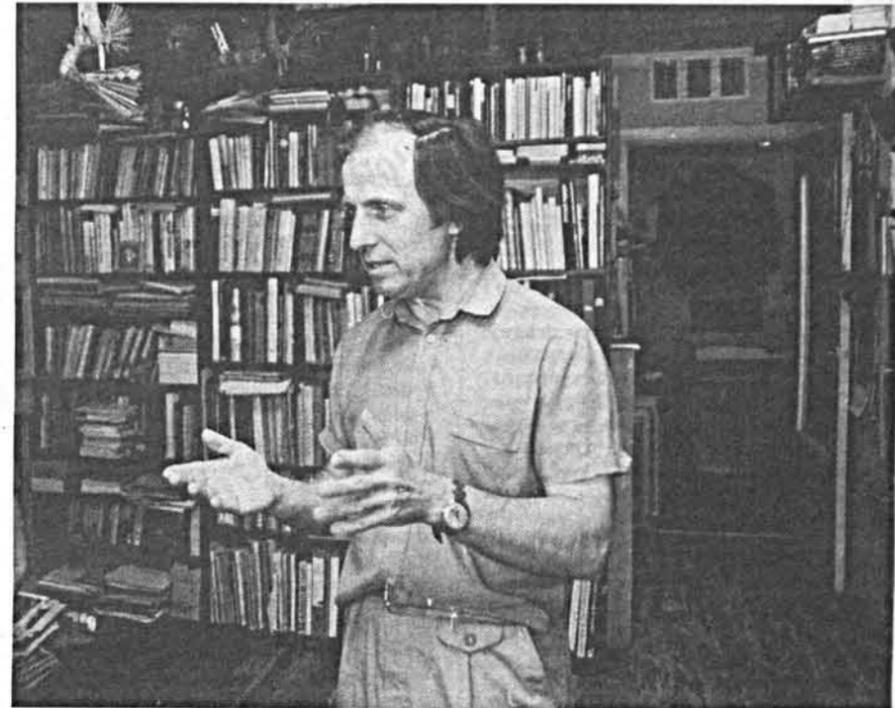
Немагчыма пахаваць вецер...

Мінула 40 дзён як не стала Міхася Раманюка. Лічыцца, што ў гэты час душа развітваецца з целам, а для блізкіх гэта нагода яшчэ раз успомніць добрым словам нябожчыка.

Неверагодным у часовым і энергетычным вымярэнні рухам Міхась вырваў з пашчы Часу матэрыяльны сведчанні аб існаванні самабытнага этнасу — Беларусаў. Аб'ездзіўшы ўсю Беларусь, М. Раманюк збіраў, фіксаваў і натаваў не толькі адзёны, а і ўсё тое, што мела дачыненне да быцця этнасу.

Апошнія гады ён усё часцей падкрэсліваў, што ён менавіта **беларускі этнограф**. У пасмяротных выступленнях і публікацыях робіцца спроба вызначыць месца даследчыка ў гісторыі. Яго паставілі ў адзін шэраг з выдатнымі беларусістамі XIX ст. І. Насовічам, М. Федароўскім, Е. Раманавым (С. Дубавец), назвалі "буйнейшы даследчык беларускай культуры XX ст." (М. Яніцкая), "апошнім класічным этнографам..." (С. Харэўскі). Тыпалагічная адметнасць М. Раманюка, як даследчыка-этнографа, на мой погляд, у зусор'і буйнейшых беларусістаў, заключалася ў базавай адукацыі, прафесійным асяроддзі і агульнай беларусазнаўчай дасведчанасцю канца XX ст. Яны, этнографы, папярэднікі і сучаснікі, былі па адукацыі гісторыкі, або філолагі. Міхась быў мастак і мастацтвазнаўца-даследчык, мастацтвазнаўца-выкладчык, які за сваю амаль 30-гадовую выкладчыцкую дзейнасць у Акадэміі мастацтваў чытаў курсы замежнага мастацтва "ад фараонаў да мадэрнізму", гісторыю касцюма народаў свету, гісторыю матэрыяльнай і духоўнай культуры Беларусі. М. Раманюк быў сябрам самых разнастайных мастацкіх, метадычных, навуковых, экспертных радаў, камісій пры міністэрствах, ведамствах, установах, галоўным рэдактарам часопіса "Мастацтва Беларусі". Усё гэта, акрамя звычайнай мітусні, давала яшчэ фактуру, матэрыял, спрыяла эрудыцыі, фармаванню маштабнага погляду на культуру ў яе гістарычнай плыні, магчымасць у даследчыцкай працы, перш за ўсё ў часе экспедыцый бачыць у "звычайным" этнаграфічным матэрыяле высокае эпічнае мастацтва, эстэтыку і філасофію, — "этнічную адметнасць народа", як ён любіў гаварыць. Нават болей: Беларускі Вобраз Свету.

Вялікія заслугі М. Раманюка перад беларускай мовай. Ён першы сярод выкладчыкаў Акадэміі мастацтваў загаварыў па-беларуску. Ужо на пачатку 70-х гадоў ён чытаў лекцыі, выступаў на вучонай радзе, кафедры, у кулуарах. Распрацоўваў тэрміналогію ў галіне мастацтвазнаўчых дысцыплін і ў першую чаргу беларускага народнага адзёння. Быў выдатным лектарам, валодаючы

непаўторным тэмбрам голасу — аksamітным барытонам, выдатнай дыкцыяй і тонкім пачуццём аўдыторыі. Як лектар-прапагандыст аб'ехаў усю Беларусь і далучыў да нашай культуры сотні мастакоў, музейных і клубных работнікаў. Быў тонкім калекцыянерам сучаснага выўленчага мастацтва.

Зрэшты, усё не перакажаш...

Я гляджу на пахавальны абрад. Я бачу Яго ў труне і мне здаецца, што гэта

мистыфікацыя, нейкі абсурдны спектакль. Бо немагчыма пахаваць Вецер, Дождж, Ураган — унерухоміць, укласці ў труну... Я не сустракаў больш дынамічных і працаздольных людзей з такімі вялікімі душэўнымі рэсурсамі, з такою незвычайнай прыцягальнай аурой...

Генадзь СОКАЛАЎ-КУБАЙ

Здымкі з архіва сям'і М. Раманюка.

У розных жанрах

АЛЕНЕ КОБЕЦ-ФІЛІМОНАВАЙ — 65

Нарадзілася Алена Рыгораўна ў сям'і пісьменніка Рыгора Кобеца. Скончыла Мінскую музычную школу-дзевяцігодку, працавала выкладчыцай у музычных школах Мінска, Выбарга, Стаўрапаля. Вучылася ў Ленінградзе ў Музычным вучылішчы імя Рымскага-Корсакава. Некаторы час жыла ў Грэцыі, вучылася ў Афінскай кансерваторыі. У 1969 годзе скончыла Беларускаю дзяржаўную кансерваторыю па класу раяля. Працавала рэдактарам на кінастудыі "Беларусьфільм", рэдактарам выдавецтва "Юнацтва".

Піша на беларускай і рускай мовах. З першым літаратурным творам выступіла ў 1959 годзе. Выдала зборнікі вершаў для дзяцей "Казка пра месяц" і "Залаты ручнік", апавесці "Жаваранкі над Хатынню", "Блакiтны экспрэс", "Агні за перавалам" (дзе апошнія былі перапрацаваны ў раман "Агні за перавалам"), казкі "Вянок дзівосаў". На рускай мове ў А. Кобец-Філімонавай выйшлі кнігі "Чытайка і гуляйка", "Семь художніков", "В королевстве... но не сказочном", "Сказки старого Янниса". Па матывах апавесці "Блакiтны экспрэс" у 1978 годзе пастаўлены аднайменны спектакль. Аўтар сцэнарыя мультфільма "Вася Буслік і яго сябры", знятага ў 1974 годзе. Пераклала на беларускую мову з навагрэчаскай зборнік вершаў Я. Рыцаса "Макронісас", з'яўляецца ўкладальнікам зборніка беларускай паэзіі "Земля с лазурнымі очамі".

Віншум Алену Рыгораўну з 65-годдзем! Зычым ёй новых жыццёвых і творчых поспехаў!

ПОГЛЯД З ПОЛЬШЧЫ

"Старыя цывілізацыі і новыя адкрыцці" — так называецца выстава, адкрытая ў будынку гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Яна арганізавана Польскім інстытутам у Мінску і прысвечана польскай археалогіі 1989—1997 гадоў, а калі канкрэтней — дзейнасці спецыялістаў Цэнтра археалогіі Сярэдняземнамор'я Варшаўскага ўніверсітэта за межамі сваёй краіны. А навуковым памкненні польскіх археолагаў у гэтым кірунку самая шырокая. Гэта і даследаванне пасяленняў грэкаў вакол Чорнага мора, і раскопкі на тэрыторыі Егіпта і Блізкага Усходу, і вывучэнне культуры старажытных інкаў. І што самае важнае — часам рабіліся і сенсацыйныя адкрыцці.

Н. К.

Жыў Жуковіч Платон...

А паходзіў ён з сям'і святара, які нес службу ў Пружанах. У 1881 годзе П. Жуковіч скончыў Пецябургскую духоўную акадэмію, пасля чаго працаваў выкладчыкам у Полацкім духоўным вучылішчы, у Вільні, нарэшце, у роднай яму акадэміі. Але вядомы П. Жуковіч не толькі як педагог. Ён — адначасова беларускі гісторык, быў выбраны членам-карэспандэнтам Расійскай акадэміі навук. Даследаваў гісторыю другой паловы XVIII стагоддзя. Асноўная праца П. Жуковіча "Сеймавая барацьба праваслаўнага заходнерускага дваранства з царкоўнай уніяй". Напісаў таксама артыкулы "Кіраванне і суд ў Заходняй Расіі падчас царавання Кацярыны II", "Саслоўны склад насельніцтва Заходняй Расіі падчас царавання Кацярыны II", "Заходняя Расія падчас царавання імператара Паўла" і іншыя.

8 кастрычніка з дня нараджэння П. Жуковіча споўнілася 140 гадоў (памёр 30 лістапада 1919 года).

ВІНШУЕМ! Юрку ГОЛУБУ — 50

Яму пашанцавала на пачатку творчай дарогі на добрых людзей, вопытных і патрабавальных настаўнікаў. Першыя спробы п'яра Ю. Голуба, талы яшчэ школьніка, ухваліла незабыўная Ларыса Геніюш. А яго першая кніга "Гром на зялёнае голле", якая выйшла ў выдавецтве "Беларусь", калі аўтар яшчэ вучыўся на чацвёртым курсе аддзялення беларускай мовы і літаратуры філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, была адрэдагавана на грамадскіх пачатках самім Анатолям Вялюгіным, са шчодрата бласлаўлення якога, як вядома, у літаратуру прыйшлі многія, сёння добра вядомыя паэты. Высокую ацэнку атрымалі і наступныя паэтычныя зборнікі Ю. Голуба — "Дрэва навалніцы", "Векапомнае поле", "Помню пра цябе", "Сын небасхілу". На падыходзе да чытача яго чарговая кніга "Брамы зімы". І, канечне ж, пішуцца новыя вершы, у якіх Ю. Голуб усё больш задумваецца над лёсам роднай зямлі, лёсам беларусаў.

Віншум Юрыя Уладзіміравіча з поўднем веку! Зычым яму доўгіх год жыцця, лёгкага паэтычнага п'яра!

Юрка ГОЛУБ

Родныя сцены

Не ведаў, вядома, тады
Насуперак будучым ценам
Надоўга з'явіўся сюды,
У родныя сцены.
А бацька суседзям наліў,
А бабуля разгледзела цемю.
Пяшчотна люляць прынялі
Родныя сцены.
І месяц ніколі не спаў
У небе, як крыжык нацельны.
Выводзілі ў людзі — ступаў —
Родныя сцены.
Залежна спакусных прычын
Учынкi цягнуліся ў цемь.
Маўчала (з дакорам прычым)
Родныя сцены.
Абрус заклікае за стол.
Няўжо на апараты ацэняць?
Саджалі на покуць за што
Родныя сцены.
Не скажаш, што з гучным плачом,
Ды хоціць: сыходжу са сцэны.
Папура стаяць за плячом
Родныя сцены.

Чарошча над дажджом

Маланка ў вока пора
Разломанай галінай,
Стаялі моўчкі поруч,
Дзе колісь гаманілі.

Зялёную акругу
Залева абкружыла.
Хадзілі думкі кругам —
То поўнач варажыла.

І вечнасць не спяшала,
Спяшалася імгненне.
А гром выверваў шалі
І падаў на калені.

На берэзе жадання
Не ведаў, што спякуся.
Была сабе жадная
Няясная спакуса.

Дзе ў белых вокнах хата,
Вярэдзіў сорах трохі.
А лівен нёс за сьвята
Імгненны квет чаромхі.

Безгалосы лес

Лес раздабрэў ад інею.
І тое я вам скажу,
Ён нечакана выменяў
Зрэбнае на кажух.

Горача стала лесу,
Было ж, а зусім хірэў.
Толькі не правіць месу
Усяптушкавы архірэў.

А лесу ў кажусе — класна!
Нават і лоб спацеў.
Лес, а чаму ты кляўся,
Цень навёў на пляцень:

Будзеш, маўляў, ты птушак
Грэць галасы зімой,

Класці сны пад падушку,
Выратуеш ад замоў?

Вокал маўчанне такое:
Ціш асядлала пень.
З птушчынай талакою
Спеў адляцеў, як дзень.

З гнёздаў, нібы з пляюшак,
Голас пшчаў бы, лез...
Лес павярні нам птушак,
Што нарабіў ты, лес?

Турбы снегу

Зімы пасады
Чакаў адлегу.
А бацькаў сад
У гурбах снегу.

На школьны ўрок
Праз вечнасць збегаў.
Зімы зарок
У гурбах снегу.

Шукаў бядак
Сваю амегу.
Знайшоў хадзіць
У гурбах снегу.

І зычыў след
Другому следу —
Не майце бед
У гурбах снегу.

Пускаю дым
Пра час калегу.
Зіма, між тым,
У гурбах снегу.

"Я ненавіджу палітыку..."

(Працяг. Пачатак на стар. 5)

— Што сабой уяўляе БНФ як грамадска-палітычны рух, арганізацыя, мне, здаецца, зразумела. А партыя БНФ, якую вышы апаненты называюць права-ліберальнай, а некаторыя — права-радыкальнай?

— Партыя была створана чыста фармальна, для таго, каб БНФ узяў удзел у вылучэнні сваіх кандыдатаў у дэпутаты, бо законам аб выбарах грамадскія рухі такога права пазбаўляліся. Зменіцца заканадаўства — адпадзе і неабходнасць у існаванні такога, так бы мовіць, юрыдычнага "парасона".

Што да праварадыкальнасці, то я ўспамінаю дыскусію са сваім сябрам, публіцыстам, філосафам, вялікім знаўцам грамадска-палітычных рухаў Анатолям Сідарэвічам, які таксама не-не дый уживе падобны эпітэт у дачыненні да фронту. Колькі разоў ён казаў пра нас як пра "правых"! І што — я, "правы", жыву багацей за яго, "левага"? А фронтаўцы нічога і нікога не збіраюцца мяняць сілай. Усе перамены, па маім перакананні, павінны адбывацца толькі законным, канстытуцыйным шляхам. Сапраўды, у фронтаўскім руху бяруць удзел людзі самых розных палітычных поглядаў, але зноў жа — ніхто з іх не заклікае ні да гвалту, ні да іншага падобнага. А яднае ўсіх жаданне зрабіць жыццё нашага народа лепшым, а Беларусь — беларускай, у адпаведнасці з традыцыямі, менталітэтам нашага народа. На такім грунце, лічым, павінна будавацца дзяржава. Павінны запанаваць нарэшце менавіта беларускія адказы на любую палітычную ініцыятыву ці з'яву ў свеце. Павінна быць сфармулявана паняцце менавіта беларускіх, нашых нацыянальных інтарэсаў, і гэта мусіць цвёрда адстойвацца дзяржавай. Інакш якая ад яе карысць народа? Вось наша крэда, вакол гэтага мы будзем усё. У астатнім можам дапускаць самы шырокі спектр меркаванняў.

— Ну, а чаму да гэтага часу далёка не ўсім добрым людзям у нашай краіне зразумела, што БНФ абараняе менавіта іхнія жыццёвыя інтарэсы? Скажам, на мінулых

прэзідэнцкіх выбарах за Зянона Пазняка прагаласавалі недзе мільён чалавек, за Станіслава Шушкевіча, які больш выразна заявіў пра сацыял-дэмакратычны накірунак сваёй палітыкі, — яшчэ ці не мільён. А большыня ж увогуле захацела застацца ў "краіне мрояў", паверыўшы, што нехта зможа вярнуць "светлае мінулае".

— Мы жывём у эпоху інфармацыйнай цывілізацыі. Яна наступіла зусім нядаўна, у постіндустрыяльны перыяд, і нашы цяжкасці шмат у чым — ад гэтага, паколькі змены для савецкіх беларусаў адбыліся вельмі хутка, у нас, па сутнасці, сышліся ажно чатыры эпохі: яшчэ засталася традыцыйная цывілізацыя, індустрыяльная, постіндустрыяльная і вось — інфармацыйная. Усе яны змяшаліся. І пакуль не скончыцца пераход да апошняй, вялікая частка людзей так і будзе блытацца, асабліва калі сродкі інфармацыйнай цывілізацыі ёсць, але, па-першае, яны абслугоўваюць толькі адну палітычную сілу (тую, што пры ўладзе), а па-другое, менталітэт, самасвядомасць людзей у масавым маштабе не паспелі за зменамі ў матэрыяльнай сферы. Людзі, прасцей, пакуль не навучыліся адзяляць дабро ад зла, пазнаваць тое, што зжыло сябе ў часе. Даўняя праблема. На сённяшні дзень шмат што залежыць ад таго, калі насельніцтва нарэшце ўсвядоміць свае сапраўдныя інтарэсы ў часе, у якім накіравана жыць: што прынясе дабрабыт і радасць, а што — журботу і беднасць. Гэтую задачу трэба рашаць у першую чаргу і весці адпаведную работу ў народзе. Нягледзячы на ўсе цяжкасці.

— Адносна асветніцкай работы. Успамінаецца, зноў жа, кампанія па выбарах прэзідэнта. Пазняку, як аднаму з кандыдатаў, прадастаўляецца магчымасць тры, здаецца, разы выступіць па тэлебачанні. Здавалася б: вольна, выдатны шанец, каб быць пачутым і зразуметым вялікай масай выбаршчыкаў. А Зянон Станіслававіч пачынае практычна чытаць лекцыі пра сутнасць карупцыі, прадажніцтва чыноўніцтва. Гэта быў відавочны проигрыш на

старце, здзейснены ўласнымі намаганнямі кандыдата, шанцы якога тады былі вельмі высокімі. Замест таго, каб простымі і даходлівымі словамі сказаць людзям: вольна такім чынам будзе зроблена, каб вы мелі хлеб на стале, вольна так дзяржава абароніць вашу сям'ю і блізкіх ад розных прайдзісветаў і бандытаў, а так будзе забяспечана шчаслівая будучыня вашых дзяцей, — распаўсюдаў у асноўным пра ліхварства савецкіх чыноўнікаў...

— У прэзідэнцкай кампаніі былі свае поспехі і свае промахі, безумоўна. Але ўлічваючы трэба і тое, што мы яшчэ не дараслі да "моцнага" прэзідэнцтва ўвогуле як да сістэмы ўлады. Тое, што адбываецца сёння, — яскравая дэманстрацыя неадпаведнасці рэжыму менталітэту беларусаў. Усё нагадвае ў рэальным выкананні нейкую татарамангольшчыну. А як вярнуцца да становішча, да механізмаў, якія забяспечылі б эфектыўную дзейнасць дзяржаўнай улады, адпаведнай беларускаму менталітэту, — гэта ўжо пытанне іншага кшталту, над якім трэба працаваць і працаваць. Яно не грунтуецца на тым, каб праводзіць нейкія новыя прэзідэнцкія выбары. Гэта пытанне ўвогуле перабудовы нашага дзяржаўнага ладу. Пра што абсалютна адназначна заяўляе і Зянон Пазняк, якога сілы абставін вымусілі ўдзельнічаць у прэзідэнцкіх выбарах, а ніяк не жаданне захапіць нейкую вялікую ўладу.

— Вядома, словы ўсіх гімнаў, у тым ліку і палітычных, урэшце складаюць паэты (не будзем казаць пра велічыню іх талентаў). Тым не меней, калі і ў нас наступіць час дзейнасці прафесійных палітыкаў па цывілізаваных правілах паводзін, сапраўдная канкурэнцыя партый за прыхільнасць выбаршчыкаў, дзе будзе тады спадаць Лявон Баршчэўскі — у структуры выканаўчай улады, скажам, у Радзе Міністраў, ці ў заканадаўчым вышэйшым органе — парламенце?

— Ведаецца, я ненавіджу палітыку. Я ўвогуле буду тады за пісьмовым сталом літаратара, перакладчыка і ў аўдыторыі перад вучнямі або студэнтамі.

МАЛЕНЬКАЯ РАДАСЦЬ

У перапоўненым тралейбусе жанчына, якая сядзела ля вакна, звярнулася да суседкі, што займала месца побач з ёю:

— Прабачце, калі ласка, патурбую вас, мне выходзіць на наступным...

— ...прыпыначку, — падхапіла яе зварот суседка, і абедзве "нацыяналісткі" замілаваны ўсцешыліся, светла, радасна ўсміхнуліся адна адной, быццам неспадзеўкі наткнуліся на даўно знікшы скарб.

Тыя, што стаялі побач і размаўлялі, як прынята ў нашай Айчыне пад назваю Беларусь сярод абруселых жыхароў яе, на рускай мове, на нейкі момант прывіхлі... Можна, і ў іх душах нешта скранулася? Жыве Беларусь!

І ЯНА Ж НЕ АДНА

— Што і казаць, заціралі беларусаў, шмат ваякоў заціралі. Што было, тое было. І мову на

і пайшоў. А потым у хлебным аддзеле мне на вочы папаўся, аж сэрца мае разбалелася, як падлічваў ён свае грошыкі, перш чым узяць паўбохана хлеба...

УСЯКІХ ЛЮДЗЕЙ ЁСЦЬ НА СВЕЦЕ

— Усякіх людзей ёсць на свеце. Пры мне падыходзіць да прадаўшчыцы жанчына, пытаецца: "У вас ужо танных няма апельсінаў?" — "Няма", — тая адказвае. "А чым яны адрозніваліся ад гэтых, дарагіх? Падгніўшыя і скура тоўстая, рыхлая, так?" — "Нестандарт", — адмагнулася тая, мабыць падумала: "Чаго прыстала?" А жанчына і кажа: "Вы, мая любенькая, замест добрых па дарагой цане мне гэты самы нестандарт узважылі". — "Колькі вы бралі?" — схамянулася тая і ўжэ бярэ грошы, каб рэшту выплаціць. — "Кіло брала я, — без усякае злосці пачала гаварыць жанчына, — але ж прыйшла не па грошы я, хоць

МОЖА, І РАЗВОДАЎ МЕНШ БЫЛО Б

— Уся бяда многіх цяперашніх бацькоў, што дзеці да працы не прывучаны. Там, дзе дзеці, як пчолкі, нароўні з бацькамі, па гаспадарцы шчыруюць, усім добра бывае, і бацькам, і дзецям. А там, дзе толькі адны бацькі пнуцца, надрываюцца, а дзеці адно толькі каб смачна есці ды гуляць, то горкая старасць і бацькоў тых чакае, і дзецям часцей за ўсё выпадае лёс цяжкі. У нас у сям'і ў многіх сем'ях гэтак, як папрыезджаюць на выхадныя, ці на ўсё лета, то цэлымі ночамі недзе гойсаюць, а потым спяць да абеду, а бацькі без продыху — і так дзень пры дні. Яно б, можа, і разводаў было б менш: каб маладыя прывучаны былі змалку шанаваць блізкіх. Даўней сем'і былі вялікія, дзеці адно аднаго даглядалі, дружна, гуртам бацькам памагалі, свіней штодня пасвілі, і вышывалі, і гафталі,

папярываліся, прымайстравала. Не згуляе ні-ні, такое працавітае дзіця, хай ёй не зашкодзіць і бацькам яе дасць Бог здароўя за такое дзіця...

ЧУЖОЕ НЕ БАЛІЦЬ

— У серыялах са слабаразвітых краін паказваюць шыкоўныя асобныя спальні для слуг — мужа і жонкі. А ў нас? Не будзем для тых, што набылі кватэры, ці кватэры, як палатны, хай яны самі перад Богам апраўдваюцца. Колькі сем'яў у нас яшчэ ў аднапакаёўках месцяцца, на паўтарачных ложках труцяць адно аднаго курцы і алкаголікі. Колькі жанчын з раніцы скардзяцца на галаўны боль, нядзурства агульнае, разбітасць... Харчаванне для многіх, як для жывёл у заснежаным лесе: што дзе перападзе. А выпраменьванні тэлевізараў у цесных пакоях... Прападаў, гібеў народ і без Чарнобыля, а Чарнобыль яшчэ больш давершае разбуральную справу, але ж чужое не баліць...

НЕ ЧАЛАВЕК, А РАСЛІНА

— П'яніца, калі дажывае да старасці, то гэта ўжо болей расліна, чым чалавек. Яго розум вымак увесь у гарэлцы, як тыя вітаміны ў вадае. Яго розум болей скіраваны на тое, каб выславіцца, ды як мага болей асалоды дабыць самому сабе. Пра блізкіх, тым больш пра грамадства, ён ужо не здольны клапаціцца і думаць, ён ужо не заўсёды ў стане адрозніць, што добра, а што дрэнна...

ЗАСЦЕРАЖЭШСЯ АД НЕПРЫЕМНАСЦЕЙ

— Іншы, каб памаўчаць, дык усё выхваляецца. Не хваліся, а лепш Богу памаліся, то ад многіх непрыемнасцей, якія выхваляк падліноўваюць, засцеражэшся...

КІРАВАЎ НАЎГАД

— Наш старшыня кіраваў, як стары дзед без акулераў нітку ў іголку зацягваў, ды так і памёр, не пацэліўшы...

КАЛІ ПЕРАКАЗЧЫКУ БРАКУЕ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ ГОДНАСЦІ

— На палітыку могуць паўплываць нават успаміны сумніўнай праўдзівасці стогодовай бабулі, асабліва калі пераказчыку бракуе нацыянальнай годнасці і ён вялікі аматар корпацца ў чужых грахах, засланіўшыся ад сваіх...

ЛЮДЗЯМ ПАВУЧЫЦА ЎДЗЯЧНАСЦІ

— Вырашылі мы з мужам на вясёру грыбоў сабраць, ды натрапілі не на грыбы, а на здарэнні. Ідзем лесам, я паперадзе, ён крышкы збочыў, адстаў. Раптам чую: нешта як рухне, азіраюся — ляжыць муж мой пластом. Я ледзь не самлела, так шкада яго стала, усё жыццё наша сумеснае маланкаю прамільгнула перад вачыма. Падбягаю — варушыцца, дзякуй Богу. Пачаў з нагі нешта сцягваць, раскручваць: "Браканьерскія прычындавалі, — кажа, — на казулю паставілі". Раптам чую: жалобна-залівіста брэша сабака, брэша і брэша, не сціхае, быццам кліча. А тут яшчэ адзін сабака аднекуль узьяўся, пачаў бегаць каля нас кругамі, быццам нешта казаць хоча. "Нешта здарылася, — кажа муж, — пайшлі". Падыходзім, я тузаю за рукаў яго, маўляў, асцярожней, можа сабака шалёны. Ажно ж і сабачка бедненькі папаўся ў гэтую палітку таксама... Калі яго вызвалілі, то замест таго, каб уцякаць, бегчы па сваёй патрэбе, пачаў церціся аб калені, лашчыцца, як усё роўна дзякаваў, а той, другі, увесь час стаяў побач. Людзям павучыцца б такой удзячнасці...

— А мы наткнуліся ў лесе на распатрошаную легкавушку. Прывялі ў горад, пазванілі ў міліцыю, дык там нам ні дзякуй не казалі, не ўдакладнялі, дзе, у якім месцы, няма калі ім займацца злачынствамі, шмат часу на дэманстрантаў патрэбна...

АМАЛЬ ПА ЭЗОПУ

— Самае пагане на свеце — язык чалавека. Балеў у мяне зуб, дык я спрабавала гарэлкаю боль суцішыць, у роце патрымаю і выплюну, не глытаючы я ў бяседзе ніколі не п'ю атруты гэтай, усе ведаюць. Зайшла суседка. Я не люблю скардзіцца на хваробы, непрыемнасці свае, цяры, калі Бог паслаў. Гэта язычнікі ўсё ліхое сваё выгаворваюць, як адкідаюць ад сябе, хай другому прыстане, абы самому добра было, а такое паганства Богу не ўгодна. Ну, я і на гэты раз ёй не сказала, што баліць зуб. А яна ўчула пах гарэлкі і пайшла па сям'ю малаціц, як малатарна: "Бацьчыце, прыкідаецца, што не п'е, а дома адна глушыць гарэлку, на мяне як дыхнула, дык мне дух заняло". "Гэта мне ўжо адна баба пераказала. Я не лаважам пераказчыкаў, ганю ад сябе, але той пераказ яе неяк знячэку атрымаўся..."

— Не язык паганы, а сам чалавек бывае паганы. У добрага чалавека і язык на дабро скіраваны...

Ларыса РАБЦЭВІЧ-БРАНОВІЦКАЯ

Жыве Беларусь!

3 дарожных гутарак

рускую ўсюды замяніць задачу паставілі, але ў горадзе замянілі, а вёска не паддалася. Мужык не паддаўся. Хто ў пань папаў, то адразу забыў, адкуль ён. Я і сама дзецям сваім прыказвала, як ехалі ў горад, каб гаварылі па-руску, каб стрэць лепшую долю. Цяпер, калі мы ўжо можам быць як людзі, самі па сабе, то чаго ўжо гэтак цурацца свае роднае мовы? З нашае вёскі адна нядаўна па радзіве выступала. Як малая была, басанож бегала, па-беларуску, па-нашаму гаварыла, а гэта тая, што вяла перадачу, пытаецца ў яе па-беларуску, а яна, перш, чым адказвае, па-руску перапытвае, а потым ужо ёй адказвае, шпрэхае па-руску. І яна ж не адна такая...

ДЗЕЦІ — ВЯЛІКАЯ НЕСПАДЗЯВАНКА

— Запашалі мяне дзеці да сябе на Новы год, сустракаць разам. А я кажу: "Не падабае мне, старой, гэтая веселасць у пост. І вам, маладым, нядрэнна б было ў пост трохі сябе прыструніць". А ўнучак мой зардзеўся, гэтак харашэнька, сарамяжненька на ўсіх пазірае бліскучымі вочкамі і пытаецца: "А чаму гэта на самае лепшае свята, калі дзед Мароз гасцінцы прыносіць, пост прыдумалі?"...

— Дзіця — вялікая неспадзэванка часам бывае, ці то само прыдумае, ці то ад дарослых сцікуе. Мая ўнучка мне паскардзілася, што іх беларускі клас закрываюць. "А чаму ж вас закрываюць?" — пытаюся я ў яе, і ледзь ні прысела ад таго, што пачула ў адказ (каб яно яшчэ дзе-небудзь гэтак хоць ні сказала, а то і страшна мне, каб жа хоць не помсцілі): "Бабулечка, хіба ж ты не ведаеш хто ўсё вытварае?"...

Што голы кароль, менавіта вуснамі дзіцяці паведаміў казачнік...

МНОГА ЗЛОСЦІ Ў ДЗЕЦЯХ АСЕЛА ЦЯПЕР

— Іншы плача ад зайздрасці, што яму нечага не хапае, ці крывідаю разварадзіў душу сваю. А я плачу ад жалю, часта плачу, так мне шкада людзей цяперашніх, дзетак маленькіх вельмі шкада. Я ў садку працую, душа разрываецца, калі чую, як дзеткі, расіначкі Божыя, матвымі словамі лаюцца, кулакамі менцаць адно аднаго, нагамі нават дзяўчынак тоўхаюць і ўсе пісталет настаўляюць адно на адно. Толькі і гаворкі, што пра тэлевізар ды баевікі, як там класна б'юцца і страляюцца... Многа злосці ў дзецях асела цяпер... Хай бы злосць тую малітвамі звязвалі, хоць на 10 хвілінчак давалі праз бацьку па тэлевізары людзям на сон малітоўнае правіла, закон Божы чыталі, каб не саромеліся людзі перахрысціцца...

НЕ ТАГО, ЧАГО ТРЭБА, САРОМЕЮЦА

— Цяперака так усё перакруцілася, што людзі не таго, чаго трэба, саромеюцца. Бедны сваёй беднасці саромеюцца, а злodeй яго абдзірае і не думае сароміцца. Сёння гляджу: падыходзіць да прылаўка, дзе прадавалі мандарыны, малады мужчына, худзенькі такі, пальчычка на ім просценькае, як на калочку вісіць. Падае 5 тысяч прадаўшчыцы і, саромеючыся, просіць узважыць, колькі атрымаецца. Бог яго ведае, каму ён купляў іх, пэўна ж, не сабе, мо ў бальніцу каму, а мо ў разводзе (бо вельмі ж некі гарэтненькі), то дзіцятку занесці, пабачыцца. Прадавец, як віхла, не паспела паклаасці, тут жа скінула: "На 4 600", — кажа і падае яму дзве мандарыны, здачу адлічвае. А ён мандарыны ўзяў, а на грошы кажа "не трэба", быццам мільянер долларны (толькі мільянер, наўрад ці будзе раскідавацца),

яны мне не лішнія, прыйшла сказаць вам, любенькая, каб вы больш наўмысна не памыляліся, бо тады грошы на ліха працуюць. Адайдце ад мяне за вас на царкву гэтую рэшту, хай вам Гасподзь дапаможа, прабачце мне". Ціхенька пайшла. Бач, не прадаўшчыца, а яна ізвінілася. Усякіх людзей ёсць на свеце...

БОЛЬШ ЦЭНТРУ "СПРЫЯЛЬНІЧАЮЦЬ"

— У нас з усяго дома, мабыць, я адна ежджу ў царкву. Каб бліжэй было, то больш людзей хадзіла б. А так едуць толькі пахрысціцы дзяцей (і то не ўсе) ды калі памрэ хто. Са мною адна жанчына адзін раз з'ездзіла і больш не паехала: "Далёка", — кажа. Ёсць бліжэй, на ТЭЦ, на сядзібе свяшчэнніка маленькая царкаўка, але ж далёка ад прыпынку, пакуль дадыбаеш. Старому трэба каб блізка ад транспарту было. Бліжэй было б мне ў Чыжоўку, там вялікі мікрараён, але з царквою нешта там няма разгарнення, заганалі ў кут і мала дбаюць, больш цэнтру спрыяльнайнічаюць, а п'яных на вуліцы там мабыць больш, чым дзе...

"СЭКАНОМІЛІ"

— Я сваіх сваякоў давяла да ўтратнага. Сказала ім пра царкву, што збіраюць бабы грошы, каб і нам аднавілі. А свагерка (у іх у кожнага дзіцяці па машыне, як з'едуцца — увесь двор застаўлены) кажа мне: "Мы не можам даць, у нас нет денег". Я сама сабе пакруціла галавою, можа грэх на душу ўзяла, але не паверыла. А назаўтра іду, бачу ўсе гуртам корпаюцца ў траве каля дома, у агарод зазіраюць, ўсе нешта шукаюць. Аказваецца, залаты гадзіннік гаспадыня згубіла. Так і не знайшлі, от і сэканомілі...

— Што зробіш, шкада людзей, але я так думаю, што і многім укладчыкам праз тыя банкі, што ад высокіх працэнтаў лопнулі, Бог выратаваўне душам паслаў. Іншы чалавек, калі яму ўжо вельмі запахлі грошы, то і есці нават шкадуе і сабе, і сям'і. У нас у аднаго 50 мільёнаў накрыліся ў банку, дык ён цяпер і рыбу і курэй купляе, а раней толькі вымя ды крывяную каўбасу. А кроў жа, наогул, грэх чалавеку ўжываць. Вылечыўся, дзякуй Богу, ад грошай...

ГРОШЫ ЎЖО НА ЗЯМЛІ ПЕКЛА ВЫМОШЧВАЮЦЬ

— Адны, каб паабедцаць, кішэнні свае вытрасаюць, нішчынную поліўку вараць, а другія ў рэстаранах шыкуюць. Бач, ужо канцэрт моды "Райскія птушкі" па мільёну за білет ім прывезлі, ды яшчэ граюць на фанабэры: здымайцеся, выносьня, на ўспамін, раскашэльвайцеся яшчэ на мільён, перасыпайце свае лёгканажытыя доллары мне, спрытнейшаму. Але ж там, дзе кішэнні сквапна грашмі распіраюцца, душа ад пакуты сціскаецца. Грошы ўжо на зямлі чалавеку пекла вымошчваюць, хваробамі цела драпежна рвуць на кавалкі...

САМІ ВІНАВАТЫЯ

— Я, як пачалася эпідэмія грыпу, часцей у царкву хадзіла, падавала спіскі "О здраві", дома больш малілася, каб на нас, убогіх, Гасподзь выказаў сілу і міласць сваю. Але старэйшага сына не дасталі малітвы мае: у яго ўсе перахварэлі, і сам, і жонка, і дзіця. Самі вінаватыя. Жонка яго, нявестка мая, веры не мае, і ён ёй фтуруе, кляць з маіх мацярынскіх малітваў, з таварыствам сваім усё пагуляны маладжаюць, у царкву не ходзіць, пост, не пост — усё гасцей зазываюць. Свае ж дзеці, гэта ж не абгавор, але ж нешта прагледзела я, мабыць, грэшная...

старэйшыя дзеці нават і пралі, і ткалі, а цяпер параспускалі дзяцей, то і гаруюць, колькі крывіды ад іх церпіцца.

БЫЦЬ САБЕ КАНТРАЛЁРАМ

— Злосць — як той атам. Калі не прыструніць яе, калі пойдзе гэтая ланцуговая рэакцыя, то шмат душ бывае пашкоджана. Асабліва цяжарным жанчынам асцерагацца трэба яе, бо ўсё ж на дзіцятку адаб'ецца. Пра ліхое нават і думаць, не то што зрабіць, нельга, калі хоча жанчына, каб дзіця ліхім не пайшло ў жыццё. Трэба ўвесь час быць самой сабе кантралёрам...

БОЛЬШ БЯДА, ЧЫМ ВІНА

— Чалавек, які выходваўся без бацькоў, рэдка бывае чулівым, міласэрным сем'янінам, у яго сэрцы больш жорсткасці, чым любові, больш лёду, чым цяпла, і клопат яго аднабок, найбольш пра сябе, але ж гэта больш бяда яго, чым віна...

КАМУ СТАРАСЦЬ ДАГЛЕДЗЕЦЬ?

— Што гэтыя сыны, быццам і не было іх. Рэдка які больш да бацькоў туліцца, чым да жаночае спадніцы. Добра ж, калі пападзецца нявестка добрая, чулая, дбайная, то будзе каму старасць дагледзець...

НІ ЗГУЛЯЕ НІ-НІ

— Дзякуй Богу і бацькам яе за маю нявестачку. Гэта я еду ад дзяцей сваіх. Пагасціла ў іх трохі, і нарадавалася, і натужылася. Цяжка і ім цяпер, маладым, ой як цяжка. І недасыпаюць, і недаедаюць, у каго дзеці малыя, і хто не крадзе і не гандлюе. Дзіцятка, калі дома, дык як ёсць, так і ёсць, можна трохі горш адзець, а ў школу ці ў садок той абы-як не павядзеш. А ў школы пайшоў — ужо і за транспарт плаціць трэба. Нявестачка мая позненька сядзела, усё нешта вывизвала, а раніцою гляджу, як кветачкі, кружочкі-лапічкі на зацыраваныя дзіцячыя калготкі, што ізноў

Гэта было сапраўднае свята таленту. Заслужаны дзеяч мастацтваў, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі, прафесар, а цяпер і акадэмік жывапісу Анатоль Бараноўскі адкрываў персанальную выставу сваіх твораў у Светлагорскай карціннай галерэі "Традыцыя" імя Г. Пранішнікава. Урачыстаю песняй вітала аматараў выяўленчага мастацтва харавая капэла "Ліра". Ганаровым госцем быў не толькі А. Бараноўскі. Разам з ім з Мінска прыехаў акадэмік жывапісу, наш зямляк Уладзімір Зінкевіч. А яшчэ — загадчык кафедры жывапісу Акадэміі мастацтваў Віталь Герасімаў, мастачка Алена Герасімава.

Так ужо здарылася, што адкрыццё выставы супала з пачатком дзеяч карціннай галерэі. Вось чаму з удзячнасцю да слаўтага мастака, да ганаровых гасцей звярталіся і старшыня райвыканкама У. Палынь, і намеснік старшыні гарвыканкама В. Звягін, і адзін з заснавальнікаў карціннай галерэі, упраўляючы аддзялення "Прамбудбанка" С. Панкавец, і госць з Малдовы, старшыня Кахульскага райвыканкама В. Уладарчук, і госць з Хельмштэда Юрген Эгштэйн...

А. Бараноўскі — выдатны майстар жанравых карцін, партрэтаў, але больш за ўсё ён малюе прыроду, якая, па глыбокім перакананні Анатоля Васільевіча, была яго першым настаўнікам.

Яшчэ дыпломнай работай у Беларускім дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце, якая называлася "Праводзіны на фронт", Анатоль Васільевіч заявіў аб сабе, як аб майстры сюжэтнай кампазіцыі. Тым не менш лірычны, мяккі, экспрэсіўны пейзаж стаў асноўным жанрам яго творчасці. Вялікай школай была для яго, хаця і не працягла па часе, вучоба ў Ленінградскім інстытуце імя Рэпіна пры Акадэміі мастацтва СССР. Яшчэ ў 70-ых гадах Васіль Шаранговіч адзначаў, што А. Бараноўскі "глыбока па-філасофску разумее каляровы настрой прыроды, для яго колер — вобраз, колер як першаасноўнае памкненне выказаць свае думкі".

Тое, што А. Бараноўскі мастак-каларыст, бачна па ўсіх яго творах, выстаўленых у нашай карціннай галерэі. Гарманічныя па кампазіцыі, яны да захаплення здзіўляюць дакладна знойдзенымі каляровымі суадносінамі. Па ўласным прызнанні Анатоля Васільевіча, ён 25 гадоў рэгулярна прыязджаў на адны і тыя ж мясціны Браслаўшчыны, каб спасцігнуць таямніцу прыроды. Мастак наўмысна пазбягае надзвычай яркіх, асляпляльных фарбаў. Хаця многім яго творам уласціва цудоўная экспрэсія. Ён выдатна перадае псіхалагічны настрой, знітанасць герояў карціны з прыродай.

Геаграфія твораў А. Бараноўскага — самая разнастайная. Гэта і Балгарыя, і Наўгародчына, але больш за ўсё — наша родная Беларусь. Мастак піша яе ў самыя розныя поры года. Вось экспрэсіўная карціна "У навалініцу", вось супакоеная, але таксама прасякнутая трывожным святлом зямлі і неба карціна "Час роздуму". І побач — "Нараджэнне вясны", "Вечар", "Бэзавы май", "Заслаўе" — розныя і такія роднасныя паміж сабой творы.

Па яго пейзажах і сапраўды можна меркаваць не толькі аб беларускай прыродзе, але і аб беларускім характары, аб беларускай душы. Многія творы А. Бараноўскага знаходзяцца ў Нацыянальным мастацкім музеі і іншых музеях Беларусі, у музеях і прыватных калекцыях Англіі, ЗША, Італіі, Германіі, Японіі, Швейцарыі і многіх іншых краін.

І. КАТЛЯРОЎ

На здымку: А. Бараноўскі ў Светлагорскай карціннай галерэі.

ЗГАДКІ

Два радкі розніцы

Упэўнены, гэты верш на памяці ва ўсіх, хто любіць Панчанкаву паэзію. Дасціпна-жартаўлівае і адначасна вельмі сур'эзнае, ухнёсла-пафаснае прызнанне паэта ў пяшчотнай любові да Бацькаўшчыны. Цудоўны ўзор свабоднага палёту вобразнага мыслення. Верш "Што я думаю, гледзячы на Каспійскае мора".

У далёкім ужо сорок чацвёртым, калі ўсхваляванымі строфамі гэтага прызнання ў ім нарадзіліся, Пімена Панчанку занесла на персідскія берагі Каспійскага мора дарога салдата Вялікай Айчыннай. Ён апынуўся ў складзе савецкага воінскага кантынгенту, са стратэгічных матываў уведзенага вярхоўным камандаваннем у Іран. І доўгая адарванасць ад роднай зямлі, кідкія, яркія, але не тыя дарагія, што змалку цешылі вока і сэрца, краявіды вакол, усё мацней настройвалі на выяўленне трапяткога сыноўскага пачуцця да краю, па якім за час расстання — ішоў жа чацвёрты ваенны год! — збалелася душа. Узіраючыся ў бяскрайнасць прыгажосць, рамантычнасць Каспія, паэт і адчуў нека, можна сказаць, рэўнасць, можна сказаць, крыўду на несправядлівасць вышэйшай сілы, што ў мільённаевакавой пракаветнасці стварала свет. Трэба ж было так няроўна падзяліць: "адным васьм такое раскошнае мора, другія ж не маюць мізэрнага морачка", адным горныя вяршыні, Казбек, другім толькі роўнядзь нізін.

Не, Беларусь не ўбачылася яму здзелківа абдзеленай. Што за багацце ў ёй хоць Дняпро і Нёман! Ён шчодрый, ён рады, што над сваім багаццем матухна-радзіма не скнарыцца: Дняпром дзеліцца з Украінай, Нёманам з Літвой. Але грэх трохі ёсць, мае такую слабасць: дзе добрае што згледзіцца, адразу карціць тое "загрэбці" ды перадаць найлюбай старане на планеце. Як вось тут, на экзатычнай чужыне, па-над яе зайздросным водным бязмежом замроілася "каўшом серабрыстым Вялікай Мядзведзіцы паўмора зачэрпнуць і ў Піншчыну выплеснуць". Таму заключны акорд верша — узвышальная мажорная медзь (цытую па шматразовых перапублікацыях у паэтавых зборніках выбранага, у зборах твораў):

... *Стаю ля Каспійскага мора на беразе
І марай уласнае сэрца трывожу —
Мая Беларусь у рамонку і верасе,
Цябе не на жарты зрабіць я намерыўся
БАГАТАЙ, ШЧАСЛІВАЙ,
ЯК ПЕСНЯ, ПРЫГОЖАЙ.*

ПОГЛЯД

Тэлесерыялы: бізнес, мастацтва ці проста жыццё, або Калі мы ўбачым "Санта-Бялынічы"?

Паміж іншых прыкмет посткамуністычнага жыцця ў наш побыт трывала ўвайшла тэлесерыялы, гэтак званыя "мыльныя оперы". Здзіўляе ўжо сама назва, бо да музычнага мастацтва, тым больш такога сур'эзнага, як опера, яны не маюць ніякага дачынення. Не назавеш іх ні аперэтай, ні вадзівелам, а эпітэты — "намыленыя", "засаленыя", "прымітыўныя" — тым больш не тлумачаць для нас новую і не зусім простую з'яву.

За савецкім часам таксама ствараліся нешматлікія серыялы. Але, па-першае, яны былі даволі абмежаваныя ў экранным часе (напрыклад, "Семнаццаць імгненняў вясны"), а, па-другое, мелі пераважна ідэяна-прапагандысцкі характар (цэнтральная тэма — "вайна і немцы"). Тыя ж разнастайныя тэле-сагі, што прыйшлі да нас з Захаду, нясуць зусім іншы светапоглядны і мастацкі сэнс. Пазбаўленыя палітыкі, яны гадуюцца ля вечных чалавечых інстынктаў — каханне, вернасць, спагада, зайздрасць і г. д. І разам з тым тэлесерыялы — тыповая з'ява сённяшняй культуры, якой цяжка знайсці адпаведнікі ў мінулым. Са-

прызнаюся, мае знаёмства з такім імем у літаратуры — Пімен Панчанка — з гэтага верша і пачалося. Першакурснікам універсітэта гартаў на зыходзе сорок пятага бібліятэчную падшыўку "ЛіМа", наткнуўся ў адным з летніх нумароў на рыфмаваныя слупкі з дзіўнаватай інтрыгавальнай назвай над імі (помню нават месца, дзе яны былі завярстаныя: на першай старонцы пад абавязковым тады для любой савецкай газеты перадавым артыкулам), прабег іх вачыма, уражаны, прачытаў яшчэ раз, уважліва, і зачараваўся. Божакі, як жа гэта бліскавічна-дзіўна: "каўшом серабрыстым Вялікай Мядзведзіцы паўмора зачэрпну і ў Піншчыну выплесну!" Якое ў вершы непадробнае пульсаванне высокай узрушанасці! Якая арганічная спалучанасць гумару і патэтыкі!

Фотазэлемент памяці прачытанае-прачытанае адбіў, вось ужо паўстагоддзя адбітае несціральна захоўвае, і сёння верш абуджае ўва мне тое самае, што пры даўнім першым прачытанні. Імя аўтара верша і да сустрэчы са шчасліва ўбачанай падвэрсткай пад лімаўскай дзяжурнай перадавіцай было ў мяне на слыху — сустракаў у друку, чуў па радыё. Але пры слабечкай маёй абазнанасці ўспрымалася не дужа вылучным сярэд імянаў іншых вершатворцаў генерацыі, да якой Панчанка належаў. Надалей жа яно мне зоркава засвіцілася.

Воляю лёсу, зялёны, я неўзабаве апынуўся ў штаце "ЛіМа". Якраз сядзеў у адзіным рэдакцыйным пакоі ў хвіліны, калі там аб'явіўся толькі-толькі дэмабілізаваны, толькі-толькі з паўднёвых іранскіх шырынёў Пімен Емяльянавіч — шчасліва-ўсмяшлівы, пад хмяльком, у чорным скураным паліто з капітанскімі пагонамі. Дык адчуў я нешта такое, што адчуў бы, мабыць, убачыўшы ў сценах рэдакцыі другога афіцэра са стажам службы на поўдні — паручніка Лермантава. У зорных высях бачу Панчанку ўвесь свой век, хоць гады і гады па-зямному вітаўся з ім, часам здаралася, пацвіта размаўляў.

Згадваю ж пра ўсё гэта таму, што фінал верша "Што я думаю...", які адбіты ў маёй памяці, ад прыведзенага вышэй розніцца. Я недарма агаварыўся, што цытую яго па шматразовых пазнейшых перапублікацыях. І недарма два самаапошнія радкі падкрэсліў. Пры з'яўленні ў газеце і ў першым кніжным апублікаванні (у зборніку "Далёкія станцыі", што выйшаў у Мінску ў 1945

годзе, калі аўтар яшчэ сумаваў па Беларусі за светам) верш заканчваўся інакш:

.. *Стаю ля Каспійскага мора на беразе
І марай уласнае сэрца трывожу —
Мая Беларусь у рамонку і верасе,
Цябе не на жарты зрабіць я намерыўся
І САМАЙ БАГАТАЙ,
І САМАЙ ПРЫГОЖАЙ!*

З гэтым меркаваннем можна спрачацца, але па-мойму ранейшы канчаток тэмпераурай, энергія гучання мацнейшы, лепшы за пазнейшы. Сэнсава ж мацнейшы пагатоў. Вядома, не проста багатай і прыгожай, а САМАЙ багатай, САМАЙ прыгожай марыцца адданаму сыну бацьчы сваю маці. Няхай гэта летуценне, прытым нерэальнае, але летуценне натуральнае, вартае толькі ўхвалы. І такое пачуццё ў чалавеку не ў крыўду для мацярок іншых дзяцей. Шануючы матак сям'ю, шчыра жадаючы ім добра, мы найперш цэлыню і клопат аддаём сваёй.

Для Пімена Панчанкі Беларусь была маці, якой ён узадаваны, якую любіў горача і непадзелна. Пры эмацыйным максімілізме, што быў яму ўласцівы (сведчаннем гэтай уласціваці ўся яго творчая спадчына), пра святое, заветнае ён гаварыў на гранічным па вышыні градусе, пры трымценні пэтычнага радка ад хвалявання. Як сказана было галоўнае і ў першай публікацыі верша "Што я думаю, гледзячы на Каспійскае мора".

Што ж спрычыніла выпраўленне лепшага, лічу, фінальнага "стрэлу" верша на слабейшы? А тое, што ў дзяржаве яшчэ тужэй пазакручаны былі гайкі ідэалагічнай пільнасці.

У часе бушавання на тэрыторыі ад Брэста да Курылаў выкрываўчага шалу, спароджанага сумнаслыннай пастановай аб часопісах "Звезда" і "Ленінград", да нашай рэдакцыі, помню, дакацілася пагалоска: верш "Што я думаю..." трапіў у спіс твораў беларускіх пісьменнікаў, аднесеных у ідэйна небездакорныя. У ім выгляджаны хітрапалазлы нацыяналізм. За працэдурараным аўтарам намерам зрабіць Беларусь "і самай багатай, і самай прыгожай" прачытана жаданне ўзвільчыць адну савецкую рэспубліку над астатнімі, міжвольнае, а то і асэнсаванае, процістаўленне яе іншым, з якімі разам яна ўваходзіць у СССР. А гэта небяспечна і павінна рашуча выкараняцца.

Мала не ўсе эсэсэраўскія дзесяцігоддзі

Не бездакорна, але...

АДКРЫТЫ ЛІСТ ВЯДУЧАМУ РУБРЫКІ "ЭКСЛІБРЫС" У "ЛІМЕ" АЛЕСЮ БЯЛЯЦКАМУ

Паважаны спадар А. Бяляцкі!
Звярнуцца да Вас мяне прымусіў Ваш водгук на кнігу М. Багдановіча "Выбраныя творы" ("Беларускі кнігазбор", 1996, газ. "Літ. і мастацтва" ад 25 ліпеня 1997 г.). Гэты водгук выклікаў недаўменне не толькі ў тых навукоўцаў, якія прымалі непасрэдна ўдзел у падрыхтоўцы выдання, але ў многіх іншых, з кім давялося абмяркоўваць Вашы нататкі.

Адрозніваючы адзначыць: мы далёкія ад думкі, што ўсё ў названай кнізе зроблена бездакорна. Але здзіўляе катэгарычнасць некаторых Вашых вывадаў і меркаванняў.

Пачну па парадку. Тое, што аднатомнік "занадта падобны па сваёй структуры ўкладанню на папярэдні акадэмічны трохтомнік" зусім не адпавядае рэальнаму становішчу. Можна толькі пашкадаваць таго "аматара пазіі М. Багдановіча", які не заўважыў, што ў акадэмічным выданні ўпершыню ў нацыянальнай выдавецкай практыцы зборнік "Вянок" рэканструяваны па волі аўтара, якая дакладна выяўлена ў лісце М. Багдановіча ў "Нашу ніву" ад 29 ліпеня 1912 г.: "Надумаўся я памясьціць у зборнічак і пераклады з Верлена... Прыйдзецца трохи змяніць і план кнігі. Усе пераклады (калі Верлена Вам аддадуць) трэба памясьціць у канцы кнігі як чацвёрты аддзел з іменем "З чужой глебы: 1. З Верлена. 2. З іншых пазтаў". Але, на жаль, пажаданне аўтара не было ўлічана. І кампазіцыя "Вянка" ў "Выбраных творах" цалкам адпавядае выданню зборніка 1913 года.

Калі на пачатку працы над выданнем мы абмяркоўвалі кампазіцыю аднатомніка, Вы, паважаны Алесь Аляксандравіч, прапанавалі наогул разбурыць зборнік "Вянок", зыходзячы з Вашых асаблівых эстэтычных меркаванняў. З Вашай прапановай не пагадзіліся не толькі складальнікі, але і галоўны рэдактар К. Цвірка і аўтар уступнага артыкула Н. Гілевіч. Яны ў адозвенне ад Вас адносяцца з павагай да асноўнага тэксталагічнага правіла: творы заўсёды друкуюцца паводле апошняга прыжыццёвага выдання, калі адсутнічаюць дакладныя звесткі пра рэдактарскія парушэнні ці аўтарскія пажаданні. Такім чынам, Ваша заўвага пра "святую карову", як Вы называеце зборнік "Вянок", мякка кажучы, не вытрымлівае ніякай крытыкі.

Катэгарычна заява пра тое, што змест "Вянка", 1913 г. у "вялікай ступені ўклаў В. Ластоўскі", патрабуе, па-першае, доказаў. Па-другое, напрошваецца лагічнае пытанне: чым лепей прапанаваная Вамі кампазіцыя "Вянка" ад зробленага В. Ластоўскім варыянта?

Далей. Заўвага наконт верша "Змяіны цар" уяўляецца і зусім беспадстаўнай. Справа не ў тым, на якой старонцы кнігі змешчаны верш, а ў храналагічным прынцыпе, якім мы кіраваліся і які Вы так з'едліва параўноўваеце з яздай "на возе па выбітным бруку — дыр, дыр, дыр". Аднатомнасць твораў, якой Вы аддаеце перавагу, ніколі не вызначала кампазіцыю выдання. Гэта вядома кожнаму дасведчанаму літаратуразнаўцу. Верш "Змяіны цар", змешчаны на с. 48, датуецца годам апублікавання (17 лют. 1911 года) і ўключаны аўтарам у зб. "Вянок", які ўмоўна датуецца 1909—1912 гг. Другі верш пад той жа назваю хаця і датуецца 1910 годам, але змешчаны ў раздзеле, які ідзе за зб. "Вянок".

Што датычыцца верша "Касцёл св. Анны ў Вільні", дык дастаткова зазірнуць у камен-

тарый акадэмічнага выдання, каб даведацца: гэты верш на беларускай мове адсутнічаў нават у архіве М. Багдановіча, якім карыстаўся І. Замоцін, і твор быў надрукаваны толькі ў 1927 г. у газеце "Беларускі дзень" з архіва Р. Зямкевіча. І да гэтага часу не знойдзены матэрыялы, якія б сведчылі пра жаданне М. Багдановіча ўключыць яго ў зб. "Вянок" у раздзел "Места", як прапануеце Вы.

Можна спрачацца наконт мастацкай вартасці рускамоўных твораў М. Багдановіча, але нельга выкрасціць са спадчыны пазта даволі значны раздзел, нават у колькасных адносінах (17 асобных вершаў і 22 у зб. "Зеленя"). Творы, напісаныя на рускай мове, — неад'емная частка мастацкай спадчыны М. Багдановіча. І з гэтым нельга не лічыцца.

Параўнанне з польскамоўнымі творами Я. Купалы зусім няўдалае, бо для Я. Купалы гэтыя творы — першая спроба пачынаючага пазта. У М. Багдановіча так званыя "паэтычныя практыкаванні" з'яўляліся на працягу ўсёй творчай дзейнасці.

Вам, спадар А. Бяляцкі, як нікому іншаму, павінна быць вядома, што большую частку свайго жыцця М. Багдановіч пражыў у Расіі, і руская мова была для яго такой жа блізкай, і ў яе стылі пазта адчуваў сабе дастаткова свабодна. Вядома, што М. Багдановіч менавіта праз рускую літаратуру засвойваў класічныя паэтычныя формы.

Публікацыя некаторых вершаў ("О, как уютно, чисто, мило...", "Городская любовь", "В горячем споре возражая..." і "Осенью") у рускамоўных выданнях сведчыць аб жаданні аўтара ўбачыць свае творы і ў рускай перыёдыцы.

Уключаючы ў "Выбраныя творы" рускамоўныя творы, мы кіраваліся не палітычнай кан'юнктурай, як гэты факт трактуеце Вы, а імкненнем паказаць багаты творчы магчымасці беларускага пазта, яго выключныя здольнасці ў галіне мастацкага перакладу.

Недапушчальным падалося нам Ваша меркаванне з нагоды "недарэчнага" ўключэння ў "Выбраныя творы" артыкулаў пра М. Ламаносава і М. Лермантава. Ці не да гонару М. Багдановіча трэба аднесці жаданне выйсці за межы нацыянальнай тэматыкі, што яскрава пацвярджае разнастайнасць яго творчых інтэрэсаў і эрудыцыю.

І не зусім этычна гучыць Ваша абвінавачванне ў надзвычайнай талерантнасці, угодлівасці складальнікаў, якіх Вы называеце "беларускімі працаўнікамі" і якія ўжо доўгі час добрасумленна працуюць над выданнямі беларускіх класікаў, уносячы свой пасільны ўклад у скарбонку нацыянальнай культуры.

Напрыканцы хачу заўважыць, што калі кампазіцыйная пабудова "Выбраных твораў" М. Багдановіча не адпавядала Вашым поглядам на тое, як трэба выдаваць спадчыну пазта, было б больш сумленным адмовіцца ад удзелу ў падрыхтоўцы дадзенага выдання.

Нягледзячы на тое, што "Выбраныя творы" М. Багдановіча не пазбаўлены некаторых недахопаў, выхад дадзенай кнігі ў серыі "Беларускі кнігазбор" з'явіўся значнай падзеяй у літаратурным жыцці.

Э. ЗОЛАВА,
навуковы супрацоўнік аддзела
выданняў і тэксталагіі Інстытута
літаратуры імя Я. Купалы НАН

УГОДКІ

Хто ж ён, Эдвард Вайніловіч?

Сёння Эдварда Вайніловіча памятаюць нямногія. Хіба што толькі тыя, хто часта наведваецца ў так званы Чырвоны касцёл у Мінску, што на плошчы Незалежнасці. А яшчэ, як вядома, ён называецца касцэлам святых Сымона і Алены. А Сымон (1885—1897) і Алена (1884—1903) — дзеці Э. Вайніловіча, якія нечакана памерлі пасля цяжкай хваробы. Бацька ў памяць аб іх і пабудаваў гэты касцёл. А будаваць у Э. Вайніловіча было за што, бо ён з'яўляўся адным з багацейшых памешчыкаў Мінскай губерні, валодаў многімі маёнткамі, у тым ліку і Савічамі, Пузавым, што знаходзіліся ў Цімкавіцкай воласці Слуцкага павета (цяпер Капыльскі раён).

А яшчэ Э. Вайніловіч — вядомы гаспадарчы і палітычны дзеяч Беларусі. Нарадзіўся 150 гадоў назад, 13 кастрычніка 1847 года. Скончыў Слуцкую гімназію і Пецярбургскі тэхналагічны інстытут. Атрымаў прафесію інжынера-механіка. Працаваў на вядомым Пуцілаўскім заводзе, праходзіў стажыроўку ў Германіі і Бельгіі. Але ў хуткім часе з прамысловасцю развітаўся і вырашыў заняцца сельскай гаспадаркай. З 1878 года быў членам, віцэ-старшыней, старшыней Мінскага

таварыства сельскай гаспадаркі, у 1906 годзе выбраны ад памешчыкаў Мінскай губерні членам Дзяржаўнага Савета Расійскай імперыі, дзе з'яўляўся старшыней так званага "Кола Польскага Каралеўства, Літвы і Расіі". На працягу 35 гадоў быў ганаровым суддзёй Слуцкага павета.

У 1917 годзе Э. Вайніловіч працаваў разам з А. Смолічам і Р. Скірмунтам у зямскіх арганізацыях, падтрымаў утварэнне БНР, удзельнічаў у пасяджэннях яе Рады. У 1918 годзе, калі пачалася нямецкая акупацыя, ад імя мясцовых памешчыкаў выступіў з планам аднаўлення Вялікага княства Літоўскага. У маі 1919 года стаў адным з ініцыятараў стварэння ў Варшаве "Польска-беларускага таварыства для палітычнага і культурнага супрацоўніцтва на Беларусі". У канцы жніўня 1919 года выехаў у Мінск, а ў верасні перабраўся ў свой маёнтак Савічы. Працягваў грамадскую дзейнасць у Слуцку, вяртаўся ў Мінск і Варшаву. У доме Э. Вайніловіча ў Слуцку праходзіў беларускі з'езд Слуцкіны, які ўзняў Слуцкі зборнік чын 1920 года. Памёр Э. Вайніловіч 16 чэрвеня 1928 года. У 1931 годзе ў Вільні выйшла яго "Успаміны".

Язэп ЛІТВІНОВІЧ

Салдату савецкаму тысячу страў Падносяць з нашанай...

Не лезе!
Каб вырас я
шахам —
Іран бы аддаў
за бульбу й суніцы ў лесе.
А танга мурлыча...
Ад подыху спёк
Упрэлі у смокінгах франты.
І раптам,
як светлыя ліўні, —

здалёк —

Масквы залатыя куранты!

І мы узняліся над белым сталом
(Не выказаць гэта у вершы),
Ракоча па залі крэславы гром:
Застыглі брытанцы і персы.

Здавалася, ўбачыш за вокнамі ты —
ад снежных Бескід
да Тыбета,
Савецкага гімна пачуўшы матыў,
З нашанай
Застыгла
Планета.

Іран, настальгія ў гэтым вершы таксама. Але "хвароба тугі" не па мядзведжых кутах, нахштальт Піншчыны. Тут яна ў іншым маштабе, імперскім!..

Вялюгін, паўтараю, не ўключаў "Маскоўскія куранты" ў кнігі. Занадта ў вершы гучала "не сваё", Панчанкава — сам жа ў Іране не бываў? Убачыў, што, не меўшы таго на мэце, быццам палемізуе з сябрам, якому верш прысвечаны, і адчуў за тое няёмкасць? Як патрабавальны да сябе майстар, крытычна перачытаўшы надрукаванае ў газеце праз пэўны час, палічыў, што ў кнігах яно быць не вартэе?

Панчанкаў жа "Што я думаў..." сказана ўжо, друкаваўся пасля "ЛіМа" і "Далёкіх станцый" у многіх кнігах пазта. З колішнім цэнзурным падрэдаганнем. Беспадстаўным, спароджаным перастрахоўкай. Бо, глыбока і чуліва любячы Беларусь, пазт жадаў ёй роўнасці сярод роўных, паважанасці сярод паважаных, шчаслівасці сярод шчаслівых — не больш. Аднак, зразумела, і не менш. Што з'яўляецца здаровым патрыятызмам і ні ў якім разе не нацыяналізмам у жупельным сэнсе гэтага слова, уяўную праўду якога вынохала ідэалагічнае чынавенства ў шычыраці верша — сынавага прызнання Айчыне ў любові.

Рэдкі аўтар у нашым блізкім мінулым не сутыкаўся з хмурай насцярожанасцю і неадоўным усеўладдзем цэнзуры. Пімен Панчанка быў любімы народам; шырока прызнаны, уганараваны лаўрамі. Ад цэнзурных прычэпак гэта не ратавала.

Уладзімір МЕХАЎ

ў шматнацыянальнай савецкай літаратуры як дамінантная заахочвалася тэма, што называлася высакамоўна: "пачуццё сям'і адзінай". Ах, як дагадзіў колісь уладзе сфармуляваннем гэткага азначэння ўкраінец Паўло Тычына — у маладосці бунтоўны сімваліст, у сталасці афіцыйны трубадур. "Самасць" для Беларусі ў Панчанкавым вершы формуле, зацверджанай прыгожаму пісьменству для правільнай арыентацыі, адпавядала, прыйшла недзе да высновы, не ў поўнай меры. Пазта было прапанавана прыраўняцца да адпаведнасці поўнай.

Праз два гады ў беларускай пазіі з'явіцца рэч, з мілай уладзе формулай суладная ідэальна. Бясспрэчна, таленавітая, звонкая, будзе яна доўга ставіцца ў прыклад таго, што ад мастацкага слова пажаданае. Маю на ўвазе "Караблі" Кастуся Кірзенкі з іх зацываным, нераўнаючы як напісанае Маякоўскім пра савецкі пашпарт, фрагментам:

Акуль жа ж у нас,
што ўзраста на прылессях,
На ціхай, няморскай зямлі, —
Марацкія мары і флюксія песні,
Жаданне вадзіць караблі?

Напэўна, такая душа ўжо ў нас. Муціць,
Ад першай маленства вясны
МЫ ЧУЕМ, ШТО МЫ НЕ АДНОЙ
БЕЛАРУСІ,
А УСЁЕ РАДЗІМЫ СЫНЫ.

Радзімы, ў якой столькі мораў і далаў
І столькі шчаслівых шляхоў...

Не сумняваюся, атрымалася гэта выпадкова, несвядома, але падкрэсленыя радкі і працяг іх можна ўспрыняць і за апанентныя Панчанку. Аўтар "Што я думаў..." жартуліва пажурыўся: "Адным вострым такое раскошнае мора, другія ж не маюць мізэрнага морачка". Аўтар "Караблёў" нібы запярэчыў: "Мы... сыны... радзімы, ў якой столькі мораў..."

Аднак і раней, праз лічаныя ўжо месяцы пасля першых публікацый задужа "прабеларускага" Панчанкава роздуму ля Каспія, з'явіўся твор, па сутнасці, таксама апанентны гэтай "прабеларускасці". Зноў жа, безумоўна, несвядома, ненаўмысна апанентны.

26 красавіка 1946 года ў "ЛіМе" змешчаны быў грамавіты верш Анатоля Вялюгіна "Маскоўскія куранты". З прысвечаннем Панчанку. Перагартушы кніжкі Вялюгіна, на той верш я ні ў адной не натрапіў. Таму мэтазгодна тут прывесці яго ўвесь:

Былі мы закінуты ў сумны Іран,
Нібы у стагоддзі другія.
Адменным кактэйлем гасіў рэстаран
Хваробу тугі — настальгію.

ў жыцці няма мэты, то сэнсам становіцца сам "працэс", у тым ліку і працэс спахывання бясконцых меладрам і сямейных тэлепапей.

Іх бясконцасць, дарэчы, не толькі чыста камерцыйны разлік — жаданне як мага даўжэй затрымаць увагу спахывоў і тым зарабіць больш дывідэндаў, — але і сведчанне мастацкай слабасці, страху памерці і беззваротна кануць у моры аналагічных серыялаў аднаразовага карыстання.

Я таксама пэўны час быў "серыйным спахывоўцам" — меў неасцярожнасць паглядзець некалькі дзесяткаў серый "Багаты", якія таксама плачуць. Калі звярнуцца да фізіялагічных параўнанняў, то гэта вельмі нагадвала паталагічны, зацягнуты коітус, калі знясілены партнёры не атрымліваюць ніякага задавальнення, але выратавальнага канца ўсё няма і няма. З'ява ненатуральная і малапрыемная, бо чалавек устроены так, што канец павінен быць заўсёды: у мастацкага твора — катарсіс, у палавога акта — аргазм, у жыцця — смерць. Ігнаруючы гэтую аксіёму, аўтары бясконцых серыялаў пазбаўляюцца шанцаў на стварэнне шэдэўра, твора, які б праз сваю "канчатковасць" і "смерць" увайшоў у аналі класікі. Тэарэтычна я не выключаю магчымасці фільма працягласцю ў чалавечае жыццё, дзе б акцёры сталелі, старэлі і паміралі разам з рэжысёрам, героямі і гледачамі. Але хто яго ацэнціць і ўхваліць, калі і крытыкі памруць задоўга да апошняй серыі? Відзець, гэта будзе ўжо не мастацтва, а само жыццё — будзённае, звычайнае, аднастайнае. Вось гэтую грань мастацтвам і не-мастацтвам (экранам і рэчаіснасцю, адкрыццём і руцінай), на маю

думку, і спрабуюць пераадолець ці наогул сцерці тэлесерыялы. Хаця па-сапраўднаму здзейсяць гэта, бадай, віртуальна-камп'ютэрныя эпапей будучых пакаленняў, дзе сюжэт і героі будуць стварацца самім гледачом.

А пакуль мы не можам разлічваць нават на сціплы беларускі серыял — не столькі з прычыны фінансавых цяжкасцяў дзяржавы ці розніцы эстэтычнага ўзроўню Санта-Барбары і Бялінічаў, а таму што амерыканскае мястэчка дае значна больш сюжэтаў і падстаў для рэфлексій, чым беларускае, бо прыватнае жыццё ў таталітарным грамадстве — гэта жорстка рэгламентаванае, сумнае відовішча. Галоўныя падзеі якога — чарговая бітва за ўраджай, вываз гною на палеткі, выкананне гадавога плана і апошніх пастаноў урада. Такі "серыял" нельга прымусіць "спахываць" нават указам народнага прэзідэнта. Вось чаму наш народ так цягнецца да замежных тэлежарсцяў, спрабуючы хоць на якую гадзіну пабываць у вольным свеце ці ў іхняй "капіталістычнай шкуру". І як бы ні скардзіліся хатнія гаспадыні на бясконцасць і штучную расцягнутасць чарговага опуса, кожны раз зноў і зноў яны прыліпаюць да сваіх экранаў, як зачараваныя, прымаюць штодзённую порцыю "тэле-манкі". Зачараваныя працэсам тэлехарчавання... Што ж, гэта, здаецца, ужо неад'емная частка нашага жыцця і не самы горшы спосаб далучэння да сусветнай маскультуры.

Васіль АЎРАМЕНКА

2. Магілёў

Яго ідэяй была Крывіа

ЗАЎЧАСНЫ НЕКРАЛОГ ПРА ВАЦЛАВА ЛАСТОЎСКАГА

Гэты матэрыял планаваўся да юбілейнага — 10-га — выпуску "Пагінацыі". Але падаспеў на нейкія два нумары раней. Ён выходзіць да чытача практычна разам з "Выбранымі творами" В. Ластоўскага. Гэтая кніга, пасля аднагомікаў твораў Яна Чачота і Максіма Багдановіча, стала трэцяй у прэстыжнай бібліятэчнай серыі "Беларускі кнігазбор". За-

начым, што гэта наогул першае выданне "выбранага" В. Ластоўскага на бацькаўшчыне. Зборнік склалі не толькі проза, паэзія, публіцыстыка, эпістлярная спадчына, але таксама і невялікі дадатак, куды ўвайшлі дакументы пра самога пісьменніка. Адзін з матэрыялаў (некралог) і прапануе "Пагінацыя" на знаёмства шырокаму чытачу.

У некралагічным жанры,

здаўна пашыраным на Беларусі, знайсці штосьці роўнае, аналагічнае гэтаму пранікнёнаму развітальнаму слову пра аднаго з піянераў беларускага Адраджэння цяжка. Мо таму, што сама постаць была ні з кім не параўнанай. Ці таму, што Слова гэта паўстала пад пяром святара?..

Заўчасны некралог пра няўрымслівага даследчыка, пісьменніка, палітыка, апу-

лікаваны быў... пры жыцці Ластоўскага. Толькі пазнаёміцца з ім Власт наўрад ці мог. У далёкім Саратаве 1930-х гадоў, закінутым на беразе Волгі, куды саслалі яго па справе Саюза Вызвалення Беларусі, нават перапіска са сваякамі лічылася небяспечнай. Не кажучы пра перасылку старонак газет "буржуазнай Польшчы".

Успамін пра В. Ластоўс-

кага напісаў хтосьці Адам Саладух. Прозвішча гэтае я неаднаразова сустракаў у архіўных паперах В. Ластоўскага і доўгі час атаясамліваў з рэальнай асобай. Аднак, як паказваў даследчык Янка Саламевіч, гэта — адзін з псеўданімаў княдзя, рэлігійнага дзеяча Уладзіслава Талочкі (1887—1942).

"Пасмяротнае" слова, на жаль, прароча спраўдзілася: некралог апырэдзіў трагічную вестку толькі на год: Вацлаў Ластоўскі быў расстраляны 23 студзеня 1938 года.

Язэп ЯНУШКЕВІЧ

Вацлаў ЛАСТОЎСКИ

Успамін

Застаюся пад свежым уражаннем весткі пра смерць Вацлава Ластоўскага. Бо ён належаў да людзей, паўз якіх не пройдзеш абыякава. Меў ворагаў, але меў і сяброў, злосна ігнаравалі яго адныя, тым болей цанілі другія. Чалавек ідэі. Праз усё жыццё верны ёй адной. Стала і бескарысна служыць ёй. Той ідэяй была Беларусь, яе адраджэнне. Служыў ёй у дзвюх іпастасях: як адзін з найвыдатнейшых культурных дзеячаў і як палітык, поўны тэмпераменту, фантазіі і нязломнасці. Бясспрэчна, што ягоныя заслугі на культурным абшары значна перавышаюць плён палітычнай дзейнасці. Сёння трэба пачаць падсумоўваць і адны, і другія, каб стварыць нарэшце сінтэтычны вобраз чалавека, імя якому было Вацлаў Ластоўскі.

Шмат яму давалося перажыць, бо працаваў у Вільні, у Коўне, у Рызе, у Менску, на высылцы, нават хіба ў зняволенні, і так аж да катастрофічнага фіналу — страты, бо праца дзеля Беларусі была для яго сардэчнай любой, унутранай патрэбай і штодзённым абавязкам. Чалавек шырокіх абсягаў думкі, крылатай і смелай, напэўна, здзейсніў у жыцці хіба ледзь бачную частку сваіх задум, планаў, праектаў, нават толькі літаратурных і выдавецкіх. Калі я азіраюся навокал, сёння сярэд беларусаў не бачу анікога, хто мог бы параўнацца Власту ў ягоным пафасе ды энтузіязме на ніве культурнай працы. Сам гарэў тым агнём і натхняў іншых, таму ўсім захалпляў.

Самародак і самавук, начытаны, з развітымі здольнасцямі і таленавіты, сваімі дасягненнямі і ведамі ён толькі ў невялікай ступені быў абавязаны школе, дзе, зрэшты, зусім нядоўга выціраў лавы. Аднак вучыўся заўсёды, пакуль жыў. Ягоным даследаваннем крытык з лёгкасцю кіне папрок у нейкіх метадалагічных недахопах, пэўную недапрацоўку тэхнікі навуковага стылю, аднак вымушаны будзе прызнаць каласальнае багацце сабранага матэрыялу, неардынарнае асэнсаванне тэмы, арыгінальнасць, часам су-б'ектыўныя высновы, але заўсёды варты ўвагі і паспраўднаму цікавю. Часам мог узляцець, задалёка сягнуць, высюваўчы гіпотэзы або робячы высновы, толькі не ведаю, ці не гэтак жа ча-

ста робяць памылкі прафесійныя навукоўцы, прафесары універсітэтаў, дыпламаваныя акадэмікі, калі пішуць гісторыю старажытных часоў...

Я сустраўся з Ластоўскім на старонках варшаўскага "Swiata", які звычайна свае першыя бачыны адводзіў перад вайной гутаркам з выразнікамі самых розных плыняў этнічных, палітычных, грамадскіх, літаратурных, мастакоўскіх. У гэтай нізцы аднойчы з'явілася размова з літоўскімі і беларускімі прадстаўнікамі ў Вільні. Папулярны, але вольны ад эндэціх гэндэцый варшаўскі штодзёнік падаў тады авальны здымак Власта і некалькі калоначак размовы з ім, з якіх можна было даведацца, што робіцца ў беларусаў у Вільні і на правінцыі і да чаго яны імкнуцца.

Асабіста ж я пазнаёміўся з Ластоўскім ў Вільні падчас сусветнай вайны, калі акрэслілася шчаслівая магчымасць пашырыць беларускую палітычную платформу, заахвочваючы да супрацоўніцтва нават далёкіх ад беларускага руху найбольш актыўных асоб і групавак.

Потым я не раз бываў у "Беларускай кнігарні" пры вуліцы Завальнай, 7, добра знамым беларусам месцы для гутарак і прыватных сходак, дзе было шмат розных старасвецкіх помнікаў і заўсёды лунала непагазаная аўра, прасякнутая прыемным для кожнага бібліяфіла старажытным водарам аплеценых пергаментам або скурай фаліантаў і рукапісаў. Колькі ж тут адбылося дыскусій! Колькі прынесена з месца і з правінцыі навін ды плётак, якія будзілі надзею або зноў неспакое!

Власт быў добрым, сардэчным чалавекам. Другой рысай Власта была яго далікатнасць і паслугаванне. Няма нічога прасцей, як на заранку нацыянальнага руху наклікаць абвінавачванне ў шавінізме. Не чуў, каб калі такі закід прагучаў па адрасе гэтага незвычайнага беларуса. Так, я ведаю нават пра ягоную блізкасць з палякамі, пра цесныя кантакты з д-рам Басановічам і інш. Да нікога ён не адчуваў крыўды ці горычы, за выключэннем, можа, пару асоб.

З'яўляючыся прыхільнікам сацыялістычна-рэвалюцыйнага накірунку, В. Ластоўскі тым не менш быў воль-

ны ад усялякай дактрыны, партыйнай абмежаванасці, затое меў глыбокі розум і такія ж шырока адкрытыя на свет вочы даследчыка і мысляра. Разумеў усіх і ўсё. У гэтым трэба бачыць прычыны нештодзёнай з'явы, бо так палітычна заангажаваны Власт жыў у сяброўстве з некалькімі княдзямі, між іншым, са шваграм б[ылога] прэзідэнта Вайцяхоўскага, вядомым у Вільні гімназічным выкладчыкам катэхізму, св[ятой] п[ам'яці] кс. Каз[імірам] Кярсноўскім і з сучасным беларускім паэтам кс. Я. Семашкевічам ды і з іншымі быў заўсёды ў найлепшых адносінах. Таксама ён надаваў значэнне рэлігійнаму элементу як у выхаваўчай працы ("Золак"), так і ў выдавецкай ("Крывічанін"), выдатна разумеў гіпатэтычную значнасць ідэі уніі, якая добра праводзілася на Беларусі. Сваёй жалобнай прамовай шчыра развітаўся ў Коўне з вядомым яму яшчэ па Вільні св. п. арцыбіскупам Матулевічам. Я не хачу гэтым сказаць, што ў асабістым жыцці і палітычнай дзейнасці Власта не было часам пэўных адхіленняў з той дарогі, але тлумачыліся яны ў значнай ступені шчырымі парывамі і жывым уяўленнем, якое не раз штурхала яго да неадкладнай рэалізацыі або да ўстанаўлення ненадзейных саюзаў і недастаткова прадуманых канцэпцый. Пры ўсім тым гэта быў палітык з чыстымі рукамі. Ён нідзе не шукаў і не зрабіў ніякага асабістага інтарэсу. Якім быў у Варшаве, гэтым жа ў Коўне і Рызе, не іншым у Берліне ці ў Парыжы. Відавочна, верны гэтаму застаўся і ў Менску, за што залпаў заўчасна згаслым жыццём.

Быў рознабакова адараны. У нейкім сэнсе, калі гаварыць пра аматарскае захалпенне, нават універсальны. Аднак нідзе не быў партачкам, працаваў добра і згодна. Ратавала яго тое, што ён не пераацэньваў канчаткова свае сілы. Узнесшыся паднебна на крылах свайго ўяўлення, ён потым зніжаўся, каб прыгледзецца да бітага гасцінца і зробленых на ім памылак, адкуль жа даў чэрпаць навуку на будучыню. Хіба ніхто не называе Власта рэальным палітыкам, адкуль жа даў чэрпаць навуку на будучыню. Хіба ніхто не называе Власта рэальным палітыкам, аднак заўважым, ці мог быць ім беларус, які памкнуўся да адраджэння? На пачатку свайго шляху беларускі рух меў усё супраць сябе, анічога за сабой. Аднак нават і ў такіх варунках Ластоўскі заставіўся рэалістам, пра што сведчыць хоць бы тое, як не раз ганьбіў прырост эфемерных беларускіх арганізацый

словамі "хвасты на лік..." (у даўняе часы гіцлі бралі аплату ў магістраце паводле колькасці прад'яўленых сабачых хвастоў, якія маглі часам быць несапраўднымі).

Власт лічыў неабходным удасканальваць сябе ўсё жыццё. Пісаў вершы, зразумела, асананснныя. Быў у іх палёт ці пэўнае рамесніцтва? Напэўна, не меншае, чым у сучасным польскім паэтычным авангардзе, што выдаецца ўжо ў незлічоных дадатках да газет, а часам нават у "Wiadomościach Literackich". Быў летанісцым гісторыі беларускага народа, яго пісьменства, культуры, фальклору... Быў таксама выдатным знаўцам беларускага слоўніцтва, лексічнага запасу мовы, праўдзівым радовішчам, аднак не здолеў апрацаваць свае веды, бо ў выдадзеным ім слоўніку не хапае абавязковых каментароў.

Па меры неабходнасці займаўся таксама практычнымі справамі і арганізаваў дзіцячы прытулак, летнікі, удалы дзіцячы тэатр, дэбютам і каронным публічным выступленнем якога быў паказ старабеларускай захалпляльнай містэрыі. Беззваротна перарабляў людзей у сваю рэлігію, а таму настаўнікі і іншая прыслуга прытулкаў на доўга прасякалася духам, якім жыў Власт і яго найбліжэйшыя.

Я заўсёды сардэчна жадаў Власта, каб ён вярнуўся ў Вільню, каб дзе-небудзь, тут ці там, яму было дадзена яшчэ папрацаваць перад смерцю на карысць беларускай культуры, дзелячыся з намі тым, што ў такой шчодрой колькасці сабраў у галіне беларускага фальклору, непараўнаемым даследчыкам якога ён быў цяпер, пасля адыходу з гэтага свету цэлай былой генерацыі як польскіх, так і расійскіх даследчыкаў.

Хто ведае, мо гэта ахвярная смерць Власта ад рук непрыяцеляў ці не стала для яго стакроць годным канцом зямнога жыцця, чым павольнае загніванне зможанага хваробай чалавека ў ложку, які, паводле выказвання Гэтэ, не для аднаго становіцца месцам апошняга прыпынку.

Жальба і сум з выпадку смерці Вацлава Ластоўскага павялічвае яшчэ тая акалічнасць, што ягоныя багатыя зборы і ўвесь архіў, напэўна, быў расцярушаны і знішчаны.

Смерць Власта, падобна як і Івана Луцкевіча, з'яўляецца межавым каменем, кінутым там, дзе канчаецца перыяд нашаніўскага беларускага руху. Так адышоў яго другі прадстаўнік.

Адам САЛАДУХ

"Przegląd Wilenski". 1937, N 1. С. 1—2. Пераклад з польскай.

Пляткарня

Той таму тое сказаў, тая тое ад той пачула, тыя з тымі на свае вочы тое бачылі, а гэтыя тых на свае вушы чулі... Нарэшце ўцяміўшы, што асноўны жанр сённяшняга часу не запаволеныя паэма, раман ці п'еса, а дынамічныя плётка з чуткай, адкрываем на апошняй старонцы "ЛіМа" пляткарню. Досыць творчай інтэлігенцыі пляткарцы па завуголлях, прапануем адкрытую трыбуну.

Пляткарцы можна па тэлефоне 233-22-04 ці па любым іншым тэлефоне рэдакцыі з любым супрацоўнікам, а таксама па пошце.

● Па чутках з апарату Савета Міністраў, віцэ-прэм'ер Уладзімір Пятровіч Замяталін збіраецца з панядзелка ў цалкам заслужаны адпачынак, так што ў сацыяль-

на-культурнай сферы нашай краіны амаль месяц могуць назірацца перабоі і, як кажа Піліп Пястрак, нечаканна неспадзяванкі.

● Па чутках з Міністэрства

культуры, дырэктара Купалаўскага тэатра Івана Іванавіча Вашкевіча сабралі на пенсію, а ў вызваленае дырэктарскае крэсла сядзе акцёр Генадзь Давыдзюк, што безумоўна сведчыць пра ягоны творчы рост. Аднача-

сова з гэтым Валерыя Раеўскі нібыта стаміўся быць галоўным рэжысёрам купалаўцаў, быццам бы абрыдлі яму бясконцыя патрабаванні ствараць сцэнічныя дзеі, дастойныя эпохі. Мяркуецца, што ў самым хуткім часе гэтыя дзеі даведзецца ствараць Мікалаю Пінігіну, які замятаўся паміж Мінскам і Пецерам і ўжо амаль забыўся на тое, што ён з тутэйшых.

● Па чутках з Рускага тэатра імя М. Горкага, галоўнаму ягонаму рэжысёру Барысу Луцэнку, які ў 60 гадоў нават і не думае пра пенсію, амаль удалася спроба перабіць нядаўні рэкорд

Іосіфа Кабзона. Юбілейны бенефіс Барыса Іванавіча доўжыўся на сцэне да поўначы, а ў буфетах, якія заліў дармавым півам вольны літаратар Яўген Будзінас, — да світання. Юбіляр у белым шаліку ва ўсіх месцах выглядаў бліскуча, таму ўсім, хто быў побач з ім, моцна пашчасціла.

● Па звестках з "ЛіМа", рэдактару аддзела тэатра Жане Лашкевіч далучыцца да жыцця і творчасці Барыса Іванавіча і пасмакаваць піва Яўгена Дамінікавіча ў гэтую вечарыну не давялося.

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх пісьменнікаў; рэдакцыя газеты "Літаратура і мастацтва"

Выходзіць з 1932 года

Галоўны рэдактар

Уладзімір НЯКЛЯЕУ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Мікола ГІЛЬ —

намеснік галоўнага рэдактара

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,

Жанна ЛАШКЕВІЧ,

Алесь МАРЦІНОВІЧ,

Барыс ПЯТРОВІЧ —

першы намеснік

галоўнага рэдактара,

Юрась СВІРКА,

Віктар ШНІП —

адказны сакратар

АДРАС

РЭДАКЦЫЯ:

220005, Мінск, вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі — 2332-461

намеснікі галоўнага рэдактара — 2332-525,

2331-985

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 2332-525

пісьмаў і грамадскай думкі — 2331-985

літаратурнага жыцця — 2332-462

крытыкі і бібліяграфіі — 2331-985

паэзіі і прозы — 2332-204

музыкі — 2332-153

тэатра, кіно і тэлебачання — 2332-153

выяўленчага мастацтва, аховы помнікаў — 2332-462

навін — 2332-462

мастацкага афармлення — 2332-204

фотакарэспандэнт — 2332-462

бухгалтэрыя — 2682-667

Пры перададзенай просьбе

спасылацца на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыі не вяртае і не рэцензуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтарай публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку" (г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 5647

Нумар падпісаны ў друку 16.10.1997 г. у 17.30.

Рэгістрацыйнае пасведчанне № 715

Заказ 6140/Г

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12